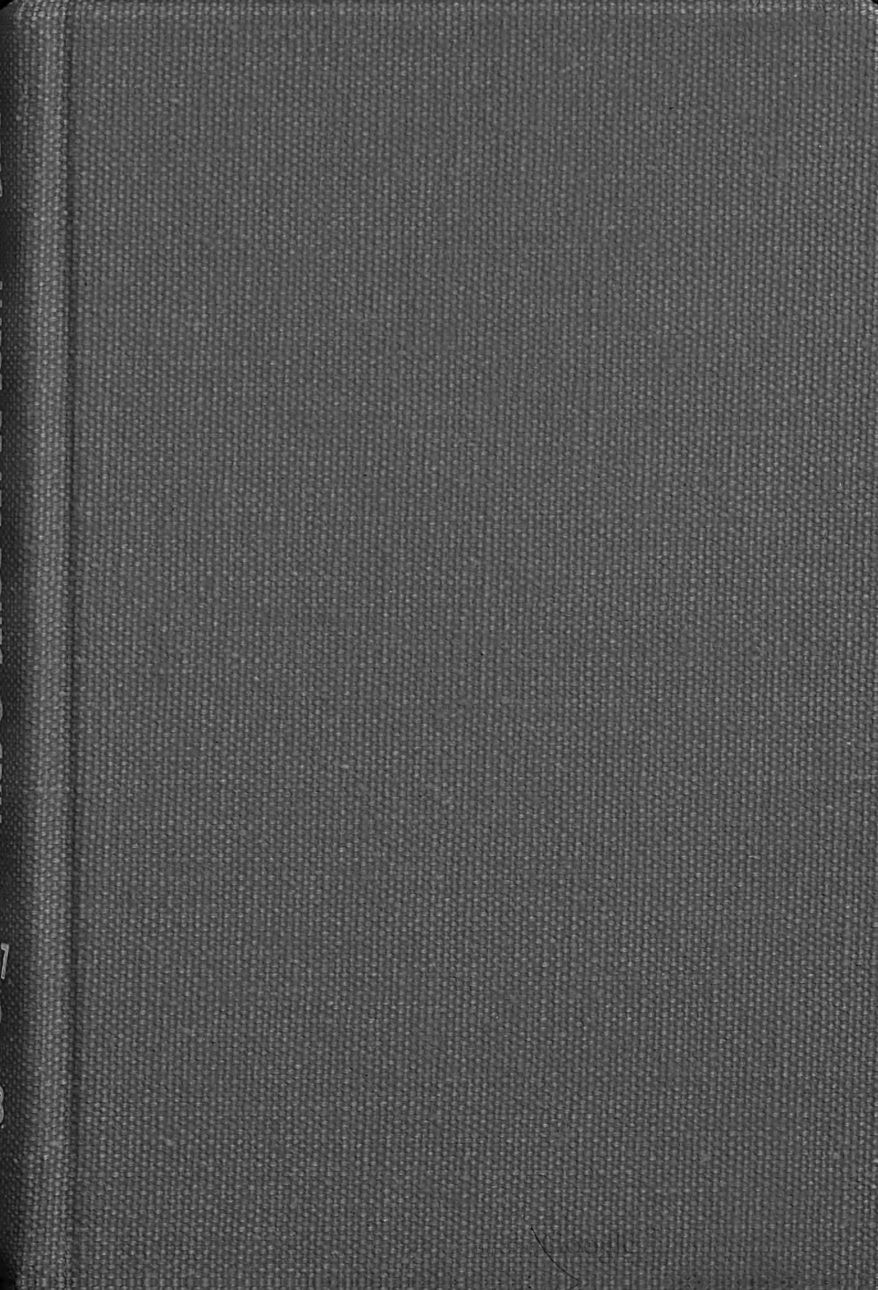
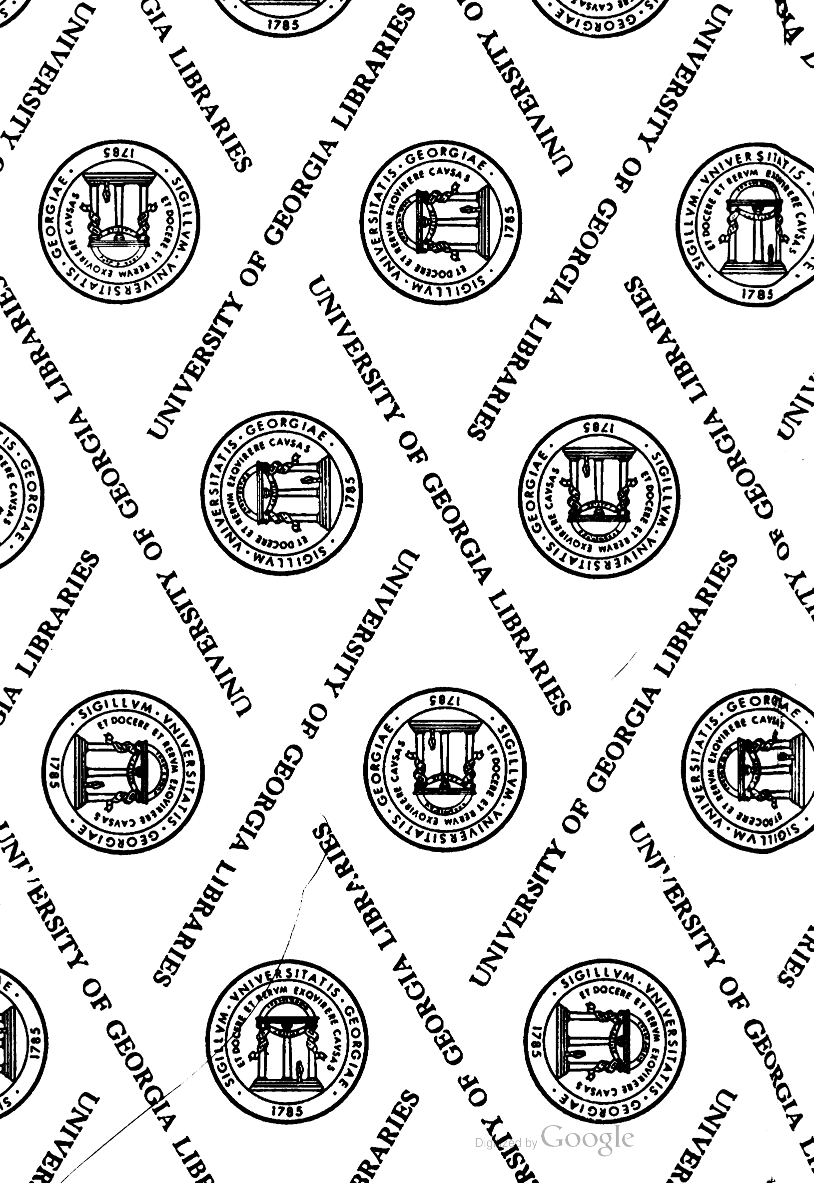
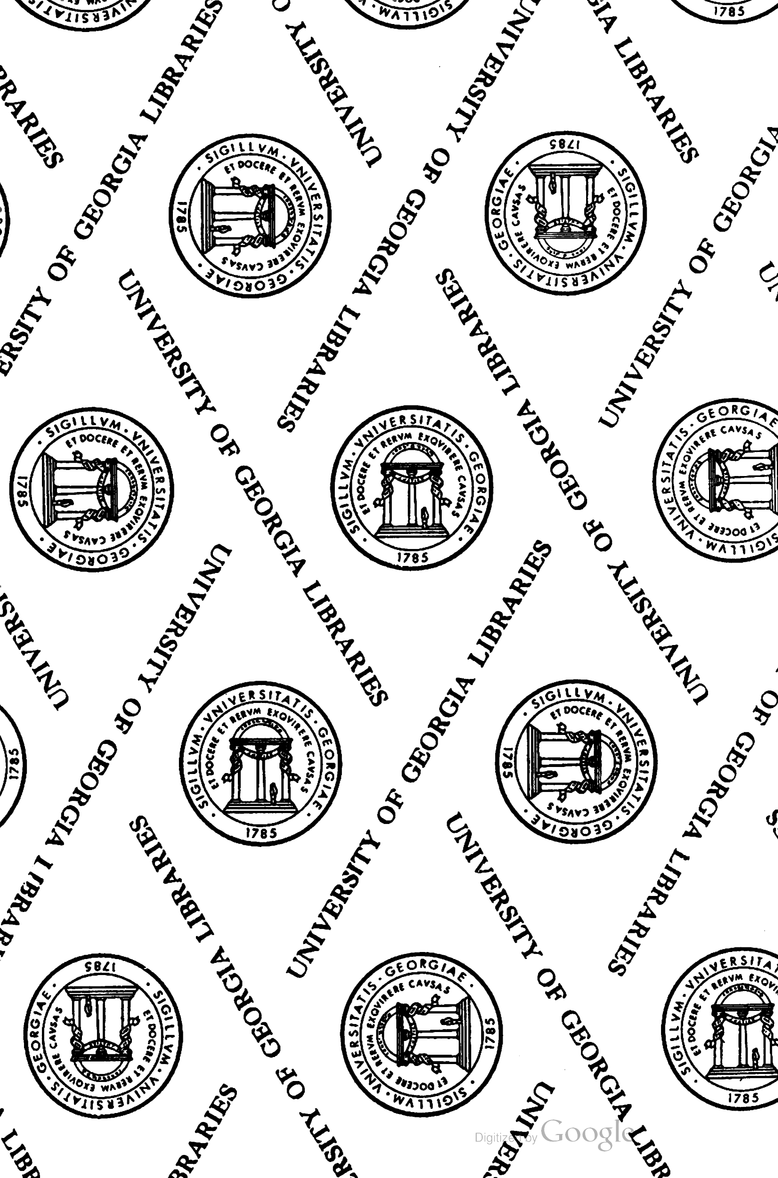

UNIVERSITY OF GEORGIA LIBRARIES
SIGILLVM · VNIVERSITATIS · GEORGIAE
ET DOCERE ET RERVM EXQVIRERE CAVSAS
1785

UNIVERSITY OF GEORGIA LIBRARIES
SIGILLVM · VNIVERSITATIS · GEORGIAE ·
ET DOCERE ET RERVM EXQVIRERE CAVSAS
1785

ELS NOSTRES CLASSICS - XXI

LLIBRE DE LES DONES, O SPILL

Impremta VARIAS : Sant Sadurní de Noia

JAUME ROIG

LLIBRE DE LES DONES, O SPILL

Text, introducció, notes i glossari per

FRANCESC ALMELA I VIVES

ELS NOSTRES CLASSICS
Barcelona
1928

El gravat reproduït en la precedent portada il·lustra la de l'edició del Llibre de les Dones *publicada en 1561, a València, per Joan d'Arcos*

INTRODUCCIO

Hom a pogut creure que l'obra capdal de Jaume Roig era autobiogràfica; però, malgrat el profundíssim realisme que rumbeja, cal prendre amb tota cura les dades aparentment personals, car, per bé que algunes responguin a la realitat, d'altres són absolutament fantàstiques. Base més ferma per a la biografia del satíric valencià ofereix una relació de la família Roig, manuscrita, per un Francesc d'aquest cognom, nat a l'any 1659; la qual era conservada pel baró d'Alcahalí. I encara ha pogut hom esbrinar alguns detalls als arxius valencians.

La família Roig procedia de Mataró. Era noble, però de no massa cabals, per la qual cosa alguns dels seus membres es varen consagrar a la notaria i a la medicina. Notari i metge foren, respectivament Pere Roig i Jaume Roig, avi i pare del poeta.

Aquest, segons totes les probabilitats, va néi-

xer a la ciutat de València, i no fóra gens impossible que la naixença s'hagués esdevingut al començament del segle XV[1]. La seva mare es deia Francesca, de cognom (probablement) Pérez. I va tenir per germans: Pere, que exercí importants càrrecs eclesiàstics a Osca, Terol, Benigànim i València; Joana, casada amb un Fabra; i una altra maridada amb un Masquefa, d'Oriola. El pare morí vell.

Jaume Roig fou metge. Estudià probablement a Lleida, cosa natural donada la importància de la universitat lleidatana en aquell temps, i gairebé insinuada pel fet que el poeta demostra, en la seva obra, conèixer la ciutat del Segre. Però Jaume Roig, a més fou «mestre en Arts», segons l'anomenen els documents, i fins potser, com volen alguns, estudiant de Teologia com pot fer pensar l'erudició sagrada que mostra en bona part dels seus versos. També anà a París per a estudiar Medicina i per a tallar roses en el verger de les galanies. Hi ha actes notarials de 1423 i de 1425, en les quals els seus pares es carreguen censos sobre una casa; hom ha relacionat aquestes càrregues dels pares amb els estudis i esbargiments del fill.

En Roig tornà a València tenint potser tren-

ta dos anys. El fet d'ésser son pare un metge d'excel·lent reputació li va valdre un lliure desenrotllament en la carrera. En 1434 el Consell de la Ciutat el nomenava examinador de metges, càrrec que durava un any; el nomenament va ésser repetit moltes vegades, la darrera de les quals en 1477.

Hom diu, però, que la vinguda de Jaume Roig a València obeí a un manament de la reina Maria, muller d'Alfons el Magnànim, que volia fer-lo el seu secretari i el seu metge. No es pot donar, ni molt menys, una afirmació absoluta respecte a la secretaria. Es evident no obstant, que en Roig fou familiar de la reina, amb la qual s'havia de posar sovint d'acord per a diversos assumptes que interessaven el convent de la Trinitat, fundació de Maria. Com a metge l'assistí l'any 1457, ella trobant-se a Segorb malalta d'una malaltia que altres metges consideraven perillosíssima, i l'any 1458, essent també a Segorb, on s'havia ferit en una caiguda. Jaume Roig, per altra banda, també va estar ben relacionat amb el mateix Alfons el Magnànim, com ho demostra una bella carta d'aquest, datada de 1435, donant-li gràcies pel condol que li havia tramès arran de la desfeta de Monça.

Cal pensar que Jaume Roig, una vegada establert a València, no tardà a casar-se. La seva muller fou na Isabel Pellicer, la qual, segons el nostre poeta, era dolça, graciosa, poc parladora, treballadora i fèrtil. Li va donar, almenys, els següents fills: Gaspar Jeroni, cavaller, que féu molt bon matrimoni amb Ursula Mercader; Jaume Honorat, que fou canonge de la col·legiata de Terol i beneficiat de la seu de València; Joanot; Elionor, casada amb Joan Mercader; Joana, monja agustiniana, i Violant, monja de Sant Francesc.

Totes les dades d'ençà del casament, parlen d'una vida prestigiosa i sense trasbalsos. L'any 1440 els obrers de Sant Nicolau li concedeixen una sepultura en l'església, que és una de les que tenen la història més interessant entre les valencianes. L'any 1441 el demana l'autoritat real per a intervenir en un plet sobre or potable suscitat entre un apotecari i un mercader. L'any 1444 compra terres a l'Horta, la qual cosa ens palesa que feia estalvis. L'any 1447 intervé per certificar que era incorrupte el cos d'Angelina Bertran, morta vuit anys abans, el qual havia estat trobat per atzar. L'any 1450 rep dels jurats l'administració de l'Hospital

d'en Clapés; més endavant fou un dels administradors de l'Hospital dels Innoscents (que després fou Hospital General). L'any 1455 comença el llibre de fàbrica, encara existent, de la Parròquia de Sant Nicolau. L'any 1456 és elegit conseller de la ciutat.

*En rebre aquest nomenament ja era vidu. Isabel Pellicer és esmentada per darrera volta en un document del 1455; manca ja en un altre de 1456, on la seva presència, havent viscut, era necessària. A l'època de la viduïtat és quan Jaume Roig escriu l'*Spill *o* Llibre de les Dones, *a la vila de Callosa, senyoriu del seu nebot Baltasar Bou, on havia anat fugint de l'epidèmia que flagellava la ciutat de València.*

Quan retornà a la capital, continuà el seu anterior tarannà de vida, visitant malalts, curant dels establiments benèfics, intervenint com a home prestigiós en d'altres qüestions. Vivia en una casa del carrer de Cordellats, propietat de la família Roig; el carrer de Cordellats és a la vora mateix de la Llotja de la Seda i del Consolat de Mar, que aleshores encara no eren bastits. El que ja aleshores n'era aprop és el Mercat, al qual al·ludeix tantes vegades. La casa tenia un pati al qual donaven un pou, un celler,

un estable amb una mula de pèl negre. D'altres habitacions de la casa eren la cambra de les mosses de servei; el pastador; l'estudi major on servaven els documents familiars; el primer dormitori (retret), amb un llit amb dosser; un segon domitori; la cuina, la sala, amb escons de pi, cofres pintats o enllandats—un dels quals contenia una bona quantitat de llibres de medicina—i arreus de cavalleria; el menjador; la cambra major, amb un gran llit amb cortinatges, quatre matalassos de llana i un coixi de ploma; la capella amb un bastiment de fusta, ja vell, que tenia la imatge de la Pietat... I encara podria hom enumerar d'altres habitacions. Cal, però, retornar al «segon retret» abans nomenat. Hi havia una taula, una catifeta i una cadira de pi amb respatller entretallat amb marques i claravoies. I allà, per corregir la seva obra, aniria Jaume Roig, posades les ulleres i vestint les calces de mescla i el gipó que tenia al cos de drap verd i les mànegues morades.

Un dia sortí de la ciutat amb uns amics que tenien heretats per anar a veure els açuts de les sèquies. Els propietaris anaven reposadament en mig de la suau jornada primaveral. Però heus ací que, havent passat el poble de Benimàmet,

Jaume Roig volgué descavalcar de la mula i és va donar tan gran cop al cap que no ès pogué aixecar. Tenia la llengua grossa i parlava amb gran afany. Vinguda la nit, en una sàrria de palla, fou portat a casa seva. I uns dies després —el 4 o 5 d'abril de 1478—moria, deixant els fills nomenats i una casa proïndivís amb son germà Pere, al costat de la casa on va morir; una altra casa al carrer del Forn de Na Mascona; l'hostal del Taronger al camí de Quart; una altra casa a la plaça de Serrans; unes cinquanta fanecades de vinya, unes divuit d'oliveres i divuit de cereals a la Creu del Puig, a Soterna i en altres indrets de l'Horta de València.

*Però la deixa més important de Jaume Roig fou l'*Spill *o* Llibre de les Dones, *també anomenat* Llibre de Consells, *que pot ésser considerada com la seva única obra, per tal com les altres que hom li coneix són escasses i d'una valor massa relativa. Els tres títols tenen una justificació o altra, però el més expressiu és el segon.*

Tota l'obra, efectivament, parla de les dones. I generalment en parla en un to de misogínia aguda. Tan sols dues dones es lliuren de les diatribes de l'autor: la seva esposa, a la qual dedica

un breu i amorós record, i la Verge Maria, les virtuts de la qual lloa d'una manera abundosa.

L'obra és escrita en primera persona.

El llibre primer tracta de la joventut de l'autor. Mort el seu pare, la mare el treu de la llar. Ell, sense recursos, se'n va a Catalunya, on fa de patge d'un bandoler. A causa de la gelosia de la muller del seu amo, retorna a València. La seva mare, novament casada, el rep amb cara de prunes agres i amb paraules pitjors. El seu padrí, en canvi, el protegeix donant-li un cavall i diners amb els quals se'n va, per Tarragona, Barcelona i Montserrat, cap a França. Després d'una estada a terres franceses torna a València per la Gascunya i per Lleida. A tot arreu troba fets extraordinaris en els quals les dones manifesten mals instints i baixes passions.

El segon llibre es refereix als casaments de l'autor. Primerament es va mullerar amb una jove, a la qual va comprar mobles nous, roba finíssima i joies de molt preu. Però el matrimoni fou una mena d'infern. Sortosament, la joveneta s'havia maridat primer amb un altre, amb el qual se n'anà a viure en declarar-se la nul·litat del segon matrimoni. L'autor, per aconhortar-se, peregrinà a Sant Jaume de Galícia, dei-

xant els seus béns a una beguina, amb la qual, mentre feia el viatge de retorn, pensà de casar-se; però no hi arribà a contreure matrimoni perquè s'adonà a temps que no era una dona gens acceptable. Es va casar, doncs, amb una vídua perversa, que va simular un part i acabà penjant-se. Encara va tornar a mullerar-se amb una mena de monja novícia, la qual li va donar un fill que morí per malcurança de la mare, la qual, al seu torn, va morir ofegada en un trull.

El tercer llibre consisteix en l'aparició de Salomó a l'autor, que pensava, per tal d'haver successió, casar-se amb una parenta. El rei savi procura dissuadir-lo d'aquest propòsit exposant-li els defectes de les dones, de totes les dones, llevat de la Mare de Déu. Això dóna lloc a un seguit d'al·lusions teològiques i bíbliques que palesen molta erudició.

El quart llibre és molt breu. L'autor, convençut per les raons salomòniques, renuncia a nous casaments, visita monestirs catalans i valencians i s'instala a la ciutat de València. Abans, però, de cloure l'obra, intenta desagreujar les dones lloant-ne una que és, efectivament, na Isabel Pellicer, l'esposa de Jaume Roig. El procediment no sembla massa eficaç.

La importància del Llibre de les Dones *no cal doncs, cercar-la en l'originalitat de la tendència. La crítica anti-femenina és gairebé un tòpic de la literatura medieval. I en aquest sentit el* Llibre de les Dones *no seria més que una de tantes obres.*

Però cal esguardar detingudament el seu caràcter realista, sucós, pintoresc, llampant, que presenta les figures amb tota la sabor que tenien anant per aquells carrers estrets i polsosos, per aquelles cambres fosques i humides. No ha estat capriciosament que alguns crítics han vist en determinades parts de l'obra de Jaume Roig un precedent de la novel·la picaresca, aquesta branca importantíssima de la literatura castellana. A més, cal veure la transformació que els personatges bíblics experimenten a través de Jaume Roig, com passen d'ésser uns símbols plens d'allegories a ésser unes persones de carn i d'ossos que realitzen unes accions més o menys interessants, però vulgars en el bon sentit de la paraula. L'òptima qualitat d'aquest realisme és el que dóna al Llibre de les Dones *una valor que el fa tot remarcable entre les altres obres de crítica femenina.*

Encara té altres mèrits l'obra de Jaume

Roig. Un de sobresortint és el llenguatge frescal, regustós, amb agre de la terra.

Enllaçat amb el llenguatge és el problema del metre poètic que va emprar Jaume Roig. Aquest metre ha estat nomenat generalment «codolada». Fóra més propi dir-li «noves rimades». De totes maneres, prescindint de la nomenclatura, es tracta de versos aparellats i consonants de cinc síl·labes poètiques que la majoria de vegades són quatre síl·labes gramaticals. Es, no cal dir-ho, una fòrmula poc propícia per a riquesa d'harmonies i fins per al lliure desenrotllament de les idees, encara que el poeta la tracti amb molta confiança, es permeti de ritmar «incrèduls» i «èmuls» i faci agudes les paraules que no li convenen greus. Però cal també reconèixer que Jaume Roig treu el màxim profit d'aquesta combinació. Potser sigui hiperbòlic Gregori Mayans i Ciscar quan diu en els seus Orígenes de la Lengua Española *que «Jaime Roig escribió con tanto ingenio, suavidad y dulzura, que parece un Anacreonte o Catulo». La suavitat i la dolçor de Jaume Roig no podien ésser absolutes. Però indubtablement va sotmetre la llengua a una gimnàstica interessantíssima.*

BIBLIOGRAFIA

Manuscrit.—El *Llibre de les Dones* no ens ha estat transmès sinó per un manuscrit, el 4806 de la Biblioteca Vaticana, en el qual figura com a anònim. La filigrana del paper acusa una data de 1490 a 1492 i, per tant, no pot ésser autògraf de Jaume Roig. L'han estudiat Antoni de Bastero i Lledó (l'autor de la *Crusca provenzale)*, Alfred Morel-Fatio i, sobre tot, Roc Chabàs.

Edicions.—*A*) València, 1531, per Francesc Díaz Romano. En la portada duu el títol de *Llibre de Consells.—B*) Barcelona, 1561, per Jaume Cortey. També duu en la portada el títol de *Llibre de Consells.—C)* València, 1561, per Joan de Arcos. Duu en la portada el títol de *Llibre de les Dones*, *més verament dit de Consells*. Aquesta impressió va seguida d'altra (o en alguns exemplars) altres obres valencianes.—*D*) València, 1735, per Josep Garcia, a cura de Carles Ros. Duu en la portada el títol de *Lo Llibre de les Dones e de Concells.—E)* Barcelona, 1865, per Bonaventura Bassas, a cura de Francesc d'A. Pelai Briz. Duu en la portada el títol de *Lo Llibre de les Dones e de Conçells*. Aquestes dues edicions són molt defectuoses.—*F*) Barcelona, 1905, per «L'Avenç», a cura de Roc Chabàs. Duu en la portada el títol de *Spill o Libre*

de les Dones. Edició crítica a base del manuscrit i amb variants de totes les edicions anteriors, un estudi biogràfic de l'autor, un comentari filològic, etc.

Els bibliògrafs valencians Rodríguez, Ximeno i Fuster assenyalen altres edicions no massa ben determinades.

L'any 1904, mentre Chabàs preparava l'edició abans esmentada, va desglossar i publicar a l'impremta de «L'Avenç» una part de l'obra a la que escau el títol de *Laors de la Verge María*, que li va donar. Els versos de Jaume Roig eren seguits d'una traducció en prosa castellana.

Traduccions.—Segons alguns bibliògrafs, Gaspar Guerau de Montmajor (mort en 1660) havia traduït el *Llibre de les Dones* al llatí, tasca imponent de la qual res no ens en resta. Llorenç Matheu i Sanz va escriure'n, pels voltants de 1665, una traducció castellana; es trobava a la Biblioteca Nacional de Madrid; n'han publicat fragments Morel-Fatio en l'obra que després esmentarem i Salvador Guinot en la revista castellonenca «Ayer y hoy» (1903). El poeta valencià Antoni Palanca començà una traducció de les *Llaors de la Verge Maria*, però no la pogué acabar perquè el va sorpendre la mort; Chabàs en dóna un fragment.

Obres de consulta.—Ultra els diccionaris d'escriptors valencians de Rodríguez, Ximeno i Fuster, cal esmentar: Rafael Ferrer i Bigné, *Estudio histórico-crítico de los poetas valencianos de los siglos XIII, XIV y XV*. («Boletín de la Sociedad de Amigos del País», València, 1875); Joaquim Serrano Cañete, *Recuerdo apologético del maestro Jaime Roig* (València, 1883); A. Morel-Fatio, *Rapport sur une mission philologique à Valence* (París, 1885) (és un treball molt important); Francesc Martí i Grajales, *Les trobes en Lahors de la Verge Maria* (València, 1894) (Jaume Roig assistí al certamen que va donar lloc a aquest llibre); Antoni

Chabret, *Jaime Roig como médico en su libro «Spill o Libre de les dones»* (aquest curiós estudi forma part de l'edició Chabàs).

La nostra edició.—Es feta seguint el manuscrit de la Biblioteca Vaticana, a través de l'edició Chabàs, i tenint en compte les tres primeres edicions.

Quant a la transcripció, en general hem conservat les grafies de l'original. Heus aquí les modificacions fetes: unificació, segons l'ortografia moderna, de l'ús de la *s*, la *ss* i la *ç* (representant el so de *s* sorda); supressió de l'*h* final; restabliment de les *hh* inicials segons l'ortografia moderna; substitució d'*y* per *i*, llevat en la combinació *ny*; simplificació de les consonants dobles inicials; substitució de la *l* per *ll* quan sonava palatalitzada; substitució de *ll* per *l·l*, quan sonava com *l* doble, substitució de *ch* (amb valor d'africada alveolar sorda) per *tx*; ús de l'apòstrof per a indicar l'el·lisió de vocals que avui no el·lidim gràficament; ús de l'apòstrof i del guionet per a separar els enclítics i proclítics, segons l'ortografia moderna; ús dels accents segons l'ortografia moderna; ús dels signes de puntuació necessaris per a facilitar la lectura.

Cal remarcar que no donem els versos de Jaume Roig en la forma que hom sol donar els textos rimats, sinó d'una manera semblant a la prosa, indicant els versos per uns petits espais en blanc. Aquesta presentació obeeix al desig que el lector no es deixi portar per la fuga d'uns versos tan petits i tan entremaliats i pugui assaborir més reposadament el sentit del text.

LLIBRE DE LES DONES, O SPILL

CONSULTA DE MESTRE JACME ROIG A MOSSEN JOAN FABRA

Magnífic mossèn Joan   Fabra, cavaller valent,   pel gentil atreviment   que entre dones . vos roman,   aquest rescrit vos coman;   per vós sia tot llegit,   ben llimat e corregit,   afegint-hi lo que hi fall.

Trobant-m'en aquesta vall,   Callosa, per los morts fuit,   ociós, trist, sens fer fruit,   emprès he, no sens treball,   de dones scriure llur tall,   natural e voluntari,   per una, qui té'l contrari,   destruir pus fàcilment

e moštrar, no subtilment;   sols rimat portant l'estil,   les dones tenir en vil,   comportant-les virilment,   sola aquella gentilment   tembre i amar, bé scollir   entre spines flor de llir,   qual per tot lo món adora.

Flor de tan alta senyora   he collit io com

2

a llec. No sé texir lo que'n crec: trama poc ma llançadora. Passau-ne vós la tisora per ma tela, si no us plau. De mi com de fill manau: de gràcia us ho deman.—

Endreça

Los hòmens si dexaran mullés (Joan imitant), en lo món francs militant, ab Jesús triumfaran.

Tornada

Si lo contrari faran del que d'elles ordit he, ab la flor de llir també les dones habitaran.

Entrada

Spill, llum e regla, hòmens arregla, dones blasona, lo llir corona, spines, cards crema. Com diu lo tema:

Tema

Sicut lilium inter spinas sic amica mea inter filias.

PREFACI

Primera part del Prefaci

Déu creador, únic senyor omnipotent, latriament qual sol adore, quant puc honore e reverixc, tem, obeïxc sos manaments, dos excel·lents singularment: sols ell colent de cor sancer, faç lo primer; amant proïsme, sens frau, sofisme, com mi mateix, no sens perpleix, faç lo segon. En aquest món amar mon Déu sols per sguard seu, e mon proïsme per Déu altisme, tal caritat e voluntat desig haver per a Déu fer servei algú, e en comú, axí amics com enemics, bon· atjutori, tot meritori, caritatiu. En Déu confiu m'endreçarà e mostrarà les sues vies.

Entre les pies sperituals e corporals, l'obra millor, de més amor e ben voler, a mon parer és doctrinar, dar exemplar e bon consell al qui novell en lo món ve. Qui se n'absté de bé preicar e declarar a l'ignorant, és soterrant, malvat servent, lo seu talent, no-res guanyant; e l'ajustant, or ell amaga, en lo món vaga e lo temps perd.

Del que só spert, de Déu rebut, he clar hagut l'esperiment. Serà'l present mon ensenyar sols remeiar error publica, en què s'implica comunament tot lo jovent; no sens pecat ha infestat e comogut mon mig perdut enteniment, fet ignocent ja oblidant, no prou bastant a tal empresa. Jaç ma despesa al sol del sac; lo sirgant flac del meu cervell fa son capell minve, sotil: romp-li's lo fil e perd lo rest, ordix no llest, tix ab treball, trama li fall; on fallirà hi soplirà sols de manlleuta.

Que a caplleuta suplic, exorte lo que reporte e tinc emprès sia remès; no pas scapçat, partit, trencat, per veedor e mirador rot ni squinçat; mas sols pinçat e corregit, llimat, llegit o bé scoltat, sia acceptat benignament.

Segona part del Prefaci

Io com absent del món vivint, aquell jaquint aconhortat, d'ell apartat dant-hi del peu, vell jubileu mort civilment, ja per la gent desconegut, per tots tengut com hom salvatge, tenint hostatge en lo meu llit, prou envellit, antic de dies, per malalties molt afligit, vell, enllegit, per molt greus mals, ires i tals ja consu-

mit, ab poc delit, desficiós; mas ansiós d'aquests pobils jóvens gentils, e d'alguns vells, qui com ocells passen txillant e sibil·lant com les cigales, corps e cucales, van aücant, dels llops fent cant, sonant ses trobes broden ses robes e los frens dauren, los carrés llauren, mouen cantons girant redons, e tot lo jorn roden en torn del cremalló, com papalló, fins que s'hi cremen, perills no temen sentins de nas, on se té pas com cans s'apleguen, entre ells s'embreguen, quant han despenen, moren e penen, e tresnuitant, van aguaitant una tal caça qual qui la caça pren mala llebra, vibra, culebra e falsa ajuda, no coneguda per tot hom prou; perquè tant nou tal ignorància als qui ab ànsia e treballs vans, perills e dans, caça seguexen qual no conexen, pendre s'arreen quanta ne veen, són ells los presos; als poc entesos perquè s'hi miren, vegen on tiren en lo llur viure; los vull escriure est doctrinal memorial. Haurà nom «Spill».

A tu com fill, Baltasar Bou, per lo que'm mou ta molta amor e gran calor de nebot car, lo vull dreçar, car certament lo teu jovent tens ben compost e prou dispost lo sentiment; l'enteniment te veig prou clar. E Baltasar, nom de ciència, de sapiència e profecia, de senyoria e prin-

cipat, fon imposat a Daniel quant Israel fon transmigrat, per ser honrat nom e plasent; antigament és real nom. Bou (sobrenom) mansuetud diu e virtut; bou conegué Crist quan naxqué; bou Lluc scriví llarg qui'l parí; bou menjant fe aparegué l'àngel Miquel; alt en lo cel bou segon signe se diu benigne; ab bou, Silvestre se mostrà mestre, disputador, confonedor dels raus rabins. Crec, puis tant tins, nom e cognom e lo renom que pots cobrar, del bon obrar seran conformes.

Perquè informes los jóvens verds e inexperts del toc del foc, polls del bec groc, del niu cuitats i poc aguats exir certer, de l'esparver cercant les mans; als vells galants qui no s'estan pel temps que han de porrejar e pledejar ab la verdor; a l'honrat cor dels curiosos, religiosos e capellans, dic dels profans, dels qui son dan cerquen e van de pic en sola, e de sa scola del vot exprés ni de l'entès no'ls plau membrar; te vull pregar tu sols publiques e comuniques.

Si hi llegireu, conexereu ab prou claror la gran error tan manifesta, la deshonesta e viciosa, tan perillosa amor inica que hui's practica, més pecoral que humanal, sols per delit; la per profit més avarícia que amicícia, no cur tractar.

De mon parlar, tots, si'm creureu, ele-

gireu no mai amar, ans desamar; mai inquirir ne perseguir, jamés caçar, menys abraçar foc inmortal, d'infern portal, dones dampnades, enverinades d'aquell verí ab què ferí al llur antic primer amic Eva, de mort, dins aquell hort on fou formada. Per llur errada, llexà llavor de frau, error e gran malea a sa ginea; e quantes són ara en lo món, són diablesses, dimoniesses, car les primeres amors són veres e tostemps duren; per ço hi aturen tant los diables. D'ells són amables, mai se'n partixen ni se'n desixen; no hi val baptisme, mas exorcisme, llum, sal, capida, que de llur vida divís se'n faça.

Bé sap de maça qui n'és ferit. Lo meu sperit n'ha portat pena sobre la squena, mals vuitanta anys, treballs, afanys e greu turment, vel·lant, durment, no cessant mai de cridar «ai!» e sospirar. Ben informar públicament tot scasament qui se'n vol péxer, vull fer conèxer, ben avisar e divisar, exordi fent succintament, la llur costuma narrant en suma. Serà l'antrada o la llevada d'esgremidor, o sonador com sonar vol, o protocol a llargues notes.

Tercera part del Prefaci

Doncs dic que totes, de qualque stat, color, etat, llei, nació, condició, grans

e majors, txiques, menors, jóvens e velles,
lleges e belles, malaltes, sanes, les cris-
tianes, juïes, mores, negres e llores, ro-
ges e blanques, dretes e manques, les ge-
perudes, parleres, mudes, franques, ca-
tives, quantes són vives, quals se vol sien,
tot quant somnien ésser ver creen. Del
que no veen, procés de pensa fan sens de-
fensa ni part oir, per presumir: sols pro-
nuncien ver sentencien que cert no saben.
Mentint se gaben, sempre varien; jamai se
rien sens ficció; per tració rien e plo-
ren; criden que's moren quant són pus sa-
nes; si han terçanes, llur mal no colen; e
fingir volen tenir dolor per dar color a
ses empreses. Si són represes, instruc-
cions, reprensions, tot ho refusen; mas
molt bé scusen vicis amats, e los pecats
d'altri speculen e se'n tribulen. Com se
confessen, d'aquells expressen les circums-
tàncies; d'aquells han ànsies; dels seus no's
dolen. Mostren que volen lo que no'ls plau;
miren lo blau, compren de grana; volen
magrana, raïm demanen; mas no s'enga-
nen mai en lo pendre; pròdig despen-
dre, ufanejar, pus alt pujar, és llur plaer.

Tot lo penser qual elles tenen quan
marit prenen, és sia noble, seent ni mo-
ble si's vol no tinga, solament vinga de
gran llinatge, al menys paratge o genti-
lea; si té pobrea, si és orat, porte dau-

rat un gesarant, vaja cantant; no se n'esglaien ni gens desmaien si sap jugar un exovar tot en un dia, solament sia d'antiga raça. Senyor en plaça és llur delit. Pres lo marit, saber treballen, prim l'escandallen, fan-li procés per a quant és. Si en lo blanc de l'ull té sang i'l veen hom, algun queucom és reverit, un poc servit. Si'l pols té flac, han-lo per hac, no l'han per res, e més que més si les complau, com fan l'esclau lo tracten, manen. Axí'l debanen com un capdell; com en fluxell dessús li seen, e menys lo preen que un fesol; sens llum cresol li fan tenir; per reverdir en sec lo planten, rient s'encanten. Axí'n fan d'ell com d'un moxell d'estopa grossa: fan de sa bossa ample crivell, arer, garbell, forca e pala. Per art e gala lo fan anar, venir, tornar, ginyant deports, per negres horts, dinars, sopades, tots temps amb bades e secrets patges e llargs viatges no sense espies o fiscalies a rebre actes. Elles sos tractes entretant cloen; venir com l'oen, tot ho desfressen, casa redrecen, fent osca al fus.

Qui més bé'ls fa, pijós les ha, més se n'enugen; servir-lo fugen; més mal ne dien e calumpnien, e més se'n clamen. Temen e amen lo brau, ardit, qui, per despit, fort les malmena. Qui'ls fa dur bena han per valent, e per dolent lo bon

caser. Lo solacer, plaent, benigne, han per indigne, en son parlar, d'ensivillar la llur sabata.

Oli de mata no'ls fa pudor, lo pelador, mudes, pinçar, ne l'ensofrar. Lo raig del sol en juliol los és plaent. Lo llit calent volen d'estiu; no'ls plau caliu en lo giner. Per un diner molt regategen; florins barregen pel que volrien; quant han darien pel que no tenen. Per no-res venen lo necessari, pel voluntari poder comprar e renovar lo que bé'ls ve. E saben bé a tres vegades que han mudades forges a l'or, minves e for de obradures e soldadures l'han consumit. E llur vestit de fina llana, seda pisana, serà tot nou; vendre'l les mou un tall novell.

Més que'l penell les muda'l vent. Mai llur jovent nunca s'astiba, ne on fort tiva llur flux voler mon vell saber ha sdevengut; mai ha pogut trobar lo lloc ne un temps poc en què's reposen, de si deposen tot assossec. Llur voler cec qual vol no mira; ans lo aïra e més marceja; qual parenceja és l'avorrit.

Llur cap humit, fred, sec o calb, de salt en salt corrent fabrica; troba e implica contradictoris llurs reportoris; invencions, condicions són de diables; fallen vocables e diccions, relacions, per fer envides de ses fallides; David, profe-

tes, Tuli, poètes, grecs oradós, setanta i dos llengües del món, «Catholicon», Guici, Papies, «Timologies», en quant han scrit, parlat e dit entre'ls vius tots, no hi ha prou mots qui a dir basten verins que pasten, tants mals com usen, los béns qu'abusen, ni referir.

Quarta part del Prefaci

Hauré ordir, puis me n'empatx, aquest meu scaig de parlament, curt, flac, fallent, a fil per pua. La forja sua, stil e balanç serà en romanç: noves rimades, comediades, aforismals, facecials, no prim scandides, al pla texides, de l'algemia e parleria dels de Paterna, Torrent, Soterna, prenent manobra.

Si temps me sobra e me'n record, sols per confort e per retraure, no llexar caure los qui treballen, juguen e fallen, (uns mates baten, los altres maten, tots enganats, de seny torbats; a ses requestes cerquen les festes, troben la mort), faré'ls report. Serà consell de l'home vell ja scarmentat, puis ha tentat si'l volen pendre.

Si vols apendre, nebot valent, llig-hi sovent, mas ab repòs. En procés clos ma negra vida, de mals fornida, vull recitar per exemplar e document; car molta gent

1

veent penar, altri passar mal e turment, no pren scarment e se'n castiga; qui no s'hi triga, seny vol haver.

Del meu penser, aquest trellat mig cordellat e flux texit, serà partit en quatre tals parts principals, con la present lo pròleg fent. Cascuna part té altre quart de parts pus txiques. Si tu hi pratiques e tens bé sment, prou fàcilment poràs trobar de què menjar a ta comanda: pren la vianda quala més vulles: flors, fruits o fulles, raels o fust. Segons son gust e sa sabor cascun lector prest trobarà lo que volrà: veure'l tot cure ans que murmure.

Primerament, en mon jovent, essent llibert, lo que he sofert recitaré.

Puis contaré, segonament, bé stesament, mos casaments negres, dolents, ab pena tanta per anys cinquanta.

La part tercera, una certera, de lluny tramesa, una cortesa instrucció, diu, e lliçó speritual e divinal.

Quarta e darrera clou la manera. Ja enfranquit, d'elles partit o enviudat, com he mudat oi en amor, pena en dolçor, e consellat e arreglat los meus darrés anys vint o més, tots servint Déu segons veureu.

PRIMER LLIBRE.

DE SA JUVENTUT

Primera part. De la fadrinea, ab sa mare

Doncs, Déu aidant, io entonant mon spill e norma, servant la forma de l’abreujar, me vull llexar la infantea. Ma fadrinea e juventut, en servitud, desheretat, foragitat e camps seguint, los més vivint anys meu millors ab prou suors, perills, treballs, nafres e talls, ab mal passí; e comencí mort mon bon pare. Ell ab ma mare vixqué poc temps, e mai ensemps los viu menjar ni festejar; mai los viu riure, per llur mal viure e mala sort, cert a gran tort per alguns mals; no vull dir quals e no’ls declare per ser ma mare. Jove fon hètic; en fi, frenètic; axí morí. Lo seu florí cert no’m restà, car ell testà al plaer d’ella, per sa querella, com li plagué. Ella hi volgué un seu notari, e lo vicari son confessor fon marmessor e llegatari. Sens inventari, de son

cabal universal hereva féu; de mi, fill seu, llexà tudriu, no curadriu, car no calia: cinc sous valia lo meu llegat. E pobliccat lo testament, de continent me renegà; no m'abrigà de res de dol. Lo flaviol traguí sens cera; roba sancera cert no'm deixà, com m'abexà tantost de casa que'm donàs brasa: ben adreçat, un peu calçat, altre descalç, gipó al falç tot esquinçat ben desairat e sens camisa. Dix:—A ta guisa ves on te vulles, cerca on mulles d'hui més ta sopa. Esta nit sopa, demà camina a la brogina. E si no't plau, bergant al Grau te poràs fer, o llanterner de cap de guaites, o, si t'afaites, ser bon barber, a ton plaer cantant cançons, ballant als sons de les tisores tot jorn dos hores: prou guanyaràs; e si volràs ésser obrer de tintorer, dos sous e nou hauràs per sou; o si troter, puis escuder, ésser volies, tant bé viuries. Pensa'sta nit ton bon partit. No't puc tenir; ves a seguir. Taula ni llit (tin-t'ho per dit) comte no 'n faces que 'n mi trobasses. Peus e mans tens, guanya't prou béns, cerca ventura.—

La gran fretura prest m'atengué, e'm reprengué gran malaltia. Mare ne tia no m'aculliren, ni mai bulliren ordi per mi. Tirí camí fora'l portal, vers l'espital d'en Clapés dit. Aquella nit l'espitalera, fal-

. 2 est

sa roncera, ella i sa mossa, percint e bos-
sa, fins al cotó del meu gipó, m'escor-
collaren. Puis no hi trobaren un diner sols,
dix: —Sens llançols hui dormireu; demà
us n'ireu vós a captar; no pot bastar
aquest spital, ni té cabal per mantenir ni
llits fornir, per a tants pobres. Per fer les
obres e tantes dides no hi basta'nvides.
No portau taça, ni carabassa, barça, serró.
En un porró, aigua beureu; foc, sal haureu,
e sols l'estatge; pa, companatge, vi, si'n
voleu, que us ne cerqueu—. A Déu plagué
que no'm tingué molt la terçana: una sem-
mana hi mengí blets, cols e brots freds,
prou ansalada, mai carn cuinada.
Sortí del llit e, mig guarit, io me'n partí.
A peu aní en Catalunya, on fiu ma punya
que un cavaller, molt bandoler d'antic lli-
natge, me pres per patge. Ab ell vixquí
fins que n'ixquí ja home fet. Ab l'hom
discret temps no hi perdí: d'ell aprenguí
de ben servir, armes seguir; fui caçador,
cavalcador dels bons dels regnes: bona
mà'n regnes, peu i esperons; de tots fal-
cons i d'esparver, ginet, coser, de ce-
treria, menescalia, sonar, ballar, fins a
tallar, ell me'n mostrà.
Costar cuidà mon tant saber per sa mu-
ller, a la final, voler-me mal sens culpa
mia. Ella tenia un sols fill car; de ca-
valcar e d'homenia gens no'n tenia; tant

lo guardava i l'apartava de tot perill, que féu son fill hom femení, fet d'alfaní e d'orelletes, sucre, casquetes, e viciat, tot malcriat, fet a son lloure. Quan lo véu moure inútilment e, gentilment, io avançar-me, pensà matar-me la txaquiosa fembr'anvejosa, mesclant paraules, rondalles, faules, ab ficció. A tració, io ja dormint, son fill venint per son consell ab lo coltell perquè'm matàs, com s'acostàs hagué terror, e, fent remor, moguí'm un poc. Desfressà el joc, dix que's burlava; ell tremolava e no'm tocà. Puis no'm matà ni hu sabé fer l'hom de paper, fort mal m'esclam, e posà clam de gran error ab mon senyor. Molt bravament, ab sagrament, ell adverava lo que'm posava; mas l'hom prudent véu clarament que era falsia, com la movia la sol'anveja. Ab sa correja fort la ferí e la serví bé de punyades; la squena usades bé li cascà, e la tancà en son castell. Donà'm consell partís de fet.

Ab son decret fui prest vengut en un llaüt de viscaïns. Tots los veïns me conegueren e tots prengueren, los del carrer, grat e plaer de ma venguda. Desconeguda haguí la casa, tant la viu rasa e desrobada e regirada. Ma mare viu; ni's mou ni's riu. Cuití d'entrar-hi; de un canari o catiu strany, de un tacany no'n

fera menys. Ab sos desdenys, poc se girà; ans me mirà fort de mal ull. Dixme:—Boc sull!—, mans amagant. Ni'm llexà seure, ni'm féu dar beure ço que tiràs: no m'hi trobàs lo seu senyor. Ab entrenyor io deman:—Qui?—. Dix-me: —Mesquí, a ton despit, ja tinc marit, cert pus honrat que no l'orat de pare teu, de major preu e pus valent. Ves-te'n, dolent!—

Prest me'n partí; io m'apartí per ma honor, no pas per por de mon padastre. Ja per mal astre se era casada; véu-se posada en llibertat; gran heretat e senyoria tostemps tendria; véu-lo ballant, jove, galant, plegat bé stret, tantost fon fet. Per ella tenc un gentil reng; los armaments e paraments tot manllevat hac ben justat. Fonc-ne ben tret a un bon tret; qui hi pot tenir, féu-los venir; ella'l convida: cabé-hi la dida. Sens testimoni féu matrimoni, o esposalles sens encartalles ni capellà. No hi apellà algun parent ni hom sabent per conseller. Fon sa muller; sens encartar ni ben contar donà-li'ls béns. Lo mort, parents, lo fill absent, per lo present tot oblidà. Ella's cuidà tot temps duràs lo gai solaç e pa de noces. Tantost les coses foren ab ella.

La muller vella, lo marit jove que bé la sove fa lo que deu; mantinga Déu qui tal pratica. La que és pus rica més ne me-

reix, menys se coneix: lo fum l'engana, la carn la mana. La vella fembra del temps no's membra; tendrà la pantxa ab plecs com mantxa, ab semblant pell com terçanell o txamellot; parrà bossot buit la mamella; put-li la exella; cap alquenat, front estirat; no tendrà dents; conta los béns, no los seus anys, dels pus estranys, bolliciosos e ociosos; menys vergonyós e pus rònyós pren com la lloba; ab raó troba, per les edats e volentats tan variades, colps, bocinades. La vella enterca, puis que mals cerca dinés primés, ha volgut més captivitat que llibertat; llançant riquea, cerca pobrea, llunya's dels seus. Íre-la Déus. E si quan mor, del seu tresor queucom ne sobra, mai algú'n cobra; dels seus tampoc: d'ells se trau joc. A qui la vexa, a aquell ho llexa en testament. Puïs scientment se encativa, com a cativa se deu tenir. No pot parir ni dar plaer. Més és muller l'exovar gros que no son cos. Gran dot la mou. Ell pel dot clou casament negre, los béns alegre, doncs, posseïxca; ella servixca, vixca ab afany, pene tot l'any, tot mal deu pendre, veja despendre sos béns e rendes. Deu fermar vendes e fer caplleutes, pagar los deutes que'l marit deu; en mala veu sos béns posats e, subhastats públicament, la cort venent ans de sa mort. Sa vera sort, veja venuda

e fort batuda, ben calcigada e deslligada, en blancs cabells. Dels peccats vells pas penitència ab tal sentència: marit darrer venge el primer.

Tot axí's féu. En temps fort breu se descobriren e li s'obriren moltes bambolles, canvis, fadolles e violaris. Preus e salaris dels artesans; menaren mans dins trenta meses, feren despeses inopinades. Hac-se jugades les joies sues, catives dues, poc a poc l'als; tots los censals foren venuts. Puis abatuts, ells se'n fugiren. Per temps moriren: ell caçador e comprador d'un cavaller; de sa muller ella cambrera e llavanera.

Segona Part. Com fon afillat e tramès

Puis io fui cert ésser desert de benvolents, cert als dolents no m'atansí; en mi pensí no m'absentàs, que'm presentàs a un bon ric qui fel amic fon de mon pare, e gran compare e mon padrí. Jove, fadrí, desempenat, fui-me'n anat a l'hom de Déu.

Com ell me véu e m'hac oït i hagué sentit de qui fill era e ma manera, ell me senyà i m'ensenyà cert gran voler.

Ab molt plaer ell m'acceptà, mas protes-
tà que mai no'm ves ni que'n sabés res
sa muller. Lo mercader, molt poderós e
virtuós, ell m'afillà i m'abillà com fa
mester; en un troter, ab prou dinés ell
me tramès, ben arreat, camí ferrat, per
Tarragona, a Barcelona.
Quan arribí de Sent Martí, castell fort,
pres, 'en Penedès, on ab gran cuita se
n'era fuita, ne viu cobrar, presa tornar,
no menys ferrada que d'ull mirada, na For-
tiana, qui catalana fon natural. Ab prou
de mal e malaltia, llexat havia abando-
nat, palau robat, sense remei, son se-
nyor rei propi marit mig mort al llit, en-
metzinat e fetillat. Segons se deia, altre
tal feia a sos fillastres, e mals empastres
contra sa nora, un punt ne hora nunca ces-
sant, lo rei ginyant, ab frau e engan, ma-
jor Joan (aprés rei fon), Martí, segon,
sos fills abdós com a traïdós desheretàs,
sols prosperàs ella i els seus fent-los he-
reus de sos regnats. Per tal peccats fon
ben rodada i tormentada: moltes crema-
des de ses criades, a llur mal grat.
A Montserrat io me'n vinguí. Aquí
prenguí camí francès. Fuí a Besés; oí
la fama de Nostra Dama qui's diu del Pui.
Tant bé m'hi fui a Sent Dinís, puis a París.
Junt a l'hostal prop lo portal trobí la
hosta prou ben composta, e lli filava, e

io fiava que fos segura. —Jus tancadura —dic—, hostalera, est'angevera, vós la'm tancau e la'm guardau axí com l'ull, car molt la vull—. Aquella nit pres bell partit: matà son pare; ella i un frare tot ho robaren e se n'anaren, mas no molt lluny. A tres de juny ells se'n fogiren; a set moriren. Ella fon presa e nua mesa dins una bóta e closa tota ab companyia de serp, bogia i d'un vell gall; lo riu avall la cabuçaren e la llançaren. Féu-me mal joc. Ultra llor poc, lletra hi tenia, la qual venia a un martxant; fon empatxant tots mos afés.

Mas poc aprés prenguí mos gatges e fiu viatges, ab molt valent ardida gent de la francesa contra l'anglesa fent cavalcades molt estimades, fort guerrejant e saltejant, cobrant castells; molts jovencells apresonàvem i'ls rescatàvem per molt argent; cruel, urgent fèiem la guerra, e la desferra molt bé's partia: tothom n'havia. Aquell estiu gran ric mi fiu e ben armat; era estimat entre'ls guerrés, no dels darrés. En l'hivernada, per la gelada, lo campejar e assetjar prenia fi. E lo dalfí ab los senyors cabdals majors, molt ben guarnits e infinits, gentil jovent, feia sovent fer belles juntes e córrer puntes e tornejar, durant temps clar. E lo plujós, temps enujós, ab moltes gales feia

1 est

fer sales e bells convits dies e nits, ab los grans focs, molt placents jocs, bastir castells per banastells, moms e grans festes. Les dames prestes al bell triscar, baxa dansar, mai hi fallien: totes venien ben abillades e divisades. Ab tal govern, lo temps d'hivern axí'l passava, i l'espletava complidament. Mas molt fortment lo temps gentil del mes d'abril fins al setembre se feia tembre. Puis hivernàvem, e'ns ne tornàvem a galejar e festejar enamorades, a les posades, ab gran plaer.

Tercera part. Continua los actes fets a París

En lo giner una polida, galant, ardida, gentil burgesa, flor de bellesa de tot París, un jorn de de pris on io junyí e lo guanyí a sa requesta, me mostrà festa, e'm féu saber son bon voler, lo grat e alt, ab prou desalt de son burgès, car l'entramès bé'l conegué. La que hu tixqué e ordidora fon la traidora de la cambrera, falsa tercera; ella hu tractà i'ns afrontà. Ans que hi entràs ni m'hi trobàs, cert no hi cabí ni res sabí. Feta l'ampresa ordenà presa aquella nit a son marit perquè dormís. Com ho sentís en la sabor:

—Beveu, senyor —dix—, l'hipocràs—. Com se'n calàs una gran tassa, ell begué'n massa; lo fort dormir fon tost morir. I les vailetes tan indiscretes mogueren crits; foren sentits per los veïns e, tots venins, oint los plors, veren lo cors stes jaent, un tant calent, mas ja finat. Per bon veinat volent sentir e inquirir sa malaltia, però mentia molt sospirant, dix, alt plorant: —D'un gras porcell e vi novell ha molt tragat; és-se ofegat de poplexia—. Molt s'escroxia; tots la'n cregueren e la'n plangueren de sa dolor.

Nostra baudor fon desviada e destorbada. Tal soberg mal molts de l'hostal lo conegueren: d'ells ho cregueren, altres negaven, los uns ploraven, altres bonien lo que hi sentien. No's poc cobrir tan prest morir e fort desastre no llexàs rastre de gran sospita. Per mala dita ella fon presa e fon defesa e favorida per ser nodrida entre'ls de cort. Mas un fill bord que'l mort tenia, la perseguia fort bravament; diligentment ne féu l'enquesta; a sa requesta instant fortment, pel parlament fon condempnada ser soterrada viva dejús, lo mort dessús, e, viva treta, duta 'n carreta fora'l raval, al cap d'un pal no gaire baix obrat com aix, mesa la roda, per l'ull on roda ella lligada aparellada devall foguera com

metzinera hi fos rodada e socarrada fins tot fos cendra. La jove tendra, de pena fort e dura mort ab paciència pres la sentència e la rebé. A mi també qualque beuratge o mal potatge, fitilleries o porreries m'haguera fet. Per ço de fet m'aconhortí i'm deportí.

Mas aquell any un cas estrany, en lo món nou, jorn de Ninou s'hi esdevenc. Jo tinguí'l reng; fiu convidar tots a sopar e rigolatge, los de paratge qui junt havíem; allí teniem de tot potatges, de carns salvatges, volateria, pastisseria molt preciosa, la pus famosa de tot París. En un pastís, d'hom cap de dit hi fon trobat. Fon molt torbat qui'l conegué; regonegué què hi trobaria; més hi havia un cap d'orella. Carn de vedella crèiem menjàssem, ans que hi trobàssem l'ungla i el dit tros mig partit; tots lo miram e arbitram carn d'hom cert era.

La pastissera, ab dos aidans filles ja grans, era fornera e tavernera; dels que hi venien, allí bevien; alguns mataven; com capolaven, feien pastells, e dels budells feien salsisses o llonganisses del món pus fines. Mare i fadrines quants ne tenien tants ne venien, e no hi bastaven; elles mataven alguns vedells, ab la carn d'ells tot ho cobrien; assaborien ab fines salses les dones falses.

En un clot tou, fondo com pou, des-
carnats ossos, cames e tossos, allí'ls me-
tien e ja l'omplien les fembres braves,
cruels e praves, infels, malvades e scele-
rades abominables; cert los diables, com
los mataven, crec los odiaven, e lo dimo-
ni. Faç testimoni que'n mengí prou:
mai carn ni brou, perdius, gallines, ni fran-
colines, de tal sabor, tendror, dolçor mai
no sentí.

Per lo matí, de totes tres feren quar-
tés, e llur posada fon derrocada, e la
planaren; sal hi sembraren, e tots los cos-
sos tallats a trossos (cent n'hi contaren),
los soterraren en lloc sagrat.

Molt haguí grat d'aquell país; mai viu
divís, bandolejar ni breguejar; hòmens
prou rics e pacifics, suaus, benignes; do-
nes malignes moltes vegades viu condemp-
nades; mil bandejaven, més ne penjaven
que de raïms per varis crims.

Una'n penjaren, viva scortxaren, gran
fitillera e metzinera. De nit venia sens
companyia; sola pujava e arrancava dents
e quexals dels qui en pals ben alt mun-
tats eren penjats. La falsa folla, dintre
un olla ben enginyada, llum amagada
ella tenia; e si sentia algú passàs e s'a-
costàs, la descubria. De lluny paria spa-
ventable cap de diable; per cinc forats
ben compassats los raigs exien, ulls, nas

parien, gran boca ab foc; ab semblant joc tots s'espantaven, fogir cuitaven; gens no's torbava, ans acabava sos malificis. Porc ple de vicis, un mal matí son sanct Martí ella trobà; la pell llexà per ferne bóts.

Quarta part. Clou son viatge tornant a València

Puis ixquem tots, molt bella flota, fent fort derrota ab lo cald sol de juliol. En les companyes e gents estranyes que eren vengudes, fem corregudes; no'ns hi trigam que calcigam tota llur terra. Bé n'haja guerra, fa rei cortès.

Lo rei francès me féu llarguesa: una duxessa, folla guerrera, ma presonera, de gran finança, per ma quitança, e del botí, quan lo partí, per part donà. Ella's finà entregament; dos mil e cent nobles de nau ella pagà-hu complidament; delliurament tirà sa via.

Io quant havia, puis ric potent me viu d'argent, armes, vexella, roba molt bella, lli, llana, seda, molta moneda, tot exaguí e canvií segurament. Cortesament prenguí comiat, ben cavalcat ab cinc canees, ab més lliurees a la france-

sa, tots gent cortesa, per mes jornades fent matinades e curt dinar per caminar cuitadament.

Molt cautament, entre Gascunya e Catalunya passí'ls mollons; pels gotirlons de carn sens ossos al coll tan grossos, paren mamelles. Les falses velles d'aquells vilatges certs mals beuratges fan hòmens beguen, axí los peguen al viandant.

En Lleida entrant, viu rossegar, puis squarterar, una fornera, sols per tercera e conduir son fill dormir ab ses lloçanes parroquianes en l'alcavor. Ab gran rigor la executaren. Lo fill soltaren per en jovent ser tan valent.

De fet partí. Tirant camí, fui al castell antic, molt vell, Morvedre dit. Aquesta nit un bon pagès vent l'entremès de sa muller (en lo celler adulterava; que trescolava li dava'ntendre), llevàs encendre la matinada gran carbonada. Meté-hi sa rella; quan fon vermella, gran solc li féu en lo camp seu; dins la fenella llexà-hi la rella; ell se'n partí, ella's dormí. Ab tal cauteri son adulteri curació, punició, hagué condigna i de cert digna de gran memòria. Alt en la glòria Déu la coloque.

De fet io broque ves ma ciutat. Fui acceptat per mon parent molt carament, ab gran plaer; per sa muller renyant, gro-

nyint, e presumint fos fill bastard. Ana-
va en part los dents croxint, e dix bo-
nint: —«¿Quin Déu vos sal? ¿Tenim hos-
tal de llits fornit? Digau, marit, cinc
cavalcans, orats, galants, espluga-bous,
¿per quins cinc sous los acolliu?—. E io
sabí-hu. Un bell robí io li doní; e l'a-
falague, e de fet pague quant despenia.
Lo prom tenia com pare meu; per son
conreu io fui persona. Com a lleona ella'm
mirava; no m'oblidava lo benefici;
feia servici e gran honor al prom major.

SEGON LLIBRE.

DE QUANT FON CASAT

Primera part. Com pres donzella

En aquell punt que io fui junt en la ciutat, haguí contat quants anys havia; trobí cumplia los trenta-i-dos. Ab corredós io m'avenguí; çomprí, paguí l'alberc aquest, arreí'l prest d'abillaments e forniments com covenia. Sovint venia la ranyinosa vella envejosa, a visitar, per aguaitar si res portava o si'm donava lo marit seu. Com ella véu io com vivia, e quant havia d'allà'nviat o canviat m'ho véu cobrar e bé smerçar, bé li plagué, com conegué que ric venia.

Ella tenia una cosina; tantost barrina fos muller mia; ella m'envia la corredora, gran ralladora, entrametent, punta-corrent i ben revessa. Ella m'endreça son parlament: —D'un casament molt singular vos vull parlar, d'una donzella bo-

na e bella, ben endreçada, molt heretada, rica pobila d'aquesta vila, dels bons parenta: en dot ha trenta mília sous, en timbres nous, tots en moneda—. Un arboreda, gran alqueria, dix posseïa prop la Devesa; sense despesa dix se faria, segons volria, que hu ordenàs: que'm demanàs aquella tia qui'l trametia io de consell: —Vos fillol d'ell i ella d'ella, bona parella, si vós me creeu abdós sereu.—

Falsa parlera, vella velera, m'embabuxà i'm tabuxà; de tot mentia. De sa falsia, io la'n creguí; lo prom preguí e sa muller en tal penser me consellassen e m'arreglassen. Io la prenguí.

Si hu avenguí ara hu sabreu; io hu diré breu. Ella'm soptà e fort reptà perquè tardava e que sperava: altre l'hauria qui hu graïria. Tant ho cuitaren que'ns esposaren; ella's dotà del que portà, sense fermança, ab confiança, cert sanament e planament. Axí hu passí. De fet pensí què li daria e què faria; io proveí e l'arreí perles, robins, velluts, setins, conduits, marts, vais, vervins, duais, percots, gonelles, anglès, bruxelles e bell domàs. Arrunçà'l nas, cabotejant e morrejant; ab gran menyspreu donà-hi del peu; vestir no hu vol, diu que duu dol. No hi veu brocat; de vellutat hi fall faldetes; tot par robetes de criatura, falsa

costura e mal tallat, pijor forrat; diu mal del sastre. Sofrí l'empastre, no li dic res.

En mi reprès, io stic mirant, la fi sperant. Volguí provar son exovar si'l me darien, o'm pagarien sens demanar. Cert l'esperar fon joc de falles. Trenta mil malles fon la moneda; e l'alqueria fon malqueria, béns confiscats, hipotecats, en plets pendents, encartaments de cantitats, censals quitats, fictes, cuberts, a cort oferts, mal carregats, deutes pagats sens cancel·lar. Va'm consellar qui bé'm volia e molt sabia en aquets fets, que llexàs plets. Mai per jamés rebí'l promès; pagat axí ja no'm dexí fer lo degut; hagui'm begut ja les adives a mi nocives, al cos e bossa.

Era molt rossa, blanca, polida e ben sabida. Io no present, ab tots rient e solacera, ab tots parlera; la llengua asida, ab mi cosida, com si fos muda, tostemps premuda, sols murmurava.

Un jorn plorava. Dix-li: —Per què?—. Dix:—Bé'm fartau. Per què'm matau? Llexau-me estar.— Volent restar sens del tot rompre, io só qui compre alfarda, treça, llistada peça, bell drap de coll, corda, trescoll, bonys e polseres, spill, orelleres, crespina, trena, collar, cadena coral e lambre, àloes, ambre, prou adzebeja,

claver, correja, bossa, aguller, pinta, crenxer, stoig, gavinets, guants, ventallets, calces, tapins ab escarpins de vellut blau, mig cofre i clau, quant trobar puc, e tot lo hi duc. Res no'm valgué, ni'm respongué, tostemps callant.

Io devallant un jorn la scala, dix:—Una i mala, dolent catiu, io mala't viu. Més mala'm vist, mala'm prenguist per tots tos obs. Tirar los strobs sabries més—. Son entramès bé'l coneguí. No hi responguí, en mi pensant que per avant lo seu desdeny que per poc seny ve, e jovent, plena de vent e mal nodrida, no mài ferida per sor ne frare, filla sens mare, feta a sa guisa, ¿què als divisa, sinó gran fum? Llur mal costum io'l me guarria.

Puis a llur tia fiu escomesa (fogint despesa) de bodes fer en lo giner, de matinada, sols uit o nou. Ella que hu ou, e ses parentes, molt mal contentes, totes rabien e cridant dien: —¡Ix de la roca, que ab tan poca honor se facen!—. Elles que tracen com se faran: demanaran tots los honrats nobles jurats, cavalleria; al bell de dia, irà honrada, alt cavalcada en cosser blanc; duran lo banc del fre parents dels seus, potents, puis prou ne té; e vol també robes novelles, joies pus belles, molts sonadós e menjadós tots vint casats, murta, molts asts, complidament. —Mesqui-

nament e amagada, esta vegada no us ho pensàsseu ni hu començàsseu, car, acabat, menys adobat mai ho veuríeu. Pensar deuríeu ella d'on ve, com hi covê solemne festa.— Ella, qui resta soperbiosa, tota briosa los ulls regira, tota's remira, gronyint flastoma; com qui's pren ploma del cap e pits, ungles dels dits se remordia.

En aquell dia per tals afrontes io fiu mos contes: al temps de roses tenir mes coses aparellades; al terç diumenge si's vol hi menge tot lo veinat; rostit, cuinat, si's vol ho bullen: facen que's vullen.

En aquell jorn, de cert, entorn tres centes lliures despès en viures, tots hi menjaren; e bé'n ballaren a llur plaer. Lo desplaer fon meu a soles. Trobí violes en lo meu hort, e morritort, donzell ab malva; entrí-hi ab salva; mon primer past mengí ab tast e fort mostalla; al cap sens falla bé la'm sentí, e no hu mostrí, dissimulant e no mostrant, en res conèxer com m'han fet péxer. De cert pensau per haver pau fui pacient.

Dilluns següent, com fom dinats, los convidats tots se'n partien e sols me dien: —Gràcies grans, e molts infants vos done Déu; si res voleu, io só tot vostre, si si bé no hu mostre: del que sé fer, al menester manau de mi.—

Fan son camí, llexen mal sà lo novençà. La novençana torna’s ufana; com pagó vell mirant-se bell, roda ben alta, dels peus sa falta nunca mirant. Mas io tirant al pacific, vos certific que mon poder, art, giny, saber, quant treballava, tot s’espletava de nit e dia en cercar via perquè’ns amàssem e concordàssem com se pertany, ¡ab quant afany i temps perdent!

Primer volent- la solaçar e abraçar, a totes parts ariçons, carts, porca crespina no tenen spina pus fort punyent; porcell grunyent tota la nit era’n lo llit; com se gitava primer cercava lo coxinal de son senyal, nu del llançol, si stà on sol; aprés rallava si io callava no responent. Deia: —Dolent, ¿só’ndiablada o só orada? No’m responeu? Mal esclateu!— Tenint-li corda, mai me recorda restés la mia. Si s’adormia, tantost roncava; molt m’enujava cascuna nit, sovint al llit com s’orinava e fressejava tant i sovint, lo llit podrint. Quan li venia son ordinari, sens pus pensar-hi, cames i cuxes les calces fluxes, tot se n’omplia; drap si’s metia ab tal olor e tal color com Déu se sap, llançava’l drap per los racons, davall caxons, entre la palla; no hi dava malla hom si’l trobava; lla’l se llexava on li caïa. Mig any vestia una camisa de

sa divisa gentil brodada, tota clapada de roges flos; nunca del cos sinó podrida, trossos partida, la's despullava; tal la llançava baix en la cova; mudava's nova cada vestida, mas no cosida punt per ses mans. En les nits grans, e menys de dia, io mai dormia sens purgatori.

En l'escriptori tot m'espanyava. Si cavalcava fent qualque volta, a missa solta io me'n tornava e m'acostava al mal dinar. Feia cuinar io finament e netament als meus esclaus; ella les claus ni tancadura, menys la mesura ni regiment del forniment, de mà tocava, ni se'n curava, res no hi sabia, ni's comedia res ordenar, menys lo manar sols de paraula.

Seia's a tàula havent menjat e almorçat ja dematí, tostemps ab mi enfastijada e desmenjada; d'altres viandes feia demandes cert impossibles; menjàs plaïbles dels que's coïen no li plaïen, tant fastijosa com desdenyosa e delicada.

Com enfitada sola sopàs e's menejàs lo candeler, fon l'escuder dins lo rebost, no vingué tost, caic la canela, féu bé la vela per les tovalles; llexà-hi fer falles e flamejar per no tocar lo seu de mà. Cert se'n cremà bé la mitat.

Senyalat plat, certa scudella tenia ella, tassa apartada, sal no tocada, son drap de boca; tallar sens broca no consentia; ni

menjaria carn del mercat si hom penjat algú hi havia; ni permetia fruta'n portassen e que hi comprassen conills, perdius, francolins vius: de nit a fosca en ells la mosca nunca s'hi met; plomats secret un gran coxí sé que n'omplí; en la cambreta, foguer, olleta, ast hi tenia; allí's coïa sense cuinés.

Los jorns fainés entre semmana mai era sana; al llit s'estava; ella's llevava tocades deu, com a la Seu Déu s'hi alçava. Nunca filava, ni dels guants treia les mans; jamés cosia; sols clau tenia al seu mig cofre ple de girofre e drogueries.

Les averies de sa persona alguna stona ella spiava; mas més pastava pasta de muda, d'oli de ruda e de ginebre, molla de muja; ab unt de suja e de rovell, ab cert vermell tret d'escudelles, morros e celles s'empeguntava. Quan se n'untava fàstic me feia; ab por se reia de rompre el pint; mestre de tint, de full urxella no aparella ni fa més tines. Ans de matines ella's llevava i's perfumava fent-se ben olre.

Los jorns de colre, la matinada era afaitada per ben lluir al bell febrir dos o tres hores; com van les mores que són sabies en semblants dies, tal se pintava. En missa'ntrava com ja preicaven; si no's llevaven per ella totes, si feia botes, les que's llevaven fort se besaven, ab dos premu-

des e revengudes; tostemps torbava e s'aturava lo preicador per la remor del convidar e saludar. Si tart venia, pus tart n'exia; ab anellada n'era llançada.

Io la sperava; tot se cremava; ¡quant mal dinar, pijor sopar, n'haguí callant e soportant, i quant mal dia! Res no'm valia, ans pijorava, més exorava. Mà de paper, ploma i tinter ella tenia; què n'escrivia mai ho sabí; per cas trobí tot en la plega; que fos seu nega, perfidieja, cuidant braveja, puja la quinta; mas io de tinta ses mans sullades viu prou vegades.

Durant l'advent, ni fangs ni vent no lo hi vedava. Ella'm tocava pus de cent sous cascun dijous, ab noves manyes. Ab ses companyes e manllevades e replegades per la carrera, no sens faldera passant per Llonja, ab una monja no menys febrida, ni ab més brida, al seu costat, per lo mercat feia la volta, a regna solta mirant les tendes, e per les sendes feien-li lloc com si fes joc mestre Corà. ¿Qui dir porà dels ciutadans gentils galans com los donava o'ls demanava a tots de fira? Mai se'n partira no fos despès, donat, malmès tot en estrenes. En Magdalenes aprés entrava, crec s'escansava; oració, col·lació, no sé què hi feia; venir la'n veia dites completes. Per Menoretes e Bosseria feia sa via quan se'n tornava.

Sovint anava de nit al nou bany d'en Sanou e d'en Suau, en lo Palau. Al despullar véreu ballar en bells tapits, aücs, salts, crits, ab ses veïnes; perdius, gallines, pollets petits, juleps, solsits, ous ab gingebre, los dus ab pebre; grec e clarea sense perea; la malvesia per cortesia en gobel·lets; los artalets no'ls hi preaven, e si hi ampraven pegats de llambre, benjuí, ambre, aigües, almesc; feia fer fresc molt citronat, carabassat, prou gingebrons e canyelons, fin tartugat i caponat en lletovari. L'apotecari pus ancià, en Macià Martí, savent en son jovent qui la servia, mil sous n'havia de tres vegades. Io dic ausades del que hi restava, que bé's pagava de cad'andana, cert na Farfana sa banyadora, si bé l'un hora era complida, ans que finida fos llur banyada. Acompanyada de fabres, pardos, ab balls, alardos, cants e cançons, ab molts brandons, ella tornava.

Si mai gosava dir d'on venia: —Com? —responia ab gran furor. —¿En la color no hu conexeu? No merexeu semblant tendror ni tal olor vós, en Grosser; lo travesser és per a tals; ab los capçals deuen dormir, e no tenir tan empatxades ni agreujades tals com io só—. Semblant cançó deia i pijós. —D'hui més a vós no us val corona. De Guillamona content se-

ríeu; tan amaríeu un aldeana dona serrana qui visten capes. Del temps de txapes sou e d'antany; no sou d'enguany, ja no us usau. Vós ja us pixau en la sabata. La nostra gata vos ne portau. Molt cavalcau tort en la sella. ¿Feu la scarcella o curt gambal? Sonau tabal o cornamusa? També s'hi usa sonar llaüt, e lo vellut de tripa, groc, e calçar soc pus alt lo dret. Mostrau-vos fred e tant suau? ¿Per què plorau? Fau la mortalla? Cau la muralla? Desembancau? Sec, flac tornau. Podeu menjar; ja blanquejar l'horta comença. Per més ofensa o per més toc, llexant l'estoc vós cenyiu fulla; no pot l'agulla cosir, qu'és roma. La cort de Roma haurà sentir e departir tan gran error. Revenedor feu tal parell; un cos tan bell, alt com plançó, ab un bessó txic, caganiu, sec, renadiu, flac, setmesí, avar, mesquí, menja-bonico, caga-poquico, sart, mirmidó, pus vert capó, so'mparellada. Mal consellada, com io poré sé què faré—. De tals lliçons ab agres sons sovint n'oïa e soferia.

Dijous llarder diguí:—Muller, lo temps s'acosta de pendre posta en penitència; per continència partixcam llit—. Dix: —Haveu dit? Molt bé preicau. Ara scoltau, diré també. L'hom qui s'absté d'axò en quaresma, a cinquagesma

cornut se troba; spolse sa roba qui apartar-ne vol que no s'arne; prou és simolsa qui no la spolsa un hora al dia.—

En casa mia, si no hi junyien o no corrien toros per festa, cascuna sesta fins llums enceses moltes enteses (o s'ho cuidaven, les que filaven, com diu la gent, ab fus d'argent) s'hi ajustaven. També hi cridaven jóvens sabits, ben escaltrits; llançats entr'elles, a cosseguelles ells començaven, puis psalmejaven de ses endreces, teles e peces que fan ordir al bell mentir. Puis una sclama, l'altra difama, altra despita, altra sospita, altra flastoma, conten prou broma, tot de mal dien, e hi afegien ab molts envits de llus marits, e se'n burlaven. Aprés jugaven: «voleu palleta?», «dau-me man dreta», «qui té l'anell?», «d'ous est ramell», capsa ab comandes ab ses demandes, un arbre i cant ocell donant, més dir raons, desvarions, e maravelles. De cent novelles e facecies, filosofies del gran Plató, Tuli, Cató, Dant, poesies e tragedies, tots altercaven e disputaven. Qui menys sabia més hi mentia; e tots parlaven, no s'escoltaven. Io bé hu sentia, mas no'm plaïa llur negre strado.

Cercant-li vado que l'amansàs, abonançàs de l'arispea, per sa vivea dubtant no surta, com a la murta io la mene-

ge e llagotege, ella menys ol, tente si vol; res no li cele, io li revele tot quant sabia e quant havia. Tots mos secrets hagué'ls retrets tost en poblic. De cert vos dic que feia rims recitant crims que m'afigia. En heretgia, rebel·lió e tració ella sabés que hi cabés, cert no hu celara, ans m'acusara.

Vent-la mudable e variable, mudí lo treu; pensí per preu que la compràs i la'm tiràs, fent-li parences e prometences que tot lo meu seria seu. Ella present, fiu testament fent-la hereva. De fet capbreva tots mos censals perpetuals e los movents. Ab sos parents ella féu lliga. Menys qu'una figa tot ho preà; mas be's pensà ella que fóra, mort io, senyora, e partiria ab qui's volria. ¡Com esperava e desijava que io morís!

Pensí cobrís la desamor, llexàs remor i tempestat. Sa malvestat llavòs doblà: desamoblà la casa mia, del que hi havia furtà, robà en quan trobà avinentea; no hac perea d'empenyorar e trafegar. Una tendera e sa faldera eren de lliga: feien botiga, tres hi sabien e revenien robes de llits, bancals, tapits, teles, tovalles e vitualles, argent, or, coure; quant se pot moure tot ho furtaven e trafegaven ab arteria; barateria los ajudava. Preu que tocava del que venia, se despenia no sé

en què; crec, per ma fe, tot ho llançava. Mai no pagava res que prengués; si res degués, a mi hu dreçava. Ab mi contava l'especier, sastre, draper e costurera, tapins, velera, lo brunater e confiter; la bunyolera e casquetera tenien talles, segons les ralles io pagador; de l'ordidor e texidora, canejadora, ni banover, ni perpunter, de lli comprat, cuit ni filat mai ne viu contes.

Veent tals hontes, perdició, destrucció tan manifesta, altre no'm resta experiment. Darrerament, per ensajar de bandejar los seus garips, joc de naïps de nit jugàvem; abdós rumflàvem, ella partia; sovint prenia les copes totes; trinca de sotes si ans jugava, copes llançava; puis no'm volia, bastons servia; com al badoc mudava joc, no del noguer dant-li lloguer, perquè do'l fruit jugava en buit. Per reduir-la jugava birla sovent ab ella, joc d'escampella ni de la txoca; com si fos roca, menys se'n movia; si responia, sols digués «buf», havia «xuf», si deia «baf», tantost lo «saf» al cap sentia.

Sa malaltia vent incurable, desesperable de millorar, de pijorar essent io cert, lo cap·ubert, enfastijat, molt enujat, mudí d'estil. Fiu codicil del tot cassant e revocant lo testament; sàviament, io posí prest en cort protest, dins temps

degut com mai rebut lo dot hagués; que
hi respongués li fou manat, ben intimat
ab escriptura. Sa oradura no 's mitigà
ni's castigà gens per axò. Lo seu caxò
ple d'ampolletes, escudelletes e barralets
ab mil potets, tot ho trenquí, e li prenguí
sos ornaments, abillaments, anells, mani-
lles, vels, beatilles; l'argenteria e pelle-
ria me n'alleujaren e m'ho pagaren tan-
tost o tart, mas no lo quart del que cos-
tà. Mai s'acostà a la raó; com Faraó,
cor endurit, dur, empedrit e pus malvada.
Aconsellada no sé per qui (molt lo hi
graí), posà'm libell fort de repudi. Ab
prou gran studi articulà e prest provà qu'e-
ra casada, d'altri sposada primer de mi,
e que dormí ans ab aquell: cert, un cornell,
ella cornella. Féu-ne parella lo magnific
en Gauderic lo de Soler, canonge ver,
doctor legiste, gran canoniste oficial.
Tragué lo mal de casa mia. Feren sa via.
Io delliurat e desferrat, tret de gran fang,
romanguí franc. Cert, qui'm tragués (si io
hi jagués) de mig d'infern, en l'ull un pern
(si m'hi ballava) qui'm delliurava, més ale-
gria no'n mostraria. Gran goig haguí com
romanguí d'aquell diable incomportable
desobligat, llicenciat; poder entendre si
vulgués pendre altra muller. Com carce-
ller, pres me tenia ma homenia; puis fon
quitadá e rescatada, io reposí.

Segona part. Com volgué pendre beguina

Puis preposí un vot complir. Ans del partir, una beguina mia veïna, per mi pregada e ben pagada, fiu guardadora, receptadora. E tot lo meu al consell seu acomanant, io confiant del beguinatge, fiu mon viatge devés Sent Jaume. Dix-li: —Stojau-me ab molta cura, sots tancadura, lo que us coman. Al sent Joan o juliol, si Déu ho vol, seré tornat.—

E ben ornat del necessari, pensí d'anar-hi camí tirant, poc sospirant per lo passat, assolaçat per lo present. Era'm plasent pensant-me forro e tret del corro on m'escortxava i'm garrotxava la carnissera.

Al mig jorn era passat Bunyol, e, post lo sol, fui en Requena. Per bona strena, trobí gran festa, prou deshonesta, no coneguda, mas avenguda. Una sposada ja desflorada ans de casar, lo jorn d'arrar aparellada, ben emperlada, sabé fingir, mostrant tenir al cos diable espaventable. Torcent la cara, pres una vara, mou tots de brega. La gent s'aplega maravellats; los peus lligats, les mans també; la gent ne ve devés la sgleia. ¡Allí si'n feia de

ficcions e varions ab l'esposat! Lo bon curat vol-la senyar, desús posar aigua beneita. Surt la maleita fingint pintures de diablures; diu que no hi creu. Fent-li la creu, ell la conjura. Ella perjura, de Déu renega. Ell s'hi carrega ab tot son seny, pus fort la streny, diu: —Ixca tost per lloc dispost, no fent gens mal—. A la final, la resabida, mudant veu, crida: —No'n vull exir sens ben obrir o squinçar, ben examplar aquell forat qual té guardat més en son cos—. Cridà l'espòs ab alta veu: —Al plaer seu, per on se vulla, puis tost s'aculla, rompa i squexe, puis no la vexe. Més no'l forceu, ni'l conjureu: pregau-lo ixca. Sols ella vixca, no cur de pus—. Dient «Jesús», fingint-se storta, mostrà's mig morta. Com esmortida e sbalaïda, clamàs: —Del lloc baix—. dix—Gran foc cert m'ha dexat, tot escortxat; par foc salvatge.— Suc de plantatge crec la'n guarí. Així cobrí son falliment, tothom content, lo nòvio més.

Dimecres aprés, com me n'exia, fel companyia e fent per mi de cert trobí. Seguint monjoies, plans, monts e foies e rius passant, fui al cos sant de la Calçada, ciutat murada. Una vil hosta, roín, disposta a puteria, llavós tenia en sa posada una bergada de pelegrins, vells e fadrins. U li n'altà e requestà li fes plaer; no hu

volgué fer; la vil bagassa mès-li la tassa dins son fardell. Partint-se'n ell, menys la trobaren; féu que'l penjaren. Los altres tiren, llur vot compliren; com se'n tornaren, de fet anaren veure'l penjat. Poc apartat del gran camí viu lo fadrí; dix: — Despenjau-me; beneit sent Jaume m'ha sostentat—. Lo greu pecat fon descubert e fon pus cert; car com cuitassen e'l demanassen al president, ell responent a llur querella, per maravella dos cuits ocells, presents tots ells, ressucitaren, e alt cantaren gallina i gall. Sens entrevall, l'hosta dampnada prest fon penjada.

Io caminant, adés pensant, adés rient, fui en ponent. Aquí vetlí, del tot complí ma romeria.

Io me'n venia; viu fort pelea dins un aldea. En un carrer, marit, muller, viu emplaçar, fort acusar qu'adulterava. Ella negava; ferro calent, vermell, ardent, li feren pendre; varen encendre de fet la mà; tota's cremà. No la scoltaren; de fet votaren; sentenciada, fon degollada per son marit.

Fui en Olit, vila molt bella. Dona ja vella hi viu portar a soterrar. Sobre lo cos, moltes grans plos feien, e plant; una, cantant, alt endexava e coblejava, maldient fort la falsa mort per massa tost haver desbost dona semblant, darrer lle-

xant lo marit viure. Prenguí' m a riure com les oí. Era fadrí jove lo mort e, per per sa sort, vinticinquè marit dels que hagut havia mentres vivia. Elles encara lo cap e cara se n'arrapaven, cabells pelaven, com no moria, ans romania lo jove viu.

Passí lo riu gros d'Aragó. En Alagó desfiu ma trossa. En Saragossa galant entrí e dret tirí descavalcar al sant Pilar, qual, quant vivia santa Maria, àngels obraren; ells lo portaren per salvetat a la ciutat on preïcant l'apòstol sant més gent l'oí e's convertí. Puis a la Nau (hostal, pensau millor) posí. Dones trobí molt divisades, ensafranades, ab mil tocados; aní per strados de les senyores; punts ni tisores no s'hi tocaven, ni's practicaven fusos, filoses. Les generoses e grans nobleses, com diableses axí's deporten. Allí's conforten los estrangés, no en vergés, car no n'hi ha.

Viu l' endemà comoviment de molta gent per una presa en carçre mesa, on era stada tres anys tancada adulterant. Marit instant, denunciada, sentenciada per a penjar, féu-s'emprenyar a un bergant. Articulant de son prenyat, fon prorrogat l'executar. Per escapar, pres per partit, havent parit, fort treballàs prest s'emprenyàs quatre vegades continuades.

Un mateix dia ella paria e s'emprenyava.
Axí guanyava lo porrogar. Féu-ho du-
rar més de tres anys ab los tacanys qui
li aidaven, los que posaven en la cadena.
A la cinquena io fui present: per mana-
ment dels salmedines, quatre madrines
la remiraren e deposaren ab sagrament
concordament no ser prenyada. Fon enfor-
cada al Mercadal, on lo dogal li fon ta-
llat, car fon dubtat concebiment: gran
moviment al ventre veren. Prest la mete-
ren dins l'almodí. Be sé per qui lo ven-
tre ubert, pus clar e cert, a ull mirada,
fon prenys trobada. Havent mentit, fals
referit, les pastorasses de madrinasses, lo
seu fals dir la féu morir. Molt més parira
si no morira. També's morí, dins, lo fadrí
sens batejar, e féu errar los alguasirs.

Ans que'm partís, una torbada dona
darbada, tan rabiosa com ansiosa de ser
amada, entenebrada per lo diable, féu
cas mirable, gran erogància, fet d'impor-
tància e gran spant, contaminant la sua
fe. No sé per què; sols gelosia crec la
hi movia. Ella's clamava molt la tractava
son marit mal. Pensà al Raval o Moreria
consell hauria d' un sarraí, llur alfaquí.
Per son diner, lo fetiller dix, si' l pagava
e li portava ben amagat lo cors sagrat,
cert ell faria que la volria bé son marit.
Prest fet e dit. En la capella, que és molt

bella, de sent Miquel, calat lo vel ella's
confessa; ab mala fressa pres falsament
lo sagrament sant de l'altar; com qui tor-
car- se vol la boca, la santa coca se'n
trac sancera; en candelera o cofrenet,
com pus secret pogué, tancà. De fet tor-
nà, dix ja'l tenia on ho volia. Dix que
hu portàs. E com cuitàs, ab molta raxa
obrint la caxa que hi hac dexat, fon trans-
format un bell infant, tot rutilant e llu-
minós, molt graciós, tot nu jaent. Lo
qual veent, com qui sol mira, al moro tira
tota sglaiada, alienada, fora de si. Lo
tagarí, perro malvat, tot atronat, dix
se'n tornàs, tot ho cremàs, proveïria per
altra via.
La renegada, endiablada, folla, de-
ment, Déu no tement, no res dubtant ni
gens pensant en lo que feia (crec que no
hi veia), féu gran foguera; la candelera
mès sus en mig; aprés afig llenya i carbó;
tost lo caxó fon ben cremat, tot abrasat.
Lo sant cosset de l'infantet roman il·lès;
del foc sospès lo seu cremar, restà la
llar mirablement, pus replandent, e
semblant viu entre'l caliu no socarrat.
Tan lleig pecat no'l puc narrar sens fort
plorar; lo paper mulle, lo ja scrit sulle
llacrimejant. Continuant sos pensaments,
porta sarments, llenya molt més, pi sec hi
mès, més foc encén, molt fort entén fer

tot de cendres. Era divendres entorn migdia. Ella sabia lo perro ca fer la salà en semblant hora. Arrapa's, plora, no sap que fer; veia'l sancer, no gens fumat ni alterat; brases e foc, tot li fa lloc. Cega per ira, lo camí gira ves la mesquita; plorant recita son mal novell, per mal consell seu quant ha fet. Lo vell moret ix de l'alquible, pres-lo terrible por d'avalot; pensa quant pot, en si discorre; sols li ocorre dir a la fembra: —Qui spines sembra, descalç no vaja; qui molt s'ensaja a l'aigua anar, ell ha llexar lo coll o l'ansa. Tota sperança tinc ja perduda si no'ns ajuda Déu poderós; morts som abdós si nostre cas pels populàs serà sentit. Prengam partit tal que'ns delliure, que pugam viure; abdós morrem, si no correm dret a la Seu, e vós al peu del confessor, la gran error que fet haveu confessareu, e io mon mal al general major vicari sens gens mudar-hi recitaré, acusaré mon falliment. Discretament proveiran si'ns guiaran e som estorts abdós de morts. Lleí mudaré, renegaré de Mafomet. Així hu promet.—

Tot axí's féu. Bisbe sabé-hu. Manà'l vicari ab son notari se desfressassen e que hi anassen a la vesprada, aprés tocada l'uració. Relació certa li feren del que pogueren un tant mirar. Puis féu ma-

nar al gran prior son confessor, ab certs devots bons sacerdots, la nit vetlassen, tot ho guardassen dant bon recapte. Demà dissabte hac ajustats los quatre estats, hòmens de títols, los dos capítols, religions, nobles barons, e cavallés, los conseIlés e consolat de la ciutat, gran part del poble; al lloc pus noble, Sent Salvador, ab gran fervor volgué preicar, manifestar lo dit atràs, tan horrén cas exorbitant, mas confermant la nostra fe. Devot e bé féu lo sermó. Gran professó molt singular féu arreglar: primer les creus; ab altes veus, los coronats e ordenats «Pange» cantant; los llecs portant llum en ses mans, e les campanes sens mans humanes pels campanàs. E com tornàs ab gran honor, en un plat d'or lo cos posat, fon deposat, sense tancar, sobre l'altar de sent Valero. E tot lo clero llegint, vel·lant e contemplant tota la nit, lo Sant Sperit hac revelat al sant prelat la' ucaristia que la faria. De fet ordena res no s'hi vena demà diumenge e no s'hi menge carn per algú; tothom dejú vinga escoltar lo sant orar. Volgué' s vestir a missa dir del Sagrament solemnament. Adés cantant, adés plorant, per la oferta ell no concerta ni vi ni pa; sols en la mà lo sant cos pres. Dient lo ves, com l'oferí, se convertí cobrant la forma segons

la norma qu'en l'hostier per lo ferrer era esculpida; arredonida, com fon primera hòstia vera, la qual sumí.

Axí finí la furiosa e perillosa d'avalot gesta: solemne festa miraculosa e profitosa als bons e fels; als mals, infels e folls incrèduls, heretges èmuls contrariosa; e vergonyosa a dones tant. Per temps avant sabí la fi, com cert ferí la dona'l llamp anant al camp.

En Saragossa buidí la bossa tant aturant; strados cercant gran temps perdí. Tirí camí; fui a Terol. De un fillol, secret, honrát, hi fui amprat a ser compare. Fon la comare una noblessa, gran confraressa de santa Mònica; una verònica d'or niellada, molt bé smaltada, li viu als pits; gests e vestits tots de beguina. De la reïna dona Viulant llavors regnant era nodrida, fresca i polida. Abdós anant e passejant, cercant la sgleia, per lo que hi veia, meté'm en noves, contres e proves, bé cortesana. Mostrant-se sana, catemi-nant e batejant de peus s'estec, cert mai se sec. Aquella nit lo fill parit mateix havia quant s'atrevia per fer son fet del fillolet pròpria mare; també comare fon e padrina, ella madrina fon e partera. Pare cert era lo capellà qui'l batejà. Mai viu tal acte. Creient llur tracte ser ben cubert, fon descubert.

Puis caminant e rominant què fer deuria e com viuria sense destorb, dins en Segorb io' m recordí e acordí que la beata si m'era grata e fos honesta, humil e presta al que volgués, que la prengués per companyona e muller bona molt a mi cara. —Serà'm avara, no gastarà, ni rastrarà tan llongues faldes i tendrà baldes en la finestra; és dona destra, pobra criada, no gens dotada, molt de bé sap e del seu cap fer-n'he ma guisa.—

L'home divisa en si propon, e Déu dispon e proveïx a qui' l servix al profit seu. Ell sols preveu lo venidor; fa lo millor, per bé no' s mostre a l' útil nostre. Sa majestat, per pietat, me inspirà e consellà miràs lo pas ans que cuitàs saltar avant.

E fui membrant de un retoc qual dix un coc a sa senyora, gran tragadora: —Qui massa' s cuita, crua, mal cuita o massa calda, ab què s' escalda, pren la vianda—. Si la comanda no fos divina, la vil beguina del primer alt, de calt en calt, cuita o crua, vestida u nua, haguera pres. Fon lo revés.

Quan arribí del que trobí diré sumari, tot lo contrari del que pensava. Io ja' m cuidava ser adreçat e ben casat; sols encartar-li l'exovar me convenia. Cert, ja'm tenia per esposat e bé smerçat

de bon cabal. Mas l’animal fet a revessa, veig que confessa llarg e sovent; io tinc bé sment com se comporta; veig que quant porta és tot pintat; humilitat no n’hi viu molta; a part escolta molts parlaments; perdons, covents molts ne visita. Prenguí sospita de sa manera. Resta darrera ella’n la sgleia; ab molts se reia; com lo preic feien i totes seien, s’agenollava o de peus stava; si la tocaven qui prop li staven, de fet bonia; mai se movia, si’s vol vingués qui més valgués e fos qui’s vulla; ab un agulla totes punxava e barallava: —¿Per què’mpenyeu, que m’estrenyeu? Com no callau? Molt me torbau. No destorbeu qui servix Déu—. A totes hores, ses belles Hores historiades e ben pintades, d’or tancadós, molts giradós, sovint obria; cert no sabia conèxer lletres; arreu, los metres fingint llegia, los ulls vogia de ça i de lla.

Un capellà la combregava, hòstia li dava sens consagrar e mai fallar cada semana: com a terçana fent paroxismes. Ab certs sofismes ells s’entenien; abdós venien al combregar davant l’ altar de la capella; portava’s ella sa tovallola, ell ab sa stola, idolatraven; puis alt parlaven perquè s’ oís: —En Paraís, que desijam, prest nos vejam—. —¡Ai, pare meu, fóssem-hi breu!—. — Ja, filla mia, hui fos lo dia.

—Io ja só presta. Aquesta sesta ja lla fruís!—. Lo paraís que nomenaven e desijaven era un llit pintat, fornit ab ses cortines. Altres beguines ses companyones e tacanyones, en aquell lloc, per fer son joc, s'hi concertaven e replegaven.

Un menor frare li deia «mare» davant la gent e molt sovent la visitava, e li mostrava, per son deport, de monacort, e contemplar, e de parlar del divinal; del mundanal e vida activa molt era squiva. Baxet parlava e començava: —Ave Maria! ¡o, lloat sia Déu Jesucrist! Que desús vist cot e mantell de gros burell, roba jussana de fina llana, prima, llistada, vert, blau pintada; duia almexa.—

Ella teixia de son ofici algun cilici; tots los venia, mai se'n vestia algú'n la squena.

Dijous de Cena, d'hàbit vestida e prim cenyida, la creu portava; mai se tocava de disciplina. Al coll justina duia, e mostres de paternostres, e Agnus d'or en dret del cor.

Lo llit volia, lla on dormia, flux, moll e bla, egual e pla; ab flos e rama, ab timiama, lo perfumava. Acostumava taula bastida e ben fassida, no quaresmal, mas de carnal; mai dejunava ni pex menjava; gran mal li feia e axí hu deia. Quant

se llevava, aconsolava lo seu ventrell ab un gobell de malvesia.

D'hipocresia e de parença haguí creença, tot son comport fos de coll tort, roseg'altàs. Si no faltàs en profembria, queucom seria; mas avertint e inquirint de honestat, gran malvestat la beateta sabí hac feta prou subtilment: ella vilment se trobà prenys poc més o menys de uns tres meses; ab certes preses de diablures, dos criatures se féu sortir e avortir secretament. Io' n fui felment certificat de son pecat.

Sense blasmar ni difamar li fon prest dit cercàs partit. Io li prestí e la vestí tota de nou ultra son sou més de pagada. Fon-se'n anada casa llogar al bovalar dels Agostins, entre'ls Beguins e Sant Francesc, al carrer fresc on fan rollons, per los perdons poder guanyar sense banyar los seus tapins. Alguns veïns lo hi demanaren per quina via de casa mia se n'era exida. —Só'm desexida d'ocasió; de tració ell m'infestava, e'm requestava ab sa vellura rompés costura ab vot sorzida e recosida ab fermetat de volentat— diu. — Só'm guardada e apartada d'avinentea—. Deia malea, fals inculpant e increpant qui mal no hi mir; e oí dir com altres dia que: — No podia Déu prou servir: vulgui'n exir.—

Son beguinatge e beatatge en mal finaren e s'espletaren. Car quant fou vella deia's donzella tota devota, fon alcavota d'una veïna bona fadrina; fon acusada, sentenciada, bé l' açotaren e bandejaren.

Tercera part. Com pres viuda

En aquell any mossèn Company, valent confrare, ell e lo pare d'en Remolins eren veïns, antic prevere. La de sent Pere missa oïda, un jorn me crida, dix-me: — Mossènyer, io us vull bé strènyer, mas perdonau. No ignorau que'l casament és sagrament per Déu manat e ordenat dins Paraís. Per ço us avís per caritat. Ja la mitat teniu del temps; a veles, rems, vos ve vellea; dot ni riquea no us deu torbar; io us vull trobar muller barbuda, una tenguda en gran estima. Hui és la cima entr'enviudades, lo món ausades cercar poríeu, no trobaríeu més fes per vós; ha treinta-i-dos anys temps complit, d'altre marit és ja usada, dona trencada ab mi's confessa, io sé s'andreça. Es guanyadora, gran manadora, tot ho sap dir; no vol cosir car prest exorba, perquè'l cap torba, ni debanar;

per no sullar mans de saliva, filosa squiva; mas tix bé vetes de seda stretes e té hi gran pressa: cert una peça tix cascun mes; poa dinés, mai s'envernissa. Ou sovint missa; és en la Séu. Sabeu on seu? Davall la trona. Es cosa bona. ¿Voleu-la veure? No'n podeu beure en carabassa. Aquesta abraça hui los majós; dels regidós sereu parent, en regiment de fet caureu, per ell'haureu tots los oficis e beneficis molt prestament. De cert no us ment; jur-vos per Déu, qui vist haveu hui en mes mans, com bons germans abdós viureu. Anem, veureu, creu-me, veniu.—

De fet la viu prou rebedora e passadora; fui-ne calent, semblant, valent, e fet per mi. Tantost fermí lo maridatge. Aquest potatge lo capellà lo tornellà. Fon socarrat; ell enganat me enganà.

Prest demanà alguns dels seus e io dels meus; mas l'esposar ab reposar mai s'encontraren des que' ns arraren, sens beneir: lo malair qui' ns acostà e' ns ajustà molt s'hi usava. Ell'abusava de fets e dits, fent-me despits rebotejava; deia, rallava: —Paraís haja e bon pos n'haja mon mort marit. D'ell he parit io tres vegades en tres anyades que fom abdós. Io veig que vós no'n curau gaire. Ab gran repaire io i ell vivíem, tots nus dormíem ensemps les sestes. Dijous e festes vola-

teria, a l'alqueria sovint sopàvem, mas no'ns popàvem com feu vós ara; no'ns era cara cosa volguda. Millor venguda e més amada, d'ell acceptada fui per ma fe. De vós no sé: gens no'l seguiu. Ja fos ell viu costàs-me' l dit—. Deia'n lo llit: —Segons que veig cert mal e lleig vós me tractau, car retractau tot quant io man; si res deman, mai se'n fa res; vostres dinés e quant teniu, de mi hu cobriu, res no'm fiau; ni confiau sabés guardar; veig vos tardar que res no'm feu; del que sabeu mai me'n parlau ni'm revelau vostres secrets—. Cent mil retrets semblants me deia.

Pijor me feia en obres, gests; en tots sos fets era malvada: mula folgada, muïna parda, treta d'albarda; mula de moro, brava com toro, falsa, traidora, repetnadora, desafrenada, desaveada de fre, cabestre, molt fort en destre, pijor en sella. Què us diré d' ella? Quanta malea, tota l'asprea qu'al món se llig, més n'hi afig; tota maldat, poca bondat; al mal promptea, al bé perea; de molt parlar e poc obrar; molt envejosa, superbiosa. Lo capellà quan me'n parlà bé dix «barbuda»; «lluny la saluda», diu la referta.

Ficta, cuberta, fort coratjuda, nunca batuda ne ultratjada, senyorejada nunca per hom, mai per mon nom me nomena-

va. Axí'm menava com si fos gos e portàs boç Vell avançat, io ja cansat de tempestats e malvestats, perquè'm fartava, me n' apartava, de sentir crits, remors, brogits, e bregues braves ab les esclaves que foren meues. Les que hi dux seues molt favoria. E avorria tots mos parents e benvolents; amics antics, criats de txics, mal los volia. Mai se dolia ne duia dol si qualsevol dels meus moria, e si guaria no'ls visitava. A tots vedava no s'acostassen ni mai entrassen en ma posada. Mal reposada, maliciosa, de mi gelosa estretament, pacientment mai ho prenia si tart venia. E quant hi era, tots temps guerrera dava'm turment. Raonament mai escoltava. Si hom contava quants anys havia (lo cap tenia ja bruxellat, lo front ruat, e no paria), no li plaïa dels anys parlassen ni'ls hi contassen.

Mai concebé. E io sé bé en què hu perdia: ell'anys havia quant me enganí e la prenguí quaranta i més. La que tal és ja poc concep, com qui vell cep empeltar vol, tard n'ha mallol. Mas puis purgava, d'ella sperava que fill n' hauria: no romania per ser molt grassa ni magra massa, ni malaltia no la retia parir inhàbil; mas era l'hàbil punta-corrible ab mi terrible e desamable, inacordable per al concebre. Per lo pessebre temptant en-

trar, mai impetrar poguí son grat e sens desgrat fos l'acostar. E l'empeltar no ha ops força: l'escut d'escorça, exert agulla, cové se culla quant és de tempre, ab delit sempre obrant sens cuita; lo que's fa ab lluita mai ha saó. Per tal raó mai s'emprenyava. Ella renyava incessantment e constantment hi treballava; però fallava no component e disponent a si matexa. Ella no dexa cercar metgesses, velles urquesses, emprenyadores, les banyadores, mores, madrines, les adivines, e apotecaris, los herbolaris e triagués, on que pogués remei trobar.

Volgué ensajar una tacanya metgessa estranya; fon de Bigorra, que, vella i porra, tot Aragó, de Rosselló fins a València, ab sa ciència gorrat havia. Quant li venia qualque raxosa e desijosa de fills concebre, clavells, gingebre los feia pendre, dant-los a'ntendre per la fredor que la llavor poquet impur del marit llur res no hi valia. Ella tenia, en sos retrets, jóvens ben trets, bons companyons qui los renyons tenien calts. Ans de tres salts li prometia que prenys seria. Molt hi guanyava. Com praticava de medecina dita madrina per mala via, la muller mia bé hu conegué; mas no volgué semblant metgia. Sols aquell dia fonc un poc bona, a poca stona m'ho contà tot. Del primer

bot dret me n'aní e referí l'acte tan vil
al bon Boïl, governador. Son assessor
misser Rabassa dix: —Tal bagassa, mon
consell és, sens fer procés (si's contra fur
gens no me'n cur), per evitar scandalizar,
a mija nit dins sa posada ser ofegada se-
cretament—. Discretament e bé fou fet.
Quant bord secret resta lledesme!

A mon bon esme, cert dos millés de
sous despès metges pagant, cercant, mu-
dant, fins als astròlegs, ab falsos pròlegs
jutjant falsia, per geumencia e ses figures
fan oradures, més la qui'ls creu. A tot
arreu recorregué, tots los cregué. Uns
calda deien, altres la feien freda i humida
o adormida; tots variaven e l'anganaven;
d'ells ser lligada, enfitillada, li feien creu-
re; feren-li beure mil beurajades, prou
mal forjades; en banys, untures e faxadu-
res, perfums e cales, úlceres males li
concriaren e li causaren salt de ventrell;
en lo cervell, melancolia e mirarquia
molt la gastaren e la cremaren, tota seca-
da, prop heticada. Per lo parir cuidà
morir.

L'ànima ab cos io dir-te gos o abju-
rada, o cert dampnada, que fóra morta,
sinó que'n l'horta, a l'alqueria que io hi
tenia, la fiu portar. Fiu-la-hi restar per
més d'un any. Havia-hi bany e molts de-
ports, ab bons conforts e valent metge.

Son mal de fetge e batiments, esmortiments e la flaquea, sinó bravea, tot l'als curà. Poc apurà sa conciència; per aparièncía se confessava, e no cessava que no bornàs e prest tornàs al natural, que's inmortal, car la sperança d'haver criança un hora al dia li recudia. Féu prometences fer abstinences, llexar arreus. Nòmines, breus, tot ho cremà. En l'endemà tallà's la coa.

Voltà la proa als santuaris. Donà 'ls soaris, bells vestiments, molts ornaments, calzes, tovalles, grans presentalles, terrasses, lliris, imatges, ciris, d'argent e cera perquè sa spera no fos frustrada. Era temprada cercar les vetles, ermites, cetles, cada dissabte. Mas lo recapte qu'ella cercava mai lo trobava. Déu no ho volia, car no'l colia de tot son cor; de l'oi, rancor no's desexia. No merexia mai obtengués que retengués, ni que fill entre dins lo seu ventre; mai n'hi rebé ni concebé.

Tots temps entesa en tal empresa, girà'l penell a mal novell, fent malifici e lladronici; e de fals crim maquinat prim, malvat, diforme, molt lleig, enorme, fingí's prenyada; e mig anyada ella ginyà e tracmanyà ab tots sos senys mostrant-se prenys. Dix: —Sent-me lassa, un mes me passa, ja ma camisa de bona guisa e

prou purguí: deu draps n'haguí. Com só dolenta, trop me calenta; si no vomite, tantost m'enfite—. Mostr'apetits, ja vol confits, demana'l moll, la carn del coll e los coprons, menjar carbons, fingís mastega, algeps rossega e beu llexiu, e sobre viu dix que's cenyia. Axí empenyia lo temps avant, a part davant les mans plegades tenint alçades, gros infingint e afegint als pits cotons; los mugorons duia alquenats, morats, tenats, mostrant senyal.

A la final, fidelitat e veritat posant a part, suposà part ab sos mals tractes e pijós pactes ab la madrina e la padrina, cert no pofembres. Les males fembres elles ordiren, fals part cobriren. En certa hora que fui defora prest fon partera. La falsa artera mès-se en lo llit molt embellit, de uit palms alt. Féu-ne bell salt la que's dei' ama; trencà's la cama, lo cap e braç ab lo cabàs de les cotetes e vanovetes del fill tan car. Feren tancar finestres, portes, ab tancaportes, de ras cortines. Perdius, gallines, infinits ous, noscades nous e totes salses les dones falses prou n'hi spletaren. E concertaren que fos la dida qui hac parida la criatura.

Per oradura pus fort erraren, car iteraren, Déu no tement, lo sagrament del sant batisme. Mas Déu altisme, qui béns

e mals e cominals tots investiga e los castiga, lo pus cobert fa pus ubert; res no li cela, tot ho revela. Les males mares ab grans compares rebatejaren, e galejaren, feren gran festa.

Déu los tenc presta dolor e plor. La sua flor entr'elles jeia. La una's reia, l'altra cantava, lo txic mamava, tots s'adormiren. Dormint se giren, qualsevol d'elles braç o mamelles sus li posaren; mort lo trobaren, ben acostat jus llur costat. La mort los cou, la brega's mou e fort baralla, grans crits sens falla feren abdui. Io sempre hi fui e ben cuitant; però cuidant que fos fill meu, girí'm a Déu ab continència de paciència, e bé hu prenguí. Mas reprenguí fort les fembrasses dormidorasses, de necligència e gran ofensa per l'homicidi e fillicidi a Déu han fet. Per llur fort plet tots los veïns, vells e fadrins, se despertaren; tots hi passaren tot llur ruïdo; crits, apellido, los fon public. Io lo melic viu arrancat, caigut, secat ja de molts dies. Per moltes vies fon divulgada e poblicada llur tració e ficció.

Envergonyida e perseguida, Benaguasir hac a fugir. L'inquisidor governador, e lo llur fisc, passà gran risc no la tenguessen e la prenguessen. Jamai menjà, ans se penjà desesperada. Puis despenjada, jorn de Cap d'any, fon, en mal guany, fora

sagrat tost soterrat aquell son cos. Haja-hi mal pos.

Per tant abús restí confús, ab prou vergonya per la llur ronya e embaraç. Pel fort agraç que elles menjaren, a mi restaren les dents mussades e descalçades injustament.

Quarta part. De monges

Honestament prenguí conhort e reconfort com mills poguí, mos mals refent, e, contrafent mon dol plaer, triàs muller. Fon-m'acusada una criada de monestir. Volguí sentir de qui partia; una sa tia me'n féu parlar, féu-me contar que era txiqueta quant fon mongeta ella vistida; seguí llur vida com a novícia, ab amicícia dintre vivint anys prop de vint; e l'abadessa que's fes professa la requestava; e no gosava dir son propòsit ni fer opòsit al seu combat. Del llur debat fui encertit. Semblà'm partit prou acceptable, ben agradable per molts respectes. De totes sectes era sullat, emburullat; fallia'm esta. Jorn de la festa de sant Antoni fiu matrimoni. Volguí-la rebre; costà'm pel pebre, errí mos comtes; ha-

guí'n més hontes que dels primés. Déu ho permès, a mon juí, pel perjuí; un tant desorde fet contra l'orde volgué'm punir.

Ja no us vull dir tot per menut, com fui venut e rebujat, quant enujat e decebut. Vull per rebut ara hu hajau: bé'm plau ojau de tot les flos.

Lo que'n lo clos aprés havia, als no sabia: so perfumar e despensar confits de monges, poncís, taronges, pomes, llimons, codonys, torrons e llepolies; les praderies, aigües, ramets, perfums, pevets, cordons, frasquetes, trenes, bossetes, flocs, agullés.

Del que mullés deuen haver: sentir, saber, bondats, virtuts, sol·licituds, estalviar e mesurar, guardar, fornir, tallar, cosir, de mans aptea, en tot soltea, honrar, cobrir, amar, servir, en tot complaure, prest obeir, secret tenir, gens no'n tenia. Sols entenia metre's en torn, passar lo jorn sense fer bé; mai pas sabé del recitat. Diversitat hac qualque poca; a poques toca, no malparlava, ans arretglava sa barbellera; no dismendera ni tampoc folla; mas era molla, tal la'm passava e comportava, puis d'embregar, rebotejar, se divertia, io la seguia, deia-li dama per cobrar fama de bon caser e solacer. Sap Déu si'm cou e quant me nou tanta fluxea e tal mollea.

Tot ho guanyà quant s'emprenyà e parí fill, un gra de mill no dessemblant, ans tot semblant a mi'n la cara. Molt me fon cara. Puis la partera viu-la lletera, diguí pregant: —D'aquest infant que'ns ha Déu dat per ta bondat sies tu dida, puis est fornida de llet tan bona—. Voltà's redona; com lo peix féu qui lo fill seu en l'aigua llança: mai s'hi atansa ne pus se'n cura. Sa criatura no la torcà com fa lo ca, ni'l mirà burça com fa la sturça, ni l'alendà com lleó fa. Lo car fill meu cert menys lo véu que si fos orba, cuquella corba que fills renega. —No pens en bega— dix ab grans crits —llet dels meus pits. Io novençana, no pel·licana, plaer vull pendre, no'm plau despendre, los pits nafrar per al fill dar la sang del cos. Més am repòs. No só serrana, ni hortolana, ni de treball. Hui ab bon rall sou exit apte. Hajau recapte de llet estranya. Una alamanya io sé tendera, gran filanera com les de Cilla; ha parit filla; és dona pobra, no té què's cobra; perquè avance faré la llance a l'espital. Aquest aital, per vós llogada e ben pagada, io us criarà. Com mamarà vós ho veureu. Si vós volreu io l'alletàs e que'm gastàs aquest mon cos, e senta plos tota la nit, e cague'l llit, pix als costats, si tal pensats e hu acordau, a mi no'm plau. Puis sóu potent, siau con-

tent que io us parixca. Mas que us servixca, los fills allete e que m'esplete, no hu farà Déu; no us ho cuideu, car mai serà, nunca's farà. Clar vos ho dic. Si sóu menic, avar, dolent, deia-hu la gent; ara'n só certa. Feu si's desperta puga mamar; no'l vull amar tant que a mi noga; cuidau me moga que l'he'ngendrat.—

Fo'm regirat l'enteniment pel moviment extrordinari; en poc temps vari, torní groc, roig; mudà's lo goig tot en enuig; lo seny me fuig, sobrevé'm ira; amor me tira, la ira'm cobra; voler me sobra, disputa'l seny, natura'l streny, raó m'afronta. Fluxí tal honta, puis conexia bé com exia lo seu gosar e tant rallar e parleria, de grosseria de sentiment; atreviment pel parteratge de nou llenguatge feia parlar. Volguí callar e no respondre; però dispondre la criatura hagués pastura al necessari, pagant salari a qui la crie; ella que trie, faça cercar, mercat o car, al càrrec seu.

En temps fort breu fon regirada e capgirada, fent-se senyora. Per la penyora que'n mi havia, tant s'atrevia. Puis fon parida, lleva's la brida, la regna's cala, torna's cucala e cadernera. Gallina era, que tostemps calla, mas en la palla com ha post l'ou, tothom la ou: ella'l festeja; tant lo meneja, trencant lo's beu.

Cert tal li féu mon fill per ella: primer ovella, en aprés gata que sos fills mata, tant los remuda; ans era muda, aprés sabida. Sovint revida mudar de dides; quantes parides de poc trobaren s'hi remudaren: una dorm massa, l'altra llet grassa, blava, cerosa, e l'altra aiguosa, altra cabruna. Altà-li'n una que era veada sols d'ansalada, alls i formatge, molt tard potatge, carn algun dia; sana vivia, criava sans sos fills d'abans. Ab almorzàs e berenàs, turmes, rasoles e lleteroles, formatges frescs, moscats e grecs e forts fins vins que tots matins feia tastar, li féu gastar la bona llet. Lo pobrellet pres-lo l'espasme, barretes, asme, alferecia, epilepsia e molt alforro; torcé lo morro, hagué bocatge e foc salvatge, nunca dormí; de pergamí li féu mamella.

Ella hi apella moltes madrines, mil medicines, menescalies e burleries; unten e faxen, sovint desfaxen, refreden, gasten; suor li tasten, ara salada, adés gelada; troben que bull, fan-li per ull. Res no profita. Prenen sospita si hu han fet bruxes. En pits e cuxes blavós trobaven. No's recordaven d'haver mudades e remudades quaranta dides, llets infinides tan diferents. Pels mudaments e consells varis, tant voluntaris, ella'l matà e l'aplatà dejús la terra.

Ella s'aferra ab tots los sants, plega les mans, torna's a Déu. Com ella's véu del fill partida e avorrida de mi tan fort, a son gran tort ella's conex que bé hu merex. Per culpa sua ella tant sua suor de mort, no pren conhort. Diu: —Mon fillet si de ma llet io natural e maternal l'hagués nodrit, cert és podrit, ell ja no fóra—. Fort s'entrenyora de si matexa. Del fill se dexa, ves mi se gira, cel·lant sospira, res dir no'm gosa, tot li fa nosa; pren-la gran basca, grata's e rasca on no li pru, tot li ve'n cru. Adés plorava, alt endexava, ves les cremades, velles, dampnades monges serreres; mal conselleres, tant mas desvien les que s'hi fien. —Ell fora viu, mala les viu, ja conegudes io ni cregudes mai les hagués; axí plagués a Jesucrist.—

Io, pare trist, desconsolat e tribulat, oint son plant e contemplant sa passió, compassió haguí gran d'ella; de qui's querella volguí sentir; e sens mentir m'ho contà tot de mot a mot, llarg raonant e blesonant la sua scola. —Com bestiola— dix—enfrenada, han enganada a mi, na Trista, qui he ben vista experiència de llur prudència dret i envés per a quant és; puis m'han traïda, llur negra vida quant hi sabré dirivaré sens dir falsia.

Clar és de dia quant se desperten, l'espill concerten per oratori; l'invitatori que saben dir és maleir primerament en lo covent qui les meté, qui les rebé e qui bo hi fo. Per la lliçó del martilogi qui conta'l vogi que fa la lluna, canta la una cant pus plaent; diu altament: «Puis som restades encarcerades, per força meses, nostres empreses devem seguir; que'ns cal tenir vots fets per força, cascuna torça a l'ordre'l nas». Semblants cantàs totes los oen; ab «amén» cloen llur bon acord; van-se'n a l'hort, dexen lo cor.

Al refetor a tard s'hi meten, en cambra spleten la llur sabor. Del dormidor escuses prenen; fingint mal tenen, dormir hi fugen; temprades pugen al mirador.

Del parlador tard se'n partixen, parlen, ordixen sos casaments, dons e presents, tots ab usura, e fan segura mercaderia. Si d'alegria donen torrons, speren capons; si granyons, fava, demanen sclava; per una flor prenen marc d'or, e per entrada prenen mudada tepisseria, e cascun dia prenen tudor e comprador. A quants hi vénen, a tants se venen. Si no's pagada bé la mesada, dels escabells e còfrens vells muden senyal; lo diornal e breviari stant-se en l'armari perquè no'ls fumen.

Lo temps consumen tot en fer lletres,
rebre'n e retre's a qui les vol; perqu'en-
tre sol, en haver mestres de ponts, fines-
tres, trapes, entrades per les taulades,
passos, atalls, amagatalls, cauts e retrets,
sostres secrets e caves baxes, tancar en
caxes, portar en males, fermar scales,
tirar esportes, rexes e portes fer llevadis-
ses e movedisses eiximenees; vestir llu-
rees, anar armades e desfreçades com
han exir, de nit exir per la ciutat a
pas cuitat fent cavalcades, e les vespra-
des d'agost anar camí de mar a la ba-
nyada; en la tornada, minyonejant, ve-
nir jugant joc de mantades; al jorn torna-
des, canten a prima, ab sa veu prima, no
gens mudades.
Si són prenyades e ve a llum, és llur
costum a tres o quatre fer-los debatre
ab daus rifant o sorts gitant «pare qual és»;
mas les de més mai no parixen, ans se'n
desixen polidament; sabidament la llet
s'exuguen.
Bé lo joc juguen de passa passa; de
carabassa ne fan cistella, del cel paella
e de l'hom mossa. O dient gosa és qui's
meneja com l'hom passeja si'n sent algú.
Del verd fan bru a l'abadessa; par-los
revessa e vella mala si no'ls és tala qual
la volrien; sempre li dien vella merdosa,
si n'és celosa o gens les guarda; molt més

si's tarda dar-los llicències de fer absències del dormidor: ab gran furor enrabiades, agabellades, fort la encorren, totes la corren, fort acanyissen; axí la fisen com bou en plaça; donen-li caça com cans a llebre, o li fan rebre en brou o vi qualque verí, o la infamen e d'ella's clamen al llur major visitador, de necligència o d'impotència a ben regir; fan-la morir ab ses follies ans de ses dies, per sobres d'ira; de sa cadira pur la derroquen.

Quant les convoquen per elegir al monestir nova pastora, no'ls plau priora dona sabent, ni Déu tement, ni que vots serve, ni que conserve en pau, amor honor, favor lo monestir; plau-los tenir bé babarota: qualque babota ni s'ou ni's veu. A la llur veu, concordament e scientment tal elegixen e reverixen davant la gent; dins lo covent li fan les figues, serven ses lligues, fan lo que solen, més que no volen ab tal badessa.

Bé viu en pressa, nunca li fall afany, treball, pena, dolós, lo puagrós, flac corredor, vell fet pastor de tals cabrons, bous e moltons, no gens ovelles; car les més velles se fan parats ben ensevats per fer varar dins la llur mar a ses criades; les avançades, no ja novícies, són les pus nícies, més saltadores.

Ha-hi de senyores en la llur cloca qui saben poca oració; de ficció, hipocresia, parenceria, ne saben prou; a qui les ou paren sibil·les e són centil·les a fer gran foc. Firen de broc ben lluciades e simulades santes profetes; paren travetes e fan cembells a jovencells e hòmens sants, caent-n'hi tants, més qu'hom no creu. Fill és de Déu, més és que papa lo qui n'escapa; angelical és l'hom carnal de carn exint, en carn vivint e no tombant, coinquinat en tal ruïna.

Una merlina, un jorn parlant ab un galant jove pubil, prest seduí'l: llur amistat no ser peccat, hoc amor pura que tostemps dura, no perillosa, ans ésser cosa molt meritòria; tengués a glòria que'l decebé. Ell hi vingué aquella nit. Ab gran convit ella'l rebé; dix: «Dexaré lo maridet, negre velet, ans de res fer. Feu-m'est plaer, no us enugeu, de fet m'haureu, tost serà fet». Lo jovenet dix tot alegre: «¿Per què vel negre de jorn portau, ara'l dexau?». Ella respon: «Molt presupon lo que dieu. Vós no cureu d'aquell perquè, car io'l me sé». «També primer», dix, «vull saber unes tals coses». Dix ella: «Esposes som, les professes monges freresses, totes de Déu. Lo vel que'ns veu al cap portar, nos fa membrar per cèrt indici l'esposalici. Per ço'l portam, e

lo llexam en tals afés». Quant lo procés hac ell oït: «Doncs per marit», dix, «Déu teniu, ¿e io catiu a mon senyor seré traidor, fent-lo cornut? Si Déu m'ajut, que no hu faré; ans me n'iré».

De fet partí. En lo matí primer següent, de continent al monestir venc per oir lo sant ofici. Un crucifici de fust obrat, assitiat en la paret, quant fon endret, visiblement lo cap movent lo saludà, e quant tornà, missa acabada, altra vegada; Déu ho permès que la gent ves la cortesia que li retia mostrant-li'n grat. Lo bon prelat d'aquella sgleia li dix què feia, o com vivia; què vist havia li referí. Lo bon fadrí dix no sabia d'on li podia allò venir. Molt per servir ha fet a Déu, sinó'l que féu aquella nit, segons és dit.

Altra velada, enamorada del confessor, mostrant terror de malaltia, dix que's volia d'ell confessar. Feta buidar la gent de fora, fingint que plora, dix-li tancàs e que miràs davall lo llit, no fos oït lo que diran ni'l que faran. Dix ell: «Digau, e començau cruant, senyant, ab plos pregant Déu que'ns ajut». Lo prom segut, lo cap se cobre; ella's descobre; dient, molt sua; mostrant-se nua, diu que's descobra e faran obra lla perquè hi són. «No vull del món sinó sols vós. Puis som

abdós, hajam plaer ab bon voler e fin'a-
mor». Lo confessor, no mal parler, dix:
«Mon poder no basta absolre, ni us puc
io tolre tan gran calor. Tanta dolor dels
peccats vostres, mil paternostres ni vint
psaltiris, trenta cristiris, no us bastaran.
Déu vos coman». E tirà via.
En aquell dia endiablada fon conju-
rada per bona via, e responia, dins,
l'esperit: «Ja per ton dit no n'exiré;
sols me n'iré, per la clamor d'un confes-
sor, al foc plegat e no cremat. Ha tocat
pega neta i entrega; ha tocat pex, ne-
ta sens grex restant la mà». En l'ende-
mà Vicent Ferrer, lo sant darrer ca-
nonizat, fon lo temptat; ell hi vingué e
lo'n tragué, no savent res del que dit és.
Altra, també, escometé un metge,
prom de bon renom, jove polit. Dix
en lo llit: «Io gran mal tinc. Dret a vós
vinc. Sé que'm guarreu prest, si hu voleu».
«On?», dix lo metge. «Es en lo fetge?» «No
us ho vull dir; ja presumir ho deveu vós».
Dix colerós: «Si'l mal no sé, com lo
guarré?». «Adivinau. Tant hi pensau? Bé
sou mal pràtic, més que fleumàtic; als dir
no us puc. Mai haureu suc si no feneu e
no premeu fort la taronja. Tal és la mon-
ja. Què us dic? Dormiu? Ja no us oïu?».
Ell gens no's mou. «Vós Josef sou, l'egip-
cià; valencià fósseu cuidava».

Altra 's clamava ab ell sovent. Dix: «Tinc gran vent en lo ventrell; ab lo donzell no m'hi trob bé; mostrar-vos he un jorn l'orina. Ja la madrina m'ha dat ventoses; són enujoses. Pus no m'hi fiu, de vós confiu». Vengué-hi un dia. Ella'l metia en grans raons de mugorons e de mamelles, què's faran elles que no s'emprenyen, com fort s'estrenyen per no ser grosses. Fer altres brosses de més parença ella comença. Ell conexia bé què volia; dix: «Espatxem, qu'a fer havem. Ha-hi orinal?» «No tinc lo mal», dix, «on cuidau. Per què cuitau?». Ell, per fogir, volgué sortir; la monja'l cuita metent-lo'n lluita; con l'abraçàs, embaraçà's lo seu speró ab lo sacsó de la gonella; cert la parella mal se tingueren, abdós caigueren la scala avall. Féu-se bon tall ella'n la galta: vera malalta, romàs e torta. Entre la porta e los graons, axí redons fets com capdell, restà'l parell cridant ajuda. La llur caiguda, donant raó de mal graó, ell la's cobrí. Doncs llur verí, més que conjur basalís pur, qui gens l'escolta, ajuda molta ops ha de Déu, perquè llur veu prest la rebuig: de mil un fuig, mas infinits són qui sos dits volenter oen, tals pres se cloen en llur exàvega; qui en llur tàvega mal punt és pres, mai per jamés ne pot exir, ni's pot partir llur mal

amor si'l creador no hu fa per gràcia.

Altra fal·làcia tenen prou presta: a llur requesta sos amadós e servidós, més que catius, banant motius de falsedat sens veritat, perquè's deporten e mills conforten llur apetit e l'esperit, bulles propícies, mas surreptícies, de cort obtenen; ab ells s'entenen los delegats e celerats jutges profans, los escrivans e advocats. Mals amagats molts articulen, metges tribulen, fals testifiquen, e que'ls apliquen tenir gran còliques e malencòliques congestions; ab ficcions e fals procés, dad'a través plaent sentència, sens conciència, ixen defora. Van en mal hora de port en port i d'hort en hort, de cambra en cambra, fins a l'Alfambra tan profanada qu'és en Granada; adés guarint, adés parint, scandalizant tots los oents e tals veents deshonestat. Llur santedat en açò sta.

Massa'm costà llur consellar e fals brellar, per ma simplea e bestiea creure-les tant; car infestant- me la priora, que'm fes senyora dix me manava, e'm consellava, si fill parís, m' ensenyorís, mai no'm postràs, mas que'm mostràs un tant altiva, no'm fes cativa de marit vell. «Contente's ell del toc e vista, puis que conquista muller tan bella, e sou bé sella per al cavall. Del cap avall anau polida

e ben guarnida. A tots manau; vós no sirvau, siau servida».

Altra revida, la sacristana: «Si res vos mana lo vell exorc, grunya com porc, no'n façau res. E més que més, si vol crieu lo que parreu, per res no hu fésseu: no us hi perdésseu, car lo criar, fills alletar, prest fa'nvellir i enllegir; lo cos afluxa, los pits engruxa, la faç desfressa».

Mas l'abadessa me doctrinà, consell donà, que'm fes malalta o qualque falta en ma persona alguna estona o pus sovent, segons lo vent, fingís tenir: no prou oir, al cap dolor e baticor, esmortiments, mal de neulella en la mamella, no ulcerat mas començat càncer tenir. «Molt pots fingir ab gentil art: secret, a part met en l'orina cendra, farina, oli, calç, llet, algun cuquet txic del forment; fes cautament metge sabut, pràctic, astut, vell no la veja; si la meneja conexeria, divulgaria ton artifici. Metge novici llagotejat e ben pagat te planyerà e complaurà; per son jovent no prou sabent, s'enganarà, publicarà que tens grans mals; mil cordials, confits, aloses e quantes coses desijaràs, atenyeràs. Si tot te fall, faxa't un all o porrelletes: fan bambolletes; també mostalla lo cuiro talla, color altera; pebre ulcera, polvorizat, sobreposat aon se vulla; ab un'agulla te

pots puntxar lo paladar secretament: poràs sovent ab sec tosir, sang escupir; de tisiquea o hetïquea por mostraràs; sempre seràs ben cosceïda; tantost guarida, com ho volràs ésser poràs; febres tenir no's pot cobrir, conèxer sia bé tal falsia. D'enmalaltir o del guarir quant són mester, la qui hu sap fer molt se n'ajuda, lo que's vol muda: un «no hu oí», «lo mal haguí», «ja só guarida», «ja só ferida», la scusarà del que volrà; tos fets faràs si bé'm creuràs.

Una pus vella, quant fui donzella, me féu apendre saber d'ullpendre, de fitillar e de lligar, fer avortir, saber fingir virginitats; no ser peccats me feia creure, ni donar beure per dormir fort.

La qui té l'hort, qui dintre sta, apostatà en lo passat. Ha prou caçat lo món cercant e trespassant per Ceca i Meca, la Vila seca e Vall d'Andorra, volta d'en Torra e Senta Creu, per tot arreu fins Pont trancat. Al lloc sagrat puis receptada, ben castigada, me féu membrant fos recordant del manament del creximent, multiplicar i augmentar, lo món omplir, degués complir; més fent camí com malaí Déu la figuera per no fruitera ni tenir figa, la llei antiga qui no paria no consentia entrar al temple. «Bé saps l'exemple», dix, «de sent'Ana. Com canya

vana, pòpul, txop, àlber, olm, vern e sàlzer, qui fruit no fan e al foc van; com la cugula e com la mula que fills no sembra, la xorca fembra és reputada. Si bé stimada fer vols que vixques, fes que parixques a quin que for. Ab gran error, per sos dinés aquest has pres marit ja vell; fes aparell, si veus te fall, d'un altre gall millor granat, fet a ton grat; muda-n'hi tants, fins tant infants te veges vius. Si't fallen nius, la cambra mia vull tua sia, on fer poràs lo que volràs entrant per l'hort; per ton deport io t'hi convide. E no t'oblide que' l metge mana, per viure sana la jove plena, de llur colmena al temps la bresca, ans massa cresca, covè li tallen; si no hi fallen de mares mals paroxismals, precipitant e profocant mil passions de cor, torçons, esmortiments, retorciments espaventables, de gests mirables; llur massa mel se torna fel, malvat verí. Ajuda't-hi; mena les cols; si viure vols, iràs carrera».

La cellerera major m'ha dit: «A ton marit si tu no'l venç en lo començ essent novici, tost pendrà vici; dar-t'ha faena, viuràs ab pena. Doncs no'l malvees, mostra que'l prees, mas de parença; en ta creença sens ell la spleta; no s'entrameta saber que fas, d'on vens, on vas, qui va, qui ve, com ni per què. E si comen-

ça,. guarda no't vença; perquè no't fart, ginya'l ab art. Al començar o enfornar sens bon acord, lo pa's fa tort, clotós, morrut e geperut».

Dix la roncera de la tornera: «Volenter pica. En casa rica ha-hi què partir: al monestir dau-nos sovent arròs, forment, salses, perfums, fruites, llegums, oli, mel, vi, llenç, seda, lli; de bona casa pren bona brasa. Lo que'ns dareu, axò us n'haureu. Si'l vell se mor, io he gran por (tant és dolent) en testament ni codicil (tant és de vil) que pus n'hajau. Les mans amprau mentres poreu. E si volreu guardat vos sia, la cambra mia ja la sabeu: allí hu tindreu. Si or portau tancat ab clau, ben estojat e ben guardat trobar-ho heu; servir-vos n'heu com sia mort lo vell Roig tort».

Altra m'escriu: «Marit serviu com a senyor; com d'un traidor d'ell vos guardau, car ab fals dau lo marit juga; fique'l quant puga. De sis feu quatre, sos daus rebatre bé sapiau; si li parau, canviau sort; si sou d'acord, vós pagareu e plorareu».

Plore, mesquina, per llur doctrina e grans errades que m'han mostrades.—

Axí plorosa e sospitosa, havent oït tot quant m'ha dit, e ben notat, avalotat llexí-la'n banda, a la comanda de Llucifer.

Mai poguí fer se corregís ni que's re-
gís ab saviea, car d'infantea, des que
fon nada, fon doctrinada dins lo covent;
qual fon jovent, tal avançada; tostemps
cansada, molt ociosa, més pereosa.
Altra vegada que fon prenyada (la vo-
luptat o lo prenyat, qual la hi mogué
mai se sabé), del vi novell del monestrell
beure pres tema. Ple de verema era lo
trull. Al major bull e fortalea ella hi
muntà; bé n'apartà fondo la brisa; sens
pagar sisa pens ne begué, e romangué lo
cap ficat d'on apartat la bris'havia. Lo
cos tenia sobre la vora. Morí'n mal ho-
ra, de mort honrada; massa sobtada no
esperà'l part.
Io restí fart, enfastijat, ben enujat.
Ja amortallada, en la vesprada fiu la por-
tassen e soterrassen al monestir. De dol
vestir no me'n volguí: poc me'n dolguí.

TERCER LLIBRE

DE LA LLIÇÓ DE SALAMÓ

Primera part de la lliçó de Salamó

Per reposar volguí'm posar al llit en
jorn. Ans de retorn io fui despert. Quant
he sofert, lo pensament m'ho presentà.
Primer contà tots mos anys mals; recogi-
tà'ls ab amargor, dolor, agror d'ànima
mia; pressents tenia aflicc ions e pas-
sions mig oblidades e ja passades. Per
tant, plorant e sanglotant, io'm revolcava,
e fort bascava prou tormentat, desconten-
tat de ma ventura: com per natura, o
per mal fat, o per peccat o grosseria, tant
soferia tostemps penant; mai oblidant
que no's fa res si no's permès per Déu
manant.

E rominant ma qualitat, io fui temp-
tat, com no tenia ni'm romania algun
hereu, lo temps tan breu de poca vida a
mi convida prengués muller; sols per ha-
ver o fill o filla, e fos clavilla del fust

mateix de un gran feix, de mes parentes una'n triàs qual me semblàs voler menys gala. E pensant quala, ja m'alegrava, car io'm cuidava lo parentat nostr'amistat redoblaria: forçar l' havia deute i natura. Llur oradura aprés pensava; deliberava tot lo contrari. Trobant-me vari d' opinions, feia'm raons del divinal. A la final io' m del·libere que pus no spere, prenga parenta, sols hi consenta lo sant decret; si fent pertret en cort romana de molta llana, fer-se poria, axí's faria.

Aconhortat e confortat, fantasiant o dormitant, io stant axí sobre'l coxí, haguí terror per la horror gran que sentí. Io'm despertí endormiscat; mas arriscat los ulls girant e remirant, io res no viu. Oí qui'm diu: —O hom cansat, vell amansat, empagesit, vell envellit en tos mals dies, io crec ja sies despoderat, apoderat per filles d'Eva. Desperta't, lleva, no hages por, obre 'l teu cor e les orelles. Grans caramelles són estes tues; covė que sues, puis varieges e tant vaneges. Ara ploraves com te membraves dels improperis e vituperis, hontes, despits, quals has sentits en lo passat. Vell acaçat, tu t'ho volguist, car no creguist lo sant (ans nostre, ara gran vostre) apòstol Pau; en molta pau fórest vixcut si'l seu tengut consell haguesses; penes i presses t'hau-

ries tolt. Puis fuist absolt de la primera tala com s'era, ¿per què'n cerquist, altra'n prenguist molt voluntari, sens ben guardar-hi? Tu t'ingeries e conexies que t'enganaves. ¿Per què tornaves entrar al llaç, com perdigàs soltat plomat, més reclamat torna'l reclam? De coa'n l'ham, mai hi donist e coneguist que la llur esca no t'era bresca ni canyamel, ans era fel, amarg donzell. En l'ham i brell tu t'hi meties: tals les volies. Doncs, ¿per què plores? ¿E dins dos hores lo teu cervell gira'l penell ab tan poc vent? Vell ignocent, ta mala vida tan prest t'oblida? ¿de tantes plagues ja t'afalagues? ¿de tant forts greuges tan prest t'alleuges? Fet t'han mil faltes, e ja te n'altes? Ara te'n dols, ara les vols. Tu minyoneges. Ja les bandeges, tantost les guies. Doncs ja t'iries? ¿Axí hu vols fer? Lo carnisser qu'és negligent, qui va sovent al bestiar per bous triar, triant, triant e confiant de son saber, veu-se llauger, perd-ne la por, a la fi'n mor: toro u rancall lo's met davall. Aragonès ne diu bon ves: «Mostins e perros qui per los cerros los lobos caçan, lobos los matan a la final». Hom feminal, triant morràs; no't guardaràs ni saps fogir: doncs, vols morir. Saps que lo gat poc scaldat tem l'aigua tèbea; queda e rèbea tem gat mullat; en lo filat, llaços e brell, en lo cos-

tell llexades plomes, pardals, colomes, no hi tornen més; pardal mai pres fon ni trobat ja descoat davall la llosa; l'infant no gosa tocar lo foc, si qualque poc l'ha ja scalfat. Tu socarrat, pelat e sec, ungles e bec t'han scatit. ¿Cuitat, ardit, ja hi tornaràs? Ja dius pendràs muller parenta. Pus tost empenta de mort n' hauràs. Prest la veuràs de tu senyora; més manadora ésser volrà, menys te tembrà. ¿Per què t'encegues? Par massa begues, tant perds lo sest. ¿No has tu llest hom de parens pot haver béns, bona muller no's pot haver sinó de Déu? Do és tot seu. Davall lo sol, Josep tot sol obtenc tal do; hom del món no jamai obtès.

Al món no és dona complida e proveïda de saviea, virtuts, bonea o de seny clar. No' n cal cercar, car no n' hi ha. Bé's trobarà en qualque part, mas lluny e tard, muller tal qual e cominal, tol·leradora, ordenadora, queucom curosa en abundosa casa fornida, però regida per lo marit. Tan mal profit, tal pertinàcia, tan gran audàcia, pèls e repels, tants de recels les dones tenen, que mai obtenen, ne obtendrán quantes seran, nom apurat, net e tarat de «sí», «sinó», «mas» o «però». De muller bona, la que menys trona, que menys llambrega, que menys mou brega, que menys fa tala, qual és menys ma-

la, com l'agre vi és dit bon vi, és dita bona.

Tal és qual dóna Déu, on li plau. No hi fa res grau d'afinitat ni parentat; cort consultar ni dispensar en grau vedat, a la bondat ho hi afig res; tard o jamés casats parens són opulents; fills, pau ni pa a tard n'hi ha. Hoc prou remor, poca temor e feres manyes has vist d'estranyes mullés mal manses. ¿E no te'n canses ni't descontentes? ¿Mullés parentes encara cerques? De menys enterques fas inventari; molt voluntari vens a llurs bregues; no par conegues la llur ferea ni ta fluxea.

L'hom diligent, ardit, sabent, qui bé's meneja, saps senyoreja ab sa prudència la influència celestial; imperial té monarquia, e senyoria en molts regnats; millàs armats capitaneja, e patroneja castells e naus; turcs, tartres, sclaus fa obeir; per son servir doma i amansa, carrega, cansa de castells grans los orifans; onsos, lleons, cervos, mufrons fa mansuets; toros, masets, lo mul i mula trets de la dula, ab mos e trava los asuava e fa costar al cavalcar; e fa parlera la cadernera; brúfols llaurar; ab lo llourar los aguilons, tots los falcons mudats, e sos sparvés, astós, al puny d'hom cuiten; onsos fa lluiten, grues ballar; lo ca callar, mostrant ab braç cobrar matraç e dir «al

cau»; lligat fa'l brau més ab collar; agenollar fa lo camell; lo cavall bell enfrena, ferra. No's en la terra brutal tan fer, hom si hu sap fer no'l domestique e pacifique. Mas la malvada muller elada fer corregible, és impossible; no's pot domar, menys avear; al llur poc seny no hi val congreny, derrocador, trava, torçor, art ni destrea, molt menys vellea.

Açò, vell trist, tu bé ho has vist; mil n'has tocades e practicades, tostemps fellones com a lleones, a tu senyores. ¿Ja les enyores? ¿E creus e penses que tu les vences, tals feres fembres? Bé crec te membres dels set marits, jóvens ardits, laciviosos, libidinosos, galans orats, enamorats d'una donzella, filla molt bella de Ragüel dels d'Israel, com del primer fins al darrer foren trobats morts, ofegats al costat d'ella. Esta querella tots la saberen; no s'abstingueren fer casament; tots follament per ço periren, e tots moriren.

Quantes vegades n'has sposades, morir devies, car sols seguies la volentat desatentat. Si't tens per dit ton foll delit ab jove, fresca muller te cresca e llong temps dure, io t'assegure, d'estrangulada e d'ulcerada, molt prest sens triga ser ta vexiga de gran ardor; dolor, cuissor en l'orinar; e tremolar cap, peus e braços

ab cuitats passos; de poplexia e litargia ben tost morir.

Si per parir, puis fills no tens, dius que la prens, ¿qui t'assegura que criatura d'ella veuràs? E si n'hauràs filles o fills, òrfens pubills te naxerien e mai haurien edat complida durant la vida. Los llurs tudós e curadós los pubills tendres pendran per gendres, fer-s'han hereus de tos arreus. E ta muller, marit certer ton enemic si't sap antic, aquell pendrà e's pagarà de dot e creix; traurà bon feix ab lo furtat e apartat del millor munt. Casat defunt mai fon trobat amonedat: la viud'amaga; ultra axò's paga del creix e dot com millor pot.

Lo creix aument, injustament moltes lo prenen, qui saben venen ja encetades e violades a l'encartar. Dot, exovar, lo perd per dret la qui comet fer adulteri a vituperi del marit seu; e morir deu senteciada: apedregada, per la llei vella. Dins en Castella mor degollada; alt enforcada, en Aragó. Per lo fur, no mor en València; sols penitència pecuniària rep fornicària; puta bagassa ab simple passa punició. Sabent que no ha ben pagat dot encartat, sens conciència obté sentència de pagament; la cort venent sens encantar, fan estimar qualque convès tal val no res ben subornat; és-li lliurat

tot a menys for: no li fa por venda's re-
tracte per lo fals acte ab dol que fan,
ni per engan de miges dit. Quant lo ma-
rit és ja finat, no'ls par peccat ni ésser
vici, fur, lladronici, robar del mort; ni'ls
par fer tort a l'hereu gens robant sos béns.
Quant ve'l notari fer inventari, los cò-
frens scriuen buits, e diriven llarg la pin-
tura e tancadura; joies ni roba no se
n'hi troba; per mortallar han a comprar
capell de cap, camisa, drap, de la botiga.
Ha-hi enemiga al món major? ¿Caïm
pijor, pus adversari? ¿Troba's cossari pus
celerat? ¿Hi ha cullerat major traidor ni
robador en Balaguer que la muller? To-
tes, gosades, cotes usades són de furtar.
Si baratar altre no poden, sos fills enllo-
den e deshereten, los béns se meten
dels fills llevar per aumentar dot a les fi-
lles; joies, hostilles, cambra, xovar, los
fan pagar, tirant a ull lo corumull dels
millors béns.
Tu bells ulls tens e no hi vols veure,
tornes a beure lo vomitat; enormitat vols
fer com gos. Vell tossegós, hètic e sec,
per Déu te prec que renuncies ses com-
panyies. No temptes Déu, pren consell
meu: si mil mudaves e les triaves bé
d'una en una, per llur fortuna e qualitat,
per llur peccat serien tals, car tots sos mals
són per natura de rara cura o incurables.

Ab los diables qui fa llaurada, gran agullada ha menester. E ton mester no basta tant, ni hi fui bastant io quant vivia. Llur vana via no's pot trobar; ans en la mar, on és passada nau aviada, se trobaria, e's mostraria alt senderola per lla on vola l'ocell en l'aire; entreguart, scaire, llivell, compàs, llur fons ni pas, barrancs ni valls, deu escandalls no hi plegarien, ni trobarien llurs folls atalls.

Trenta batalls han en llur seny; per bell desdeny sonen ensemps, açò és, al temps doblen, repiquen; ço que practiquen no's pot entendre, ni menys compendre sa'ntenció; l'afecció nunca l'han ferma; qui les desferma no's hom al món, ni mai hi fon, haja vist quart ne quinta part del que io'n sé.

Jo só mossè Salamó, rei d'antiga llei, gran sabidor, rei e senyor molt ric, potent. En mon jovent mullés prenguí, io'n replegui fins en setcentes, e ben trecentes drudes, amigues; mil enemigues. En què'm meteren, què fer me feren no hu cal dir ara. ¡Quant me fou cara llur messió, la ració de museria, carnisseria cert infinida, e sense mida botelleria, panisseria inenarrable, cosa mirable tantes hostilles, torques, manilles, collàs, vestits, tants llits fornits, orfebreries, tapisseries! No's pot asmar, menys estimar,

los artificis, ni'ls edificis dels meus palaus, ab quantes claus eren tancades e ben guardades per caponats; altres armats defora'l clos, entorn del fos de jorn guardaven; altres vetlaven, e tot valia lo que podia; altres servien. Or despenien innumerable; inestimable fon la despesa per mi malmesa, mal esmerçada, del tot llançada.

Sols m'ha valgut qu'he ben sabut llur calitat; són vanitat de vanitats, d'iniquitats iniquitat, e pravitat de pravitats. Per llurs pecats lo general diluvi, qual preicà Noè, de cert vingué, car se lliuraven dones i's daven als seus diables; cossos palpables, falsos prenien e subcombien furtant, prenent d'altri servent; ab diabòlica art no catòlica ells engendraven e s'emprenyaven de fills malvats.

¡Quantes ciutats són derruïdes e subvertides per ser ufanes, pomposes, vanes! *Terç d'Isaïes* llegint, veuries Déu què promet, on se permet elles col·legen e senyoregen. Ses txaperies, quinquilleries, qui les consent, sa part ne sent. Gran Ninivé per ço caigué; Colac, Sidònia, Tir, Babilònia, Troia, Sodoma, Cartaina, Roma, la gran Segont (hui'n resta'l mont antic Mont vert, aquell de cert qui's féu tal mal per Anibal; hui dit Morvedre; no speres medre pus en crexença), Calis, Si-

güença, quals en Castella perderen bella e gran potència.

Vella València fon.derrocada per inculpada d'incontinència. L'altra València, dita vellarda, gran e gallarda, tan pus antiga quant gran amiga dels vells romans, llurs capitans M. Àquilino, L. Valentino, Quinto Sertori, grans del pretori, quant hi vingueren franca la feren; mai cens pagava quant dominava lo llur senat. Girat llur stat, regnant los gots, mai mudà vots ni senyoria. Mai, com dormia segur de nit, Taülfus dit llur rei matà; ni's rebel·là com Barcelona, dins en Girona Bamba regnant, rei coronant altre dit Pol; no fon u sol, car altre hu féu ciutadà seu. En Berenguer, cognom Oller, rei per el pres, féu-ne quartés; lo Pol fon grec. Tots temps s'estec esta València ab gran prudència molt fidelíssima. Per gent nequíssima, morisca stranya, puis tota Spanya fon calcigada e dissipada. Féu-ho na Cava, la qual criava lo rei Rodric. Llavors te dic mal temps passà. Puis l'acquistà Rodrigo Cit Diegueç, dit Campeador, segur senyor mentres vixqué. Molt més crexqué per Jaume'l Bo, rei d'Aragó, quant l'hac guanyada e l'hac poblada de clerecia, cavalleria, artizat poble, constant, inmoble, gent valentíssima, terr'ameníssima, tota de rec. En va s'es-

tec com l'assetjà e campejà tant temps sobr'ella rei de Castella ab son poder; fon-li mester, perquè's salvàs, que se'n pujàs, per repicar, al campanar de Sent Vicent. La gent valent, si s' ho pensàs qu'ell repicàs, poguera'l pendre. Sabé's defendre del rei malvat ésta ciutat molt valentment e llealment, absent son rei. Per tal servei e valentia, per cortesia, de tot peatge e cabessatge, morabatí, la enfranquí lo seu rei Pere, qual alt prospere en lo cel Déu; com tanta hi véu fidelitat, féu la ciutat noble, real, com pus lleal la coronà, e li donà, com molt l'amàs, sola portàs en sa bandera, penó, senyera, altres senyals: armes reials soles pintades, no gens mesclades ab lo passat, lo camp daurat, vermells bastons, sobre'ls cantons d'or coronat; on tu és nat e té son statge lo teu llinatge d'antic solar.

Huetaviar, lo seu riu blanc, com si fos fang o munt de fems en antic temps, la'n dissipà e derribà. Puis alt obrada, fon fort murada contra lo riu. Aprés Déu viu, pels habitants ser cristians, l'ha ben guardada, amplificada, feta major; mas del millor de la ciutat, del nou poblat e vell ricós, per les errós primerament d'aquell covent qui'n temps passat fon començat, quant era horta, fora la porta del mur antic. Per fer castic d'un horrent cas

1 est

en lo camp ras, deia's Rovella: ara s'apella i se nomena la Magdalena. Hac mal indici del crim i vici abominable, fet per diable, dona, vilment, hac fonament.

La peccadora, qui gran senyora fon e comtessa, per ser revessa a son marit, seguint partit per sa fortuna se féu comuna en lo public. Fon son amic un cavaller, un mariner puis la hi tolgué e la's tengué; peix li venia. Molt la seguia lo gran senyor ple de furor, e la cercava; tot sol anava e desfressat, desesperat cercant lo món. Quant ací fon lo marit seu, de fet la véu vil, envellida e mal vestida, venent lo peix. Allí mateix la volc matar e degollar. Carnisseria, peixcateria se valotà, tothom cuità e la hi llevaren; presa portaren a la cadena. Per fer esmena de semblant vida, repenedida, dins la caseta de parets feta hi fon tancada, emparedada, sola reclusa (ja hui no s' usa l'emparedar ni sola star).

Lo marit compte donà per conte son exovar, e féu obrar lo monestir per sostenir allí tancades dones errades, d'incontinència fent penitència. Per temps avant, molts ajudant, fon ampliat e fon fundat de observança, a la usança de preicadós. Los tancadós e los gafets hui són desfets; los forrellats romputs, trencats, res no s' hi tanca; a scala franca ixen de fusta; din-

tre s'hi justa e corren puntes; de galants
juntes s'hi para reng.
Aprés al Trenc, on Déu no 'l volen
dones, ni hi colen manades festes, al-
gunes prestes fer en ses tendes públi-
ques vendes, mai a Déu lloen ni mis-
ses oen, de fals pes usen. Altres hi cu-
sen robes girades, portes tancades;
diumenge tallen, dissabte ballen; cui-
nen divendres ab faves tendres, cebes
e alls, carn a tassalls, galls e hannins; als
florentins, venecians, los navegans en
les galeres, són grans parleres; ab lo car-
dó e llarg sermó tant saben dir que'ls
fan vestir lo vell per nou, e de un sou ne
fan ducat: lo mal cuinat qui ve aprés tal
mateix és.
Les peixcadores grans robadores són
d'entradós, de caladós e bruginés, al ven-
dre més; pex de fer esc venen per fresc;
lo d'Albufera, riu de Cullera, per pex de
mar; l'encamarar saben bé fer del ga-
rrofer; Alte', Albir, cert vos sé dir per
Calp lo venen, e totes tenen sa paltone-
ra; servix primera, la boss'aprés; sols
los darrés mostren no pus. Ab tal abús
als parsonés e traginés, als de la quinta
a sobre pinta los fan les barbes. Falses
alarbes, set preus demanen, e gens no's
manen per llurs jurats; no's són girats,
ja'ls fan «bef», «baf». Lo mustassaf, sos ba-

lancés hi van de més; ans d'aforar solen mostrar triat millor; ab aquell for ne va'l sotil.

Ab tal estil en lo mercat, en va fitat, per tot s'hi roba, lloc no s'hi troba per pollaceres e vidrieres, taules e gàbies, tendes e ràbies; les strangeres e forasteres descaminades són menaçades, fan-los despits; cercant partits, lo mercat roden, trobar no hi poden lloc ni repòs; venen en gros, sou per tres malles, ses vitualles. Les concertades agavellades tenen terceres, ab ses maneres tan exquisites rompen les fites, compren arreu, ans lleven Déu cada matí; del sou florí fan, revenent, robant la gent.

Altres ronceres e regateres, revenedores, enganadores de venedós e compradós en pes e preu, mai lo llur peu entra'n l'esgleia. No menys hi feia festes trencar, lo fer obrar debanadores, lates d'estores, peses graneres que les fusteres als catius fien; també hu venien tot en les festes. Per totes estes fer tals peccats, d'aquells veinats la pelleria, trenc, fusteria, fins mig mercat n'has vist cremat, any sis quaranta, pus de setanta cases, albercs.

Sinó per precs dels Vicents dos, intercessós per llur ciutat (martiriat, i confessor lo preicador), qui Déu pregaren

e hu impetraren, tot es cremava. També pregava la llega gent devotament, ab crits e plós, davant lo cos sant consagrat, al foc portat per santes mans dels capellans. Déu suplicat, per tants pregat, com li plagué de Ninivé ab en Jonàs, per ço romàs tot no' s cremà. Molt hi aidà, car Déu irat fon molt placat per la justícia d'aquella nícia enrabiada qui degollada fon lo jorn ans, altres aidans esquarterats e rossegats, u sols penjat per crueldat que ella tractà. Axí's placà, com quant cessar féu lo matar dels d'Israel, per lo bon zel de Finerés, e com sospès la mort molts dies a n' Ezequies per penitència. Per tal sentència e prest procés Déu ho remès, per bons respectes mudant efectes, no mudant-se ell ni'l llur consell, car és inmoble. Com quant lo poble lo vedell féu, parlant ab Déu Moïsès sant e soplicant pel poble tal, no féu lo mal que fer volia.

Bé hu merexia ésta ciutat, per vanitat ells consentir dones regir, massa manar; fent revocar establiments d' abillaments d'èlles profans, imposats bans fent perdonar, llexant doblar en llur vestir, lo destruir que totes fan; car totes van ab grans entulls, pompes, ergulls, vanes despeses, faldes bé steses ab ferradures e trepadures, draps de gran preu; ab gran

menyspreu tot ho rosseguen, de fang empeguen, fan-ne granera per la carrera qui lo fem torca. També Mallorca la llur riera tota ribera los derrocà; molts ne matà per altres tals.

Dir tots llurs mals molt llarg seria, no hi bastaria tota la nit en repetit alguns per moure. Que són, vull cloure, superbes, vanes, vils, inhumanes. En hòmens mil no hi ha un vil, e si n'hi ha algun vilà en lo mil·ler, fa-hu la muller. E qualsevulla dona lo sulla, mare també. Bell nom n'obté, honrat en cort: cornut e bord, bastard, malvat, afeminat, gaiol, fembrer e bagasser, concubinari e fornicari, macip catxat; no's hom tatxat per algun vici reputat nici, vilà, dolent, sinó'l volent en res amant, participant gens ab alguna.

Tota llur çuna, llei, art e manya, pràctica stranya, hipocresia e ronceria te vull mostrar e declarar com en semblances. Per llurs usances axí diverses e tan perverses obres e manyes, són alimanyes; serp tortuosa són e rabosa, mona, gineta, talp, oroneta, mussol, putput, gall, cutibut, aranya ab tela, tavà, mustela, vespa, alacrà, rabiós cà, la sangonera e vermenera, mosca e grill, llebre, conill, drac calcatrís, tir basalís, vibra parida e cantarida, la onsa parda e lleoparda, llo-

ba, lleona, la escurçona. Són llop de mar, lo pex mular, drac e balena, polp e serena, de milà coa. A qui la lloa de llur bellea, més de noblea, són bellmarí; de llùr verí oir no 'ls plau. Si n' escoltau qualsevol d' elles dir maravelles e grans llaors del llur bell cors, no's farta mai: com papagai, de llengua juga; diu-se tartuga (jamai ofèn, res no despèn ni beu ni tasta); com tortra casta, en verd no's posa; com pariposa, de l' aire viu; vetlant se diu grua, gall, oca, curosa lloca, cadell'amiga, sirgant formiga, simpla coloma, llisa de ploma e sense fel. No's para pèl com de si ralla. E si's baralla, fals a llevar e mal mesclar nunca se'n cansa. Més són balança de carnisser, e de barquer retorçut rem; són munts de fem (si gens se muden, olen e puden); sabata streta, qui par ben feta al mirador e fa dolor e ulls de poll al peu del foll; corrents atzebres, llúdries, vebres, on bo ni bell sinó la pell als no s'hi troba; de pellés roba: a grans, txics cossos, als flacs e grossos a tots servexen, mas prest s' esquexen; són rocí sard, car sols a part giren la squerre; pus prest que'l ferre, si hom no'l malla o no' l treballa, prenen rovell; són oripell e brut estany, portes de bany, e de riu nores; són cantiplores, grunyents poliges, ubertes siges,

pintat carner sens centener; són la madexa, e joc de flexa (per cego fet, fir cascun tret fora'l terrer); sens cap carrer, o atzucac; e sens fons llac e brolladós. De voladós vidres, ampolles, grosses bambolles de moll sabó, fum de carbó, d'àguila ploma, cascada poma, ram de tavernes, buides cisternes: res no retenen. Pedra'l cor tenen com les esponges, torbats relonges per rodes, cordes sonen discordes; són contrapès falsant lo pes de la romana.

Doncs qui'ls comana qualsevol fet tenir secret, pert com Sampsó sa qüestió (trenta mantells als jovencells sos companyons, ans de set jorns hac a pagar); sa aigua stojar vol en cistella; en bossa vella sens tancadós, ab boques dos, met son cabal; en lo foc, sal; foc en bombarda. Mig jorn no's tarda parrà n'han feta Artús trompeta e companyons per los cantons crida real, e general pública veu del secret seu.

Lo Redemptor al que'n Tabor volc fer secret, no féu pertret dones vinguessen ne res ne vessen. Mas lo matí quant ell sortí ressucitat del vas tancat e moniment, com prestament a ell plagués tost ho sabés tota la gent, primerament a dones clar se volc mostrar enans del dia, car bé sabia tost correrien i hu preica-

rien, res no tement, públicament; com la serrana samaritana cuità preicar, dins en Sicar de sa venguda: esdevenguda de ple l'havia. —Ha'm dit tenia marits morts cinc. L'home que tinc ara io viu, veritat diu, no's mon marit—. Per lo seu crit tots prest ixqueren e lo reberen.

Bé és de notar lo simular e ficció del fill minyó romà discret mudant secret a sa senyora. Ans de un'hora les ciutadanes dones romanes d'ella hu saberen. De fet vingueren les ancianes e novençanes al Capitoli, ab malempoli e avalot, a dir llur vot ab brams e crits. Si los marits dos ne volien, elles pendrien cascuna tres, encara més.

Lo que s'hi fia troba-hi falsia, com l'oricorn qui'n pert lo corn, al si's met foc, de serp vol toc, met llaç al coll, en mà del foll met son coltell, nau e castell beu en flascó. Lo fort Samsó ne fou lligat, orb, encegat, ab lo cap ras. Rei Ipocràs, filòsof vell, poeta aquell en alt pujat, restant penjat. Duc Sisarà quant s'hi fià, aigua volgué, mas llet begué; féu-se cobrir, met-se dormir; contra la pau, un bell llarg clau ab gros martell per lo cervell li fon ficat e travessat de pols a pols; sobre la pols que'n terra està, ell mort restà. Cert infinits ne sé scarnits.

Qui les doctrina pert diciplina, en va

té scola, llava rajola, repara tests, ab l'hom de fets qui dorm raona, al sord sermona e missa canta, la serp encanta, castiga saura e l'estany daura; vol fondre ferre, que no s'aferre prega la edra, en alt la pedra per si pujar vol avear; dels fills tol pans per dar als cans, en l'aigua scriu, or llança'l riu, met vi novell en odre vell ab rot ambut, llum jus l'almut ell vol posar, perles sembrar als porcs davant.

Sòcrates quant volc esmenar muller e filla, de fort jaïlla abdós d'un fex. Aigua on pex llavat havien, per quant bonien, garronejaven e bravejaven, com s'apartàs per bon solaç, sus li llançaren, tot lo sullaren. —De semblants sons, crits, llamps i trons, io ja sabia pluja n'hauria—, dix tol·lerant.

Joan, parlant de negres bodes quals ab Herodes féu sa cunyada, fort desdenyada per sa doctrina, féu que Herodina lo fes matar, lo cap tallar, als seus donzells.

Qui'n pren consells, ne mor de fam com féu Adam, e vol cercar e creu trobar en l'erm espigues, en lo cep figues, raïms e peres en les figueres, en l'arbre sec de lloc sens rec fruita rosada; de mar salada vol aigua dolça. Han poca molsa, suc e sabor de ver amor llurs pensaments e parlaments; consells, reports tots vénen

torts ab ficció e passió pròpia llur; l'estil bé scur e males arts, tots són brocarts e ab retocs dits equivocs e amfibòlics (mai són catòlics); la llur retòrica és metafòrica; e varions, cacefatons gentils e vils, d'estils subtils saben ben dir; fa'ls bon oir, com elles ploren, marits com moren; alt endexant fan elegant parlar plaent. No altrament, bella parlera fo, i consellera, Rebeca sola, com féu cassola a Jacob fill; de un conill o cabridet féu-ne broet ab qu'enganà pare i germà. Per l'escoltar, llur consellar, Saül, gran rei, cercant remei trobà la mort. Per mala sort, en tot mal guany, io'm fiu Déu strany; per llur consell fiu Déu novell e l'adorí, apostatí contra mon ús. No'n vull dir pus.

Qui haver vol d'elles costol quant és malalt, farà bon salt del llit al vas; mostrant solaç e gran amor e sots color de molta cura, sense mesura de brous prempsats e destil·lats en ampolletes, solsits d'olletes, celiandrats e molts picats l'embotiran e faciran com al porcell. Mai lo consell del metge tenen; elles s'entenen; la malaltia no'l mataria, fer-l'ha morir sols l'embotir e faciment. Honestament cert infinits han mort marits, e mai a mort criminal cort per tal falsia les sentencia ni executa, ni les reputa hom per pijós, ans per millós.

Si no matar o si salvar lo marit volen,
també'l se colen necligentment. Lo pus
dolent moble que tenen, al llit l'estenen.
Quant marit jau, diuen:—Llevau sus. Què
haveu? No us jaïlleu, car lo llit tira—.
Ab gran esquira, si molt se plany: —Sus,
en mal guany, si us sóu cansat, desnaturat,
no'm sé ab qui, pus no ab mi; bé us ne
guardau. Llevau, tornau a l'altre niu de
on veniu. L'egua prenyada pac la civada
puis resta prenys—. Ab crits, desdenys,
del llit l'arrullen, garrons li bullen dels
de cabró, cor de moltó li fan solsir, lo
vi jaquir, un ou en truita o qualque fruita.
Dien: —Menjau, no febrejau, ni serà res;
de fredor és. Sobreposada cuita'n cen-
drada, madera crua, lo vent desnua; ra-
jola, teula, calda meteu-la sobre lo mal.
Cert un cantal ben escalfat de vi ruxat
és fina cosa; saquet, ventosa e tabalet, al-
baranet al coll lligat, vime tallat, no hi
ha res tal. Metge no hi cal, maten de fam
e dient: «da'm»; no hi cal despendre. Si
voleu pendre sols d'aiguasal peu cristor-
val, ab un diner io'l poré fer un bon cris-
tiri. Vostre martiri no durarà, prest pas-
sarà—. Puis no'l servexen, axí'l se de-
xen a la ventura. Déu o natura si no'ls
guarien, los més morrien.
Algunes certes per ser cubertes e dar
creença sols per parença e ombra llum,

d'elles per fum com seran hètics los dies crètics vint e un jorn metent-s'entorn seran passats, molt ajustats metges demanen, mas del que manen mai ne fan res. Lo que'ls plau és col·lacions per ficcions e que tots vegen que s'hi menegen diligentment.

Al pagament, lo llur marit enmalaltit florins vells tria; ella'ls canvia, baratarà e comprarà timbres trencats estisorats, naccis e mals, falsos reals sabudament. Generalment han falsa paga si dona'ls paga, e poc profit.

Si jau al llit marit malalt, quant ha son alt e plen plaer de la muller, haja testat. Puis d'heretat se veu segura, pus no se'n cura. De fet fingix que s'esmortix per tant vetlar sens despullar; diu que s'és fusa. Ab tal escusa al llit se gita, pus no'l visita. Altra'ls servix e cosceïx millor per ella fent la scudella. Ella durment, menjant, bevent, donant repòs al seu bell cos, al llit s'està.

Molt pijor fa si'l testament és desplaent, si diu: —Pel fur reba'l dot pur tant solament; entregament torne l'escrex lla d'on partex—; mas sobre tot si hi és lo mot de casta scrit e sens marit. Com rabiosa, perniciosa, crec, si podria, se menjaria lo marit viu e qui tal scriu.

Qui vol tenir e cosceir elles malsanes
de ses quartanes o altre mal, pert son ca-
bal: roba, dinés, no hi basta res; mai se
contenten. Per poc que's senten, vénen
parents, dides, servents e les veïnes; ma-
ten gallines, quatre se'n mengen e una'n
pengen, qual menys los plau, en qualque
clau, mostrant qu'és polla. Puis en am-
polla, partida a trossos, txafats los ossos,
fan-ne solsit. Menja'l marit los peus en sols
e beu la pols del que remenen, tallen, des-
penen, compren, degollen. Quant se afo-
llen o han parit, volen lo llit encorti-
nat e ben parat, cambr'arreada, em-
paliada, tot lo millor. Si de dolor algun
poc penen, tantost hi vénen metges, ma-
drina; la francolina tantost a coure, mor-
ter de coure de fet ressona; per llur per-
sona ne va la casa a tall de spasa, a
saco strall.

Mai res los fall cost que costàs: un
mart al nas dels gebelins per vint florins
quant fa lo fret, e ventallet de tres colós
per les calós; aigües, mosquets, perfums,
pevets ab què bé olen; maragde volen
per testimoni de matrimoni; per alegrar-
se e deportar-se volen les mans ab dia-
mans, balaix, robins, granats, jaccins;
porten safir per llur guarir; per baticor,
perles, fin or de vint-i-tres quirats, poc més;
per lo ventrell, coral vermell; la llet si'ls

fall porten cristall, e per la còlica porten cresòlica. Portant turqueses, caen bé steses, sanes se lleven, les pedres beven polvorizades, e llimonades e restaurant, alquermes tant que no'ls profiten, ans se n'enfiten. No stan pel cost, sols vinga tost: los marits paguen. Ans que s'ho traguen, cert no hu aforen, e mai se moren fins destruït han lo marit.

Qui les defèn sa vida ven, la fe i honor e sa valor. Si n'emprèn lliça se embardissa, per llur malícia, contra justícia e veritat: sa malvestat volent cobrir, solen mentir. En lo camp clos, perdrà lo cos; perquè les creu e tempta Déu, ell hi morrà o's desdirà com a vençut e abatut mentres viurà, e'n restarà aprés sa mort sempre record. Lo cavaller Jordi guerrer cuid'avançar per defensar del rei la filla dintre la illa on era'l drac; tal premi n'hac: molt poc aprés ell ne fon pres e fort batut dins en Barut, fon escortxat, per mig serrat.

Qui les comet e s'arremet, cera vermella molla sagella, lo vidre trenca, de llenç romp llenca, txic afalaga, lo llum apaga e roses cull. Un mirar d'ull o donatiu, algun motiu fals de grandea o de bellea, de personatge de gran llinatge ficte llagot, obté llur vot de foll amor; mas prest ne mor. Qui molt s'hi fexa la força

hi deixa, cap s'emblanquix, prest s'enve-
llix com lo pardal, e lo fruital fent mol-
ta fruita morir-se'n cuita; mor com llebrer
en lo femer. Qui les servex e obeex fent
mil plaés per un no-res, s'amor fenix.
Qui les seguix fins a la mort, menys n'han
record, ni la virtut de gratitud, que'l
txic infant. Es orifant qui s'hi acosta e
pren per posta tal serrat arbre, llit més
que marbre dur, fret, banyat, acompanyat
d'escorpions, serps, escurçons, no de flu-
xell; tot l'aparell és ginjoler, garaüller
e gavarrera, de romaguera e d'argilaga.
Viu ab gran plaga ab semblant hosta
tant indisposta; qui hi participa, mort s'an-
ticipa com l'urtxeller e triaguer. Qui vol
guardar tal bestiar de no fer tales, de
feres males, rampellament, crebantament
e altres dans, no hi basten cans, murat
castell, lloba, pastell, rexa, grilló; de
ull presó, no hi cal res dir. Ell vol morir
com lleoner; tal carceller en va traülla;
per cos d'agulla o portal vell vol pas ca-
mell; e pendre vol lo raig de sol ell a
grapades; a cullerades tota la mar vol
mesurar, en clot la buida. Folgar qui hi
cuida, suor de mort sens mai deport en
si remira; brugina tira, a cava mena, lo
molí mena que's diu de sang; catiu mai
franc, la tirant serra davall la serra, la
serradura als ulls s'atura, talla pedrera.

Qui bé n'espera, espera'l punt que puig amunt l'aigua del riu; que torne viu espera 'l mort; e bufant fort en sa fornal filosofal pedra curable, or fer potable, argent de coure, gran os a roure, ab garbell poa, vol per la coa o per la squena tenir morena, anguila viva.

Doncs qui no squiva ferir les roques ab semblants coques, naus, caraveles, sens rems e veles, carta, govern; en foc d'infern qui es vol calfar, dins en lo Far prop Mongibell, l'Estràngol, vell volcam fumós; en Portfangós, Platja Romana, valenciana, on llaura'l ferre, en què s'aferre no's pot trobar, qui hi deu calar ni vol sorgir, fogir, fogir a veles plenes de tals serenes encortadores, falses cantores; a tots encanten qui no s'espanten del llur moral, perquè'l coral llur amorós, mal dereós si'l posseex, sovent guarex, si'l natural e menstrual li fan bon veure. Io't vull fer creure quant l'han horrible, fort avorrible, extremament.

Generalment los animals que són brutals fan maravelles. D'ells llurs femelles mai són geloses, ni receloses elles ab elles: vaques, ovelles, égües, someres, molt grans raberes ab un mardà, toro, guarà se companexen, mai s'embreguegen. Cert temps de l'any ab poc afany llur mascle spleten, sols s'hi jusmeten fins que s'em-

prenyen; tantost los renyen, no'ls cansen
pus, fins per llur ús havent parit e fills
nodrit, los mou natura. A dones dura
tot l'any bon tempre, mesclant-hi sempre
llur voluntari; lo llur armari porten cu-
bert, sovint ubert si als los plau; si's
pert la clau o si s'aprima o si s'esquima
en altre pany, per a tot l'any són desde-
nyades. Per ser prenyades dien treballen,
sofiren, callen, axí s'escusen, mas no re-
fusen ni se n'enugen, nunca rebugen
colps de guerrer. Per fills haver tot frau
farien, enganarien lo pare llur. Ab vi
fort pur donat ab art, Lot ja vellard lo
deceberen, d'ell conceberen ses filles dru-
des. Lo prom de Judes, ja vell e sogre,
sa nora ab logre lo penyorà, d'ell s'em-
prenyà de dos en una. Tostemps la lluna
bona'ls hi par a treballar e menar mans;
veu, ab engans, ésser prenyada. Una, ba-
nyada en comú bany, tornant ab guany,
dix s'emprenyà quant se banyà, cert sens
marit e sens delit que ella sentís. Aben-
roís, qui hu descriví, algun matí ho
somià.

Bé sé n'hi ha de closes nades o no pas-
sades, vèrgens de dit, no de sperit; vèr-
gens de fet, mas contra dret dites donze-
lles. Ab cosseguelles o no sé com, mas
no sens hom ni sens plaer, fills saben fer;
ab natural o manual cert instrument for-

çadament se han obrir ans del parir; les més ne moren, com se desfloren, les nades closes.

No cal fer gloses, noves lectures: per creatures totes hi penen e fort entenen. Gran arteria hac na Maria de Mompeller, reina muller del rei en Pere, anant darrere lo decebés e concebés qualque fill d'ell. En un castell hac son optat; un son privat lo hi féu anar, cuidant trobar qui més amava. Ella callava, ell era llosc; lo retret fosc, no discernia ab qui dormia; altra's cuidava, no's talaiava sa muller fos. Prestà-li'l cos. Ben contentada, restà prenyada de fill senyor, conquistador de tres ciutats ab sos regnats. Na Sarraí ¿no requerí fer emprenyar sa mossa Agar dejús sa falda? Tant era calda, pux no paria e no tenia fill d'ella nat, fill adoptat almenys haver.

Per infants fer, velles modorres, exorques, porres, moltes hi roden; quant als no poden, han fill furtat, o manllevat suposant parts. Fills ab tals arts tu ja n'has vist, mentres tenguist la viuda xorca. També'n la forca d'esta ciutat, per tal tractat dues mesquines has vist madrines sentenciades, ensemps penjades ab un tercer. Ab gran saber na Nohemí mostra'l camí, temps e bon hora, a Rut, sa nora, com concebria, cert si's cobria ab lo mantell

1 est

de Boç ja vell e prop parent al cap jaent. Ab tal pertret hagué en Obet.

Generalment, si hi tens bé sment, totes hi dansen i mai se'n cansen per fills haver e per plaer; hauran rebut o concebut, e més ne reben e reconceben dos, set, huit, tres, en moltes més grans cantitats multiplicats. Sé tres mullés fills d'un senés cent vint-e-uit haver parit en molts parells. D'aquells ocells dits e infants nats tants germans de Godofré, cascú naxqué ab son collar; en lo tallar se tornà signe, sinó l'insigne dit de Bolló. Si fon o no, apòcrif par: l'anglès en clar té qu'és canònica aquella crònica; és poesia, ficta falsia, com cent novelles als oents belles. Lo fet d'aquells dits nou porcells cosa's comuna. Setanta, una, fills animats, tots figurats cos ab melic, en un bolic los avortà e los contà jutge comú de u en u. D'una saps bé (ab tu tingué afinitat) per un orat que la sglaià, com s'afollà de set justats vius batejats; mai pus n'hagué. Recorregué a la metgessa; com a deessa cert la tenien les que hi venien. Vengué-hi ab dues parentes sues. A totes tres en bany les mès, medicinà e metzinà; mai no pariren. Les dos moriren en l'endemà; ella restà set anys lligada, morint orada sense testar.

Continuar los plau la rúbrica. Totes

han llúbrica l'afecció; per passió e gran calor fan més error a l'engendrar; sense llavar seran fressoses, e fan llebroses ses criatures. Lleges pintures e variades davant posades quant concebran (com de Laban a les ovelles) o pensant elles d'altri figura, torben natura, virtuts majors manen menors, les animals a naturals; e per llur cuita no serà cuita prou la llur sang. De pare blanc trauran fill negre; de sà i alegre, de seny catòlic, fill malencòlic e maniac; d'hom fort, fill flac, desfigurat, lleig, morfeat. Per falliment de llur sement tant indigest, ixen de sest; fanne sens braç u gran cabàs, d'ells cap dins pits, hermafrodits, altres sens ses, altres sens res, sens peus e mans; e dos germans abdós pegats, d'ells encegats, nats sords e muts; d'ells paren bruts.

Més imprudents e necligents, ben indiscretes, cinyen-se stretes, ballen a salts, fan los llits alts e grans tapins; e per bocins, si'ls miraran, s'afollaran; si prest no'n mengen, e si no's vengen de qui's discorden, e si no morden al frare'l coll, anant en foll, estropessant e molt usant amprar la clau (lo que bé'ls plau) sovint s'avorten.

Si lo que porten les vergonyoses e rabioses no'ls plau mostrar, per avortar cubertament, mas ferament, metges demanen e los enganen, mostren orina d'al-

tra veïna, tots mals atorguen perquè les
porguen, sagnies facen que hu arrabassen;
fan-s'hi empastres e mil desastres, balles-
ta'ncollen perquè s'afollen. Una sagrada
monja prenyada, superbiosa, molt desi-
josa que s'afollàs, féu curt lo pas, pren-
gué bevenda de una tenda no prou for-
nida; errà la mida; enmetzinada morí
sobtada sens dir «Jesús». No'n digam pus.
Com Déu no hu vol, si's prenys d'un sol
o d'altres més, al setèn mes e uit o nou,
e si no's mou de deu fins onze, si hu creus
catorze e més encara, per çuna i xara do-
na morisca set anys s'arrisca restar pre-
nyada, descompanyada del marit seu.
Vengut si'l veu, qu'és sua jura la criatu-
ra; dins ha dormit fins l'ha sentit. Bon
creure hu fa.
Si molts n'hi ha, los de pocs mesos no
són atesos e tots perixen; sols ne parixen
los ja complits. Criden prou crits al par-
turir. Qui ver vol dir, no's dolen tant com
és llur plant e continença. A la naxença,
si ja no hi moren, *a* o *e* ploren pel peccat
d'Eva, per la qui's lleva melic tallat,
ben mal lligat, llavats, bolcats o enconats
alguns ab mel, los més ab fel. De les qui'ls
amen la llur llet mamen; los més ab plos
puis per les flos de què's nodrien, dins es
pexien per los melics; pobres e rics han
per egual tots semblant mal, pigotes, rosa.

Mas si'ls fa nosa lo fill qu'és nat e n'han mal grat, no'ls plau que vixca. D'ells fan perixca bollit, cremat, nu, soterrat. Altres ofeguen, en mar los neguen, en pous e rius ne llancen vius sens batejar; d'ells fan menjar, tallats a trossos, a porcs e gosos malignament. Necligentment altres devoren e los acoren per malandreça; llur sang se vessa pel meliquet restar fluxet; troben-ho mort. Altres molt fort esembolcant; altre enconant ab medecines, pus ver metzines; altres desvien, los quals envien secretament; e nuament als espitals, o als portals de la Seu posen.

Molt poc reposen desparterades. D'un mes llevades, ja van al bany e fan parany per haver lliça; ixen a missa ab fill o filla, com la conilla, ab ventre gros; llet no n'han ros; meten dos fills a grans perills, abdós de mort. Més per deport e gallardia, per fidalguia, la més part d'elles, per llus mamelles servar gentils, tenen per vils mares que crien; sa carn avien, sos fills alloguen com la cuquella (sos ous pon ella en nius estranys); dels fills afanys no'ls plau sentir, e fan mentir la llur llavor per llur error e oradures. Ses criatures mig avorrides donen a dides, e les mesquines no guarden quines, quines o quales, bones o males, si malaltisses, entulladisses, si massa traguen, si s'embria-

guen, si fels e castes, si de llet bastes, folles, verdoses, blaves, iroses, si amigables, afalagables e humanals, virtuts morals, males costumes.

Diré-hu en sumes: molt se deriven ab de què viven llet de les mares més que dels pares; no sols moral, mas natural la llet altera. Si de somera mama la llet, lo txic potret mai porà ser cavall llauger ni bon ginet. Lo moltonet e fill d'ovella, si morta ella, de cabra mama, com cabró brama, corre, surt, salta, dreter li salta, li naix la banya grossera, stranya, no prima, blana li's fa la llana. Pijor fan dides mal comedides: did'anbriaga lo txic ne plaga, e la bagassa semblant atrassa; dida juïa pauruc lo cria; la poc sabent fa'l ignocent; qui no té llet, flac e magret, de fam lo mata, femta de rata, txintxes menjant, cristall portant o caramida, si d'altra dida qui la hi furtà menjant d'un pa, la llet no cobren.

Perquè se'n cobren, los bloqués sullen, d'aigua los mullen fingint prou ixen e que bé pixen. Si tot los fall, ¡quants ab cascall per fer dormir los fan morir o'ls fan dements! No tendran dents, ja'ls fan menjar. D'ells fan mamar llet d'animals, e resten tals per temps avant. Txica mamant una donzella llet de cadella que vomitava, menjar tornava. U llet de tru-

ja; en fangs ab pluja, en lo femer fon son plaer jaur'ensollat e revolcat. Altr' ermità cerva'l crià. Un altre egua; dins una llegua si fangs trobava en cent pixava. Puis llet no tenen, ¿per què hụ emprenen fer semblant tala? Si han llet mala, ¿com no se'n dexen, puis la's coneixen les inhumanes no cristianes en la color, sabor, olor? Déu les ne paga e dóna plaga per tal nocura obrant natura. Si llet vermella de llur mamella ix e no blanca, molt prest no'ls manca del tot ser folles. Més per ser molles, de flac record, algú'n fan tort, visc e guercer, lleix, esquerrer e geperut, contret, ventrut, per mal socós, trencat, potrós e cames-tortes. Dormint com mortes, alguns plorant, altres mamant massa, los maten; altres n' esclaten sus ells llançades, endormiscades necligentment.

En mon jovent, io rei regnant, viu cas semblant entre fembrasses, abdós bagasses. Un'ab tal sort, son fill hac mort. Prest despullà'l e canvia'l ab l'altre viu. L'altra sentí-hu. Veureu punyades! Foren llunyades; fon tal contesa davant mi mesa. La matadora, gran ralladora, fort defenia, puis consentia, e requestava e fort instava io'l migpartís. Que no morís l'altra'm pregava e fort plorava tot lo hi donàs, sols viu restàs. Fiu dret juí, puis

coneguí qual mare fóra; la dormidora fiu castigar.

Sens comparar fan cas pijor. de gran error, mares traidores, dissipadores e celerades del·liberades, tant scientment com follament: propris fills manquen, ulls los arranquen e al·lisien, perquè mills sien acaptadós e vividós sobre'l país: de bon avís, art doctrinal, dot e cabal, sos fills hereten; de cert cometen molta maldat, lo fill sà nat volent mancar.

Més vull contar llur crueltat e pravitat, per incident lo solc torcent. En temps antic, ¿no féu poblic acte malvat e celerat Semiramís, qui féu morís, e de sa mà un fill matà, per no complir ni obeir son manament? Gran foc ardent qu'en si sentia, son fill volia lo hi apagàs e la'n fartàs. Ell lo hi negà, per ço'l matà. La furiosa libidinosa, molts n'elegí e se'n serví fins rebuaven com se'n cansaven: pus no podien no li plaïen, feia'ls matar, a cans donar. Ans los forçava, puis los matava. Bé fon semblant, exorbitant e cruel acte.

Dos feren pacte sos fills matassen e'ls se menjassen; puis pledejaren pel qui vivia: morir devia també menjat.

E assetjat Jerusalem, ¿en un extrem de la ciutat no fon trobat per los veïns, olor sentins de carn molt fina, qu' una veï-

na viuda juïa mig fill coïa en ast partit com a cabrit, perquè'l menjàs e que stojàs l'altra mitat? Del fill cuinat begué's lo brou.

Ara de nou, en la Bretanya, mare tacanya d' un fill molt bell, per lo budell l'ast li meté, pel cap ixqué, al foc lo mès. Com son fill ves mort e rostit, pare i marit, bon crestià, a Déu cridà viu lo hi tornàs, e reclamà's al Vicent sant Ferrer, pregant: ressucità' l. No's animal son fill matàs perquè'l menjàs.

Una malvada reïna fada (deia's Atàlia), farta d'algàlia, com a sabia de malaltia Déu li ferí fill qui'n morí. Prest féu cercar, presos portar, los fills reals; tots ab destrals esquarterar féu, e matar gran cantitat. Joàs furtat, txic que mamava, per qui l'amava fon amagat, e ben criat, al temple dins, per los rabins. Ab tal remei fon aprés vei.

E na Tamar ¿no féu matar lo gran rei Cir, e féu partir lo cap del cos, e'n odre gros de sangs d' hom ple lo cap meté. (« Rei de sangs glot en lo ple bót», dix, «vull fartar e confitar») perquè 's venjàs?

Un altre cas vull dir terrible, no menys horrible, d'una molt lleja, de gran enveja iniquitat e crueltat de feres dones. Les amazones quant començaren, dels que restaren vius sos marits sans o ferits d'u-

na batalla, de colp d’estralla les enviudades avalotades tots los nafraren. També mataren pares, germans, fills txics e grans: tots hi moriren. Aprés s’ uniren casi infinides; ensenyorides han molt vixcut, e prou creixcut, matant los fills com a conills, no les femelles. Mas les mamelles dretes llevades, ab arcs armades fent cruel guerra, gran part de terrra cert conquistaren. Edificaren temple bellíssim, mas nefandíssim, obra molt vana de na Diana, fent un Déu strany, d’or o d’estany fus contrafet.

No fon mal fet com na Justina mare mesquina d’emperador, del creador renegadora, emperadora dels arrians, dels crestians pus de vint mília a sa família martirizar féu e matar. Ans cristiana, puis arriana, apostatà, puis esclatà.

Una vil fembra (el nom no’ m membra) la qual tenia fill qui seguia al sant Andreu, com ella’l veu jove, polit, del pare’l llit l’instà sullàs e violàs. Fer no hu volgué. Recorregué ella’l pretor, posant clamors de violència. Sens audiència de l’ innocent, no mal merent, fon condempnat ser ofegat, llançat al riu. Déu lo féu viu, Andreu pregant. Del cel rajant, llamp lo ferí e descobrí sa malvestat.

No menys peccat e desamor féu na Leu-

nor, reina txiprana, qui fon germana del vell qui's dia duc de Gandia. A son cunyat tot descuidat lo féu matar, e féu entrar dins Famagosta, més que llagosta, gent genovesa. De roba fesa e violada en la entrada prou n'hi hagué.

Cert bé tingué iníqua fúria e gran luxúria una en Castella reïna vella, mare del rei, cercant remei a sa calor, per foll amor d'un tagarí, donant verí al rei fill seu.

Altre mal greu de no menys dan qual als txics fan, vull recitar: lo mal criar dels fills fadrins, que'ls fan roïns, ben empastats e viciats, cobrint, scusant, desenculpant ses oradures e travessures, friandaries e llepolies, lladrupejar, tacanyejar. Axí' ls desvien. Pares bé' ls crien, ab raó' ls baten; mares «que'ls maten!» veureu cridar, e flastomar «pare cruel!». Ab lo llur vel, los ulls los torquen: axí'ls enforquen, dogals los filen, los més avilen. Si u sols n'han, pus foll lo fan e ignocent, grosser, dolent. Viudes, pus nicis, de pijós vicis, los més penjats; són llurs criats los alcavots e galiots. Fembres errades e coronades en lo poblic, viudes te dic les han criades folles, irades. Si carta giren, pus fort los firen e sens raó; ab bon bastó veureu sonar, cap, braç trencar, croxir los ossos, la carn a mossos

d'anques tallar, stopa lligar grossos mo-
xells ab bons cordells al ventre i cames,
encendre-hi flames llexant cremar, nas,
dit llevar; e a les filles ab les clavilles
ferir de punta la pell pus junta e ver-
gonyosa; ab fus, filosa, arrancar l'ull.
Llexar-me'n vull llur crueldat, iniquitat,
insipiència e necligència pus recitar.
Per apartar l'estil de llarg, descolle
l'arc e pus no'l stire; l'aladre gire, tor-
ne al camí d'on m'apartí: al natural llur
general; per què pensaren e comença-
ren la indicible pendent horrible, fort lle-
brosia, la sodomia, pecat no poc dig-
ne de foc, del mundanal e infernal, a
l'arma i cos. Dins lo llur clos no ben tan-
cat, per tal peccat o com Déu vol, for-
mar-se sol del que és possible lo menys
noïble millor vivent, ocultament obrant
natura de podridura d'humós corruptes:
sovint no hi dubtes, sergantanetes, serps,
granotetes, rates penades, feres alades
e baboïnes per draps, cortines volen e
van; crancs, polps s'hi fan dits compa-
nyons, semblants ronyons, moles diformes
de lleges formes e mostruoses, més són ven-
toses d'odre mig buit, d'aigües conduit,
tabal, tambor; par la remor, de llur costat
ventositat, grossa vapor, de llur fredor dins
engendrada en la illada, molts sons fa fer
com fa troter de Llenguadoc.

No dura poc ser menstruoses, molt enujoses lo quart del mes; per tant jamés les dones gregues monges e llegues, ni les juïes, uit o nou dies mentres sang tenen no van ni vénen a Déu pregar: al temple entrar no'ls és permès; en l'estiu més, per tant com puden. Del drap que's muden, fetilles fan; del que'n roman, mai bon paper d'ell se'n pot fer. Si'n fas penó, mès al maimó de les galeres, bon vent no speres, ans les perdràs; si'l cremaràs, mai clar flameja, tostemps blaveja, no'n val res l'esca. La nafra fresca si li'n fan bena, s'estiomena o s'hi fan cucs; qui tala bucs, si d'ell fum porta, d'abelles morta cau la mitat; embolicat ab tal bafor de la llavor dels cucs de seda, més se'n refreda, no se n'aviva o s'escaliva, pur viu-ne poca si'l drap la toca. Si són presents, tocants, veents quant han llur magna, l'home que's sagna, pus sang no ix o s'esmortix. Si tals s'aturen quant metges curen l' home nafrat, és tard curat o ben prest mort. Si van per l'hort, los arbres sequen; maten, entequen herbes si'n cullen; e l'espill sullen; e com llops miren. Mes si mai firen ab llur saliva, no'speres viva l'escorpió: infecció e verins obra. Lo vi que'ls sobra en la llur copa, o si hi fan sopa, e l'hom si hi beu, rentar-la deu. De furioses e rabioses gosets orinen e s'en-

verinen per tració, complexió mudant
ab art. De certa part l' humit si' t toca,
lo mort te floca com Alexandre. ¡Quin ca-
liandre per a llong ús!
Ab cert greix fus, com diu la gent, se
fan ungüent e bruxes tornen; en la nit
bornen, moltes s'apleguen, de Déu rene-
guen, un bóc adoren, totes honoren la
llur caverna qui's diu Biterna, mengen
e beven; aprés se lleven, per l'aire volen,
entren on volen sens obrir portes. Moltes
n'han mortes, en foc cremades, sentencia-
des ab bons processos per tals excessos,
en Catalunya. Tal fet si's llunya de veri-
tat, ja's declarat en lo Decret; allà't
remet. Fet és mirable; lo gran diable qui
les guanyà hi té la mà. Ell les engana e
les profana fins que són preses, en caçre
meses a mal llur grat; la llibertat com
l'han perduda, pus no'ls ajuda ni'ls val pus
l'art; d'elles ja fart, quant són al foc ell
se'n trau joc e se'n fa trufa, al foc les bu-
fa; mes les dampnades són inclinades na-
turalment, més follament, ser fetilleres e
sortilleres, conjuradores, invocadores e
adivines.
Moltes mesquines, ab geumencia, ni-
gromancia, són fitonesses. Les diablesses,
totes malignes, cert són indignes, per los
esguarts de males arts e fals compàs et
aliàs, hom s'hi acoste; mas deu ser hoste

de sols mig dia e tirant via, poc aturant e menys curant de llur acost, qui passa tost e tant l'hom cansa. Llur amistança, afecció, dilecció, treva i amor, sens oi, rancor, gronyir, renyar, no pot durar al mes un'hora. Sinó ab nora o ab fillastre, sogre, padastre, sogra, cunyada, acompanyada ab quis que sia, la revessia és llur camisa. Sens pagar sisa, ab quants pratiquen, ab tots repiquen.. Neguen si deuen, crim fals alleuen, secrets descobren, ab ales cobren, ab lo bec piquen, e prevariquen, mentint difamen.

Puis res no amen, ésser amades vana i debades és tal usança; sols sa criança qu'és tendrelleta mentres alleta, la pot amar; lo desmamar parteix l'amor en l'amargor d'asèver groc, qual en lo broc de llus mamelles se posen elles quant los desmamen; ja part desamen sa criatura, mostrant figura, començament e tastament de l' amargosa vida penosa, que passar deuen qui llur llet beuen e mal cuinat.

Per mal veinat e sobres dan que totes fan a tot veí, hi proveí Calixte papa, vestint la capa d'apostolat. Vent asolat e ja's perdia l'eclesiàstic estat monàstic, tot sacerdoci posat en oci se divertia e's convertia en dar plaés a ses mullés, e sostenir e mantenir elles guar-

nides, cases fornides, Déu invocat e convocat tot lo apostòlic senat catòlic, ab gran conflicte ell féu edicte e decret llarg, llevant l'embarc tot rasament del casament als capellans. Sols apellants foren los grecs qui com folls llecs fan matrimonis, llurs patrimonis per los fills venen, tots alienen e destroexen, Déu no servexen delliurament; lliberament viuen llatins, qui tots matins missant combreguen, tots a Déu preguen dient ses hores; mullés ni nores, gendres, nebodes, casaments, bodes, res no'ls embarga.

Bé fon amarga un temps la Sgleia com ella's veia ser enganada. Una malvada home's fingia; per sa mongia e ficció, elecció fon feta d'ell papa novell. Violentment e dignament Déu la matà: ella sclatà, mostrà's ser dona; per tant, en trona públicament, ab tocament, si és hom se prova com se renova lo pare sant, tots temps pensant que'l Redemptor, d'ells fundador e fonament, claus, regiment a hom donà e ordenà sols mascle hom. E guarden com mai no'ls engane dona, ni'ls mane, ni órdens prenga, ni mai emprenga de fer sermons: de fe tres mons regiraria llur parleria; ni han permès ogen jamés confessions: d'elles perdons nunca s'haurien, revelarien pecats secrets. Foren discrets pròmens e savis los pares avis

qui desviaren e apartaren de clerecia tal travesia e gran destorp.

Segona part de la lliçó de Salamó

E tu, vell corp, com alquimista, havent ja vista llur art frustrada, altra vegada esperimenta, no se n'absenta ni se n'aparta, ni mai se farta bufar al foc; e com en joc lo perdedor, gran jugador, ab mala sort para pus fort e mil jocs muda fins que perduda ha sa moneda, mai se'n refreda, veu tot quant té, quant no hi ha què per jugar furta, a mort s'ahurta per tornar tost, fins que desbost guanye qui's vulla, allí's despulla en lo taulell; tu, pagès vell, laciviós, porfidiós, axí hu faràs: No't fartaràs bufar al foc; escac pel roc tens per la dona; sus-mat te dóna; puis soriguer te saben fer e no'l conexes, io't prec te'n dexes, mai pus no jugues ab tals fexugues.

Si mai te tempta la llur emprempta tan afaitada e repintada, per ta defensa dins què són pensa. Veu-les lluents; no tenen dents; alcofollades, d'ulls afollades; per l'emblanquir perden l'oir, e l'olorar per l'ensofrar; al cap grans banyes, dins han

migranyes. Veu-les brodades e divisades, coa tallada, crenxa calada fins a les celles. Si't paren belles ab tals ufanes, no te n'enganes; lleva'ls les robes, mira què hi trobes; llava'ls la cara ab aigua clara, fora'ls tapins, mira què tins: un vell monet o cerronet, tot cap e cames. Doncs no t'inflames per llurs pintures ni brodadures, ni'n faces déus, com los jueus nostres antics: dels arreus rics d'elles tan bells, collàs, anells d'or los foneren, un Déu se'n feren, idolatraren, bou adoraren. Tu no adores ses alcandores ni les lligasses per ses carasses ni lluent pell; menys pel cervell no te'n tribules, ni t'acumules idolatries per frasqueries de quantes són, ni pel pregon ni pel de fora.

Mas tota hora ta carn refrena, si guerra't mena libidinosa e furiosa, com fa'n lo brut. Si dins virtut Je contenir no pots tenir, que t'hi esforces; car no fa forces la part carnal servicial a la raó. De bon baró pren bon consell: a cas novell, nou, emergent e contingent, no necessari ni voluntari ne impossible, mas deligible tirant millor, a ta calor segons la llei donant remei, mai ha fallit. De sarments llit e d'agnus cast fornix ton trast, e d'un cantal te fes capçal, llançols d'ortigues ab què t'abrigues, muller de neu, com Francesc féu; vetla, treballa,

puja, devalla, fins que t'enuig, com Josef
fuig; usa lo bany; rep cascun any sag-
nies dues, fes sovint sues enans del past;
per viure cast, les diciplines; e com te dines,
pa i aigua usa, fins vi refusa e beu vina-
gre; lo menjar magre sols per la vida, ab
certa mida, ans poc que massa. Carn de
res grassa, llet e los ous, potatges, brous,
lo menjar blanc, fan molta sang, doncs
molt sement e moviment; llegums fumo-
sos són, e ventosos, cuits o torrats; ven-
tositats dintre recluses les cornamuses
fan fort inflar, dreçar, sonar. Doncs carn,
llegums ni los perfums per què conciten,
apetits citen, no n'uses gaire; mas ab des-
aire ta carn castiga com enemiga: por-
ta'n lo llom plantxa de plom, cèrcol bé
stret de ferro fred en los ronyons, mu-
lla'ls botons en aigua freda: axí's refre-
da tal moviment. Lo sentiment, raó se-
nyora, la carn traidora de l'hom discret
ab si retret deu rominar e dominar e
ben regir; e deu fogir, no sols pensar,
mas somiar avinentea. Lluquet e tea és
de txic foc, e poc a poc s'encén molt gran,
¿Qui lo gran dan pot extimar qual per Ta-
mar se féu Amon? Cert Absalon per
ço'l matà; del que pensà crexqué'n grans
flames. Si tant t'inflames, el seny no hi bas-
ta: ¡tant te contrasta la carn e mou, tant
fort te rou! Si tant te crema, torna tot te-

ma. Puis tant te plau, com dix sant Pau, més val casar que no cremar.

Quin casament? No semblantment com mul, cavall, als quals seny fall, mas sols casar per venerar lo sagrament, Déu molt tement, per seus haver de la muller fills successós, o per calós refrigerar, o per squivar aquell pecat pus difamat; o, si no vols habitar sols, per ser servit e cosceït. Per tals esguards ab bones arts casar-te pots, o per grans dots, per ser raxós, e per amós. Ensaja-t'hi: qualsevol fi que t'hi mourà crec te courà; a un plaer hauràs certer tantes dolós. ¡Quantes suós, treballs de mort, a un deport ha l'hom de armes!

Perquè't desarmes de tal fatiga, convé io't diga per què són tals descominals e d'on los vé tants mals, poc bé. ¡Ou bé, no dormes! Perquè t' informes pus promptament, primerament vull explicar com llur pecar e mal los dura, per llur natura e voler d'elles. Les maravelles, virtuts, honós, premis, llaós de sola una mare comuna e primicera, major clavera, capitanessa e alcaidessa de paraís, per ton avís hi vull mesclar e recontar; algunes coses ab què deposes tos moviments, bruts sentiments, folls apetits e vils delits llexant en terra; en l'alta serra de meditar volent muntar l'enteniment.

Pus clarament, si vols apendre, poràs entendre lo que no veus, solament creus ab simpla fe, pel que diré; e meditar e contemplar millor poràs quant oiràs les lliçons velles. Hages orelles.

Déu prepotent lo món present crear pensant, ell començant al firmament, de l'ornament e divisible, de tot visible fon creador. Util senyor féu d'animals, de minerals, treballador, cultivador de ferm e moble, l'hom bell, bo, noble, per ell creat en lo vert prat camp de Damàs; on no hi romàs, mas apartat fon transportat en paraís. Com s'adormís, Déu per sa mà dona formà: d'una costella jus la mamella, sens despertar ni destorbar lo llur sopor, sense dolor, no res trencant ni foradant, de l'hom tragué. E li plagué costella fos, no dret fort os, mas flac, curvat, redó, voltat per sa natura; car tal figura, per ser redona, molt poc s'adona ab cos dret, pla. Tal virtut ha e calitat: ab l'hom planat, ell'ab sa punta mai se conjunta; qual vol tal és, ni menys ni més, pus no's torçria ni's dreçaria, ans se trencara. Si la forjara d'algun fort fòssil, mai fóra dòcil, nunca flectible, pus fort flexible com l'arc turquès fet al revés. D'una cabreta pres la coeta, llengua li'n féu; cert bé prevéu Déu què seria. Ab maestria imposà nom: Adam

a l'hom, Eva a la dona. «Adam» camp sona vermell o roig; «Eva», mal goig, maldició, perdició, e remor d'ossos, boca e mossos, plor s'interpreta.

Segons la lletra per Déu donada, li fon manada una primera llei, prou llaugera, que la's servàs. Ella soldà's ab un dampnat apostatat, a Déu rebel, llançat del cel, superbiós, molt envejós, mal esperit. Sols per son dit la llei trencà; ella peccà de crim molt fort, digne de mort: majestat lesa. Per Déu represa fon e citada; tota sglaiada, comoció, compunció e resistència, erubecència se hac sentida; envergonyida, al natural lloc maternal per fer infants, de fulles grans de les figueres verdes, lleteres, féu cubertura. En llur fisura tocà-hi la llet, llexà-hi de fet la ordinària, hereditària proij'i ardor. Com sa error no confessàs, ans la scusàs ab la serpent, eternalment fon condempnada a mort, dampnada, e maleïda tota la vida ser subjugada e bandejada de paraís, tostemps parís, no sens tristor, ab gran dolor.

De l'obeir e reverir e ser subjecta, tota la secta mai n'ha fet res; llur crèdit és, puis fon primera ella parlera, primer menjà e menejà la llengua i morros, restaren forros a ser llenguda; puis no fon muda, de tal plomada vent-se agreujada, creu s'apellà.

Del part callà: qui call'atorga. L'amarga porga del parturir, dolor, morir, per ço li resta. De ser infesta, contrariant e rebel·lant, a l'hom fent brega, d'axò n'al·lega prescripció, possessió de fe antiga; primer'amiga fon del diable, per conestable ella'l prengué: de mala fe posseïdores, detenidores de s'amistat, ab malvestat e contra dret, pus ver de fet han prescribit contra'l marit rebel·lió; contenció totes abriga.

Doncs per la figa o altra fruita qual sens gran lluita fort cobejà, tastà, menjà, del·liberada, no pas forçada, la llei trencant, no gens dubtant lo manament, Déu no tement, guanyà'ls mals Eva, dexant hereva sa genitura. Molt poc se'n cura de tal herència la decendència, cert, mascolina; la femenina és qui s'atura la diablura que ella'ls llegà. Ella lligà a ses hereves, ab fermes treves, ab l'infernal llur special drac Llucifer. D'ell censaler, enfiteotes les féu a totes jus sa fadiga, e les obliga a fer errades. Té capbrevades totes arreu en son capbreu, a cens no cert. Tal li fa verd, tals atzurat, altra morat, les més vermells, negre, burell, groc o tinat o alquenat. Són acensides o bé stablides ab drets, lloïsmes, ab sos sofismes, límits e fites. Les té descrites en manual. Aquest censal, peita, recens, mil quatrecents vint

1

set complits anys són finits, sens trenta tres anys, los primés des que naxqué, mentres vixqué lo pagador, que per vigor d'un instrument, gràci'havent, fon ja quitat e cancel·lat en lo notal l'original antic contracte, desfet lo pacte e definit; preu infinit de carn e sang ne fon pagat; e revocat lo plegador, com robador apresonat e castigat. Elles encara, no obstant l'ampara, afranquiment e quitament, per fer plaer ab el peiter, d'ell no reneguen ni li deneguen la senyoria, ans volen sia perpetual. Crisma ni sal, de padrins fe, no les reté, ni se n'amaguen; totes li paguen morabatí en lo matí de sant Joan, o dat lo han jorn de Ninou; la boca's clou a Carnestoltes.

D'estes revoltes (atén, escolta) Déu sols n'absolta de totes una, lluent com lluna, cintil·lant stel·la, més que cel cel·la, ab lo sol sola, com vóltor vola, abella bella, ovella vella e signat signe, fènix insigne, colent coloma, ben olent goma, segur cegonya. Del cens e ronya e vectigal tan general sola n'és franca. Més que neu blanca; rosa, gesmir e flor de llir; més que mirall e pur cristall, inmaculada, no mai tacada. De l'heretatge hac avantatge, sublimitat, gran dignitat e privilegi sobre'l col·legi de les catives. Porrogatives obté molt altes. Totes, malal-

tes, d'elles molt flaques, com les set vaques egipcianes, altres malsanes de set humós ab set tumós, molt engrassades, grosses, infiades ab set dolós, de set colós totes tacades, de set picades caps de serpent; tal excel·lent casa obrada, edificada sus set colones d'or e redones, llibre tancat e sagellat ab set sagells, de set ramells arbre de vida, sana, guarnida de set virtuts, ab set escuts e mil defesa, en set entesa arts liberals, zodiacals les set planetes ab set cometes la inllumenen, set llums li tenen set canalobres, set cares obres proximals, pies, en los set dies, dissabte més, car jorn seu és singularment, car certament en semblant dia la fe's perdia; sola tengué ferma la fe. Per tots fon rota la sgleia tota; sola fon ella. Per ço s'apella seu lo dissabte, dant bon recapte, potent obrera. Pels seus guerrera, defenedora e protectora; als caminants e batallants gonfanonera; portant bandera de pur argent, blau e lluent. Humilitat, virginitat és llur empresa; per sa noblesa, maternitat, fecunditat és sa llurea. Per tant'altea mereix aquesta de dita questa ésser exempta. D'aquell'amprempta original, cort divinal ha preservat e reservat aquesta sola.

Un'altra scola saps que opina altra

doctrina de la susdita. Sense sospita creu quala vulles; puis no t'arrulles ni't deshonestes fent vanes festes, detraccions, maldicions, contaminant, calumniant, en trones, setges, dient heretges, mals cristians, pecs, ignorants los qui mantenen la part qu'entenen ser veritat. Pluralitat de doctós sans, grans, discordants d'opinió, la qüestió ret fort dubtosa, dificultosa de dicidir. Lo sostenir lo hoc o no, conclusió és de fatiga dels sants antiga, d'abdós les parts de saber farts tots aprovats canonizats.

Alguns moderns són fets governs de barques velles; velles querelles han fetes pròpies, e són grans còpies desafainades; són-se mesclades, nom usurpants de capitans, en bando strany; mortal afany n'han pres de més, no'n sabran res mentres viuran. Morts com seran, en paraís lo llur divís ocularment e clarament veuran finat. Ací'l combat resta dubtós, mas profitós prou a la Sgleia. Car segons deia qui papa fo en Avinyó, Benet de Luna, a la comuna utilitat aquest debat ha fet gran bé: molts en la fe dels poc amics scientifics, grans teològics, sofistes, lògics disputadós, sermonadós los ha fet fer; los quals poder pacificats, a l'oci dats, tots ignorants e rústecs sans, se restarien, derrocarien l'edificat; magnificat ha

l'edifici llur exercici tant envejós com curiós, e qüestió.

Cert, obsció segur pots pendre, tenir, defendre com abrocarts abdós les parts, sens por de foc: la part que't moc del non concepta és molt accepta a la més flota; par pus devota e prou segura, qui li diu pura.

Aquesta sola, que és llum i scola d'altra doctrina, flors sens spina justament dita, crim ni sospita nunca tingué. Eva caigué, esta l'alçà; Eva pecà, esta'ns absol; de l'etern sol és orient, d'on purament, naixqué mortal; esta lo mal nos muda'n bé. No hi ha perquè no sia exempta, puix fon l'amprempta del ric sagell en l'alt consell pur fabricat e aprés forjat dins lo sant ventre d'esta qu'és centre de l'ésser pur. Es lo fort mur de la defensa contra l'ofensa de l'enemic, puix lo castic d'ella'l rebé. Esta'l vencé ab puritat. Contra el peccat és pugnadora. Com pecadora ésser podia? Déu, qui hu sabia, tal la volgué, volent pogué fer-la tan neta tota perfeta i tal prevista ans de la vista del nostre crim.

Lo prim del prim de pura i bella se troba'n ella sens algun vici. Tot l'exercici d'humilitat, tota bondat, tota clemència, tota prudència en ella's troba. D'ella és la roba que Déu vestí. D'esta es-

collí nostre remei: mare del rei del
món i cel, sens ombra i vel d'alguna cul-
pa. I la disculpa ella'ns la dóna. Qui la
blasona guanya grans mèrits; pren los
demèrits qui fa'l contrari; dolç lletovari
és i confort ab qui la mort ha restat mor-
ta; pont, camí i porta de l'etern segle,
compàs i regle del perfect viure, i tan de-
lliure que'ns delliurà. ¿Com, doncs, errà
qui del tarquim de culpa i crim nos dei-
xà purs? Cessen murmurs, vots i argu-
ments contradients tal veritat, tal cari-
tat tan general, en lo mental ja preser-
vada. No fon tacada, per llei de gràcia,
de la desgràcia que tots portam. E si par-
lam, tingam l'esforç que nunca torç del
non concepta. Ferma i accepta, santa i
devota és la gran flota qui li diu pura.
No la fa scura gens aquell crit que
fon oït en Patmos bé, l'àguila «ve!», a
tots naxents terratinents dir tres vegades.
«Ave!» debades l'àngel no dix. Aquell se-
guix fel relador, embavador de Déu pri-
mer («ave», certer, capgirant «Eva»);
tots tres «ve!» lleva e la n'apura.
La sens «ve!» pura, plena, perfeta, la to-
ta neta sense querella, la tota bella, ver
or sens lliga, mare i amiga del creador,
potent senyor de «ve!», brutura, res de sut-
zura en cos, sperit, haver sentit sols un
instant no's versemblant. Qui de no-res

féu tot quant és; de verge llim, terròs, tar-
quim féu l'hom manant, dient, parlant;
e del costat sens fer forat, tragué costella,
e'n féu femella, e dix «crexeu»; sols pel
dit seu e sa virtut han concebut e en-
gendrat, ensemps mesclat de dos sement,
no altrament. E qui baxat e humanat
sens home pare, de sola mare sa carn
prengué, ¿no suspengué tal mesclament?
Cert qui's potent fer gran misteri, lo vi-
tuperi txic, anxiós, contagiós, hereditari,
involuntari, accidental, no'ssencial, ni
positiu, sols privatiu de natural original,
vera justícia, no gens malícia, bé'l pot sos-
pendre. Quant volc rependre fort Eva
Déu per lo que féu, ¿no condempnà, sen-
tencià, en lo parir, totes sentir pena, dolor,
por e tristor? Esta parí, mas no sentí dolor
alguna. Qui la comuna llei general e
corporal sospès en ella, la llei aquella
accidental d'original bé pot sospendre:
com quant encendre féu gran fornal aquell
rei tal de Babilònia per querimònia dels
tres jueus qui llus vans déus no adora-
ren, on no's cremaren ni molt ni poc.
Cremar al foc és natural; Déu eternal lo
sospengué. Doncs bé pogué tal «vel» sos-
pendre sens molt contendre.

Com féu la llei aquell bon rei dit
Assuer, ¿la reina Ster no la'n tol-
gué quan li vingué ben abillada, acom-

panyada de ses donzelles? No't maravelles si qui pot més la llei sospès. ¿No pot fer Déus més que los seus subdelegats, metges, prelats? Lo confessor lo peccador de tots pecats greus confessats, puis bé'ls engrune, ¿no'l ret inmune e desinferma de mort eterna? ¿No's dit al doble metge pus noble lo preservant que lo curant lo mal que veu? L'alt metge Déu, scientific, ver, magnific, inegrotable e impecable, dignificada, deïficada ans que'l món fos, ell gloriós en l'eternal in mente, tal com papa fa, la reservà e prelegí. Puis confegí santificada, verga plantada per dar salut al món perdut, en mig del temps, entre'ls estrems del món en mig, en lo config de la promesa terra sotsmesa als de Judà. Déu saludà en lo mig jorn lo món entorn tot, d'orient fins al ponent, ab la sabor, suau olor de tal canyella, sarment novella, de bàlsem planta, filla tant santa de sants parents, jutges sabents, patriarcals, e profetals, e sacerdots sancts e devots, e dels reals a Déu lleals.

De fet fon nada, fon nomenada nom honorós, bell, graciós, per Déu manat, e comanat pel missatger àngel certer al pare prom, li posàs nom molt alt: «Maria». Vol dir migdia, alba, diana e tremuntana, de mar la stela, e nau ab vela

amarinada, il·luminada il·luminant lo caminant; e mà daria, més amaria; e maridada la mar salada, o mar amarga e mare llarga.

Essent txiqueta, d'edat poqueta, e delicada, fon dedicada servir al temple on fon exemple de santedat. En tal edat mostrà miracle: al tabernacle quinze graons, alts escalons ella's pujà; mai s'enujà de la clausura. Ab molt gran cura, Déu inspirant e revelant, fon prest mestressa e doctoressa dels majós mestres; ella'ls féu destres en fer servicis e sacrificis, ben acceptables, de Déu placables. Dins hi vivien, qui Déu servien, moltes fadrines. Donà'ls doctrines d'oració, devoció speritual; perpetual virginitat, intreguitat les féu votar; volc-les dotar de castedat e d'honestat.

Complits anys dotze, ans dels catorze, n'obstant lo vot, sens algun dot d'or ne florins, los sants rabins la maridaren. Tots acordaren fos son marit, pel ram florit, Josep, jueu vell del trib seu, hom cast, honest, just, sant, modest, la llei sabent e Déu tement. Abdui parents foren consents; llur volentat, pel parentat, al casament fon prestament consolidada. La maridada, del marit vell prengué l'anell en senyal d'arra, millor que Sarra la riallosa.

No fon llebrosa una semmana, com la germana de Moïsès, Déu fos permès set jorns mesella. Ni fon aquella altra Maria, qui no sabia què's demanava, fort infestava qui no calia. Ni escarnia son bon marit, com a David na Micol féu. Per ço volc Déu, perquè se'n ris mai no parís.

Esta curosa fon i amorosa, dolç', agradable, no irritable com la de Job. Tenint a prop de son mester lo prom fuster, en fusteria o ferreria ell s'afanyava, ella guanyava en texidures, tallar costures. Molt temps filava. Cert no furtava cabrit, corder, com la muller del cec Tobies. Les nits e dies, a mai llexar, set veus orar. Ab prou afany, de llur poc guany ells se vestien, e despenien sols necessari llur ordinari abastament. Josef, content, mai enganat en lo cuinat fon com Isac; mai embriac fon com Noè, ni cometé, de vi torbat e crapulat, com Lot, incest. Josep aquest amb sa muller en pau, plaer, molt s'avenien; tots temps vivien sòbriament. Honestament ells se tractaren; mai se tocaren ni's conegueren, ni mai romperen virginitat, en equitat drets com palmera.

Cert l'alma vera io la previu. Per ella fiu (Déu inspirant, io profetant) los bells dictats «Càntics cantats».

Fon figurada e profetada en profecies per Isaïes e tots profetes, per ella fetes: de Noè l'arca, del patriarca la scala'l cel, del temple vel, d'arca o tora pell cubertora, d'or la tarrassa, urna o taça, verga d'Aron, de Gedeon conca del ros, exut vellós, era banyada, porta tancada, carro d'Elies, peix de Tobies, del rei la filla (lo txic afilla llevat del riu), e de Daviu torre, corona, viula, clau, fona, del salt verdesca, de Samsó bresca, d'Iram argila, de rabins vila. Getsemaní, munt Sinaí, Tabor, Oreb, got de Josep, sac e graner, lo gavarrer tot enflamat e no cremat, font, hort tot clos, tàlem d'espòs, pou de Siquem, Jerusalem, nau mercadera.

De sa manera io n'escriví e descriví quina seria, en darreria d'un meu report: muller prou fort, ben lluny trobada, gran preu preada, sabent, fainera e filanera, conservadora e provisora dels servidós; ab senadós fa'l marit siure, en son bon viure és gran e txica, pobra e rica dona spectable e redubtable; entre cent mil la pus humil per Déu triada, al seu criada molt alt misteri. Hac ministeri angelical, dominical nunciador, pus alt, major que'l missatger de la muller de Manué con fill hagué Samsó, forçor. L'embaxador fon Gabriel, tramès del

cel ves Galilea, fora Judea; en la frontera Natzaret era ciutat e flor.

Amb gran claror l'àngel venint, Josef dormint a mija nit, prop lo seu llit entrant tot gint, vetlant, llegint, la trobà seita. Dix-li: «Beneita, ave Maria, senyora mia molt graciosa, més fructuosa que tota mare: perquè's repare nostra ruïna, del cel reïna tantost seràs; fill concebràs reparador e salvador. Déu és ab tu». Semblant-li cru lo que splicà, prest replicà un tant torbada per la embaxada; molt humilment e gentilment dix ser contenta de Déu serventa. E mijançant l'Esperit Sant hac concebut, ab la virtut de Déu altíssim. De fill santíssim restà prenyada, acompanyada de son espòs, lo ventre clos sempre restant. Aquell instant que dix: «Fet sia», l'humil Maria verge secreta fo prenys perfeta, verge sancera e mare vera, verge casada, prenys no cansada, grossa llaugera, prenys caminera.

Un jorn matí ella partí ab lo bon prom temprat, e com, de Natzaret, Elisabet volc vesitar e recitar del sant prenyat al seu cunyat, en Zacaries per alguns dies los consolà e hi aturà; puis se'n tornaren.

Aprés anaren (no per delicte, mas per edicte que féu Cesar covenc anar) a Betlem dret. Ab prou gran fret fon pere-

grina. Dona veïna de la ciutat no n'hagué grat ni la volc rebre. En un pessebre (de comú era) hac ser partera. No hi hac madrina, sor ni cosina, tristor ni por, dolor ni plor. Filla e mare, parí son pare; pare e fill, sens tot perill; fill e senyor, sens entrenyor; senyor cabdal, àguila tal veent volant, al cel pujant; parí ver hom, complit txic prom; parí fill bou, sacerdot nou; parí lleó, rei e baró; parí fill Déu qui lo món féu; parí Messies, matant Golies; parí fill verb, d'aram la serp; parí gigant, Satan lligant; parí fill Crist, salvant l'hom trist; parí ver cos de carn i d'os; parí fill fort destruint mort; parí anyell: tol peccat vell; parí fill sant l'hom abraçant; parí salut guarint l'hom mut; parí fill llum, del món trent fum; parí fill etern, qui'ns trau d'infern; parí Jesús: Satan fon confús; parí gran rei per dar-nos llei; parí redemptor i governador; parí lo bé qu'a tots sosté; parí lo sol jutge sens dol, sol de justícia. Ab gran perícia lo embolcà e l'adorà latriament. Fon, certament, la verdadera de Déu primera adoradora.

Aquella hora qual ell naxqué, trencat caigué tot Déu estrany. Rebé mal guany la sodomia; idolatria ab sos levites, los sodomites, mort infernal e corporal, ab gran escarn. Més, nat dins carn, pel bou e ruc com rei e duc fon conegut, servit, te-

mut com Déu senyor. L'emperador Octavià ell l'adorà com a ver Déu; en Roma'l véu visiblament anar pel vent. Ampla font d'oli del Capitoli molt prop ixqué. Lo Nil crexqué regant jovades lluny set jornades, més que mai féu ni mai se véu. E pastós certs essent desperts vetlant ovelles, cançons novelles àngels cantants, manifestants, Déu nat oïren. De fet partiren e'l visitaren, i hu recitaren bé stesament. En lo ponent tres sols s'hi veren, tots tres u's feren; e fon trobada pedra tallada en mena nova (dins era tova), ab esculpides lletres polides, on se llegia la profecia que concebrà verge i parrà fill certament. En orient tres reis gentils, pels nous estils qu'en lo cel veren, lo conegueren; puis lo cercaren e l'adoraren, ab d'or presents, mirra i encens, com a senyor, hom moridor, e a Déu tany. E cascun any (¿no hi tens bé sment?), certerament lo poliol secat al sol veuràs florit a mija nit; e cau un tros del temple gros dels antics vans déus dels romans qu'en Roma resta, nit de la festa anyal major. Puis salvador universal e general al món vingué, a tot volgué manifestat fos ell ser nat, perquè'l món pas no s'excusàs per ignorància, ab abundància de testimonis: angels, demonis, cel, elements, hòmens, ju-

ments, testificaren al món mostraren senyals notables, molt admirables, dant coneixença de tal naixença.

Huit jorns aprés ell fon remès al gran rabí; volc donar fi al circumcir. Sols per cumplir hi fon menat, lo tall manat no duràs pus. Hac nom Jesús Emanuel; per Gabriel, com fon retret, així fon fet.

La humanal e paternal mare parida, verge fon dida; verge tendrera, verge lletera, verge nodrí lo xic fadrí, petit fillet. E ab la llet celestial e virginal pròpia d'ella, ab sa mamella de cel umplida, fins que cumplīda hac la infantea, ab gran aptea e carament abundantment lo alletà. De cor l' amà ab gran temor, com Déu senyor e fill carnal seu natural. Més mare fon que quantes són ni seran mares; no hi scompares mares passades; totes justades, maternitat ab qualitat haver semblant a tant bastant és impossible. Sant e terrible nom «ve» reté, mare no'l té qu'en lo món sia: verge Maria, Mare de Déu. Déu és fill seu, fill realment, pus verament que mai fill fos, fill dins son cos fet en instant, complit infant, irreprensible.

L'alt invisible per sentiment de l'hom vivent, Déu impalpable fet cos palpable, Déu inmortal fet hom mortal, Déu infinit fet cos finit, Déu impassible fet hom pas-

sible, les accions e passions miserials e humanals sense pecat ell ha'cceptat: mort, fam e set, sentir calt, fret, colps, batiment, son, cansament, suar, tossir, parlar, scopir, riure, plorar. No ignorar ni esmortir, enmalaltir ni pronitat a fer pecat, ni res profà; de hom res va ell no prengué.

Bé li plagué ser humanat, verb encarnat, ver hom, ver Déu, perquè'n nom seu s'agenollassen, tots se prostrassen celestials, angelicals, sperits humils, jueus, gentils, los terrenals e infernals, endiablats, tots aplatats fets l'escabell jus los peus d'ell. Jutge final, en tribunal cert quant seurà esclafarà los reiatons, les nacions. Déu poderós, hom piadós, just jutjarà, caps cascarà del terrenal.

Déu eternal, pare Déu viu, tal a Daviu fill rei tramès, jurà, promès no li fallira, en sa cadira per ell seuria e regnaria eternalment e realment sobre'l seu poble, lligat en coble, tot entecát per lo pecat que Eva tractà. Mes se pactà ab jurament l'Omnipotent ab Abraham: los fills d'Adam renunciants e renegants a Satan féu, per un gran preu axí'ls rembria: son fill seria lo redemptor (mai fon deutor), e pagaria. Tal fill morria rei coronat, en creu clavat en mig de dos: per sos traidós allancejat,

assedejat, dins en Salem. Ans en Betlem, ciutat no txica, on pas practica duc naixeria que regiria tot Israel. Emanuel, sang fort suau, príncep de pau, ell se diria. Per ço pendria, en mig o centre d'un sancer ventre tot virginal, carn humanal; sens d'hom parria, lo qual seria en sa sement d'ell decendent; no dix sements dels descendents qui devallam de l'Abraham: trentanovena, vintecinquena de mi fon neta per línia dreta e llei contat lo parentat. Só molt content ésser parent de tal senyora qui tant honora lo seu llinatge.

De l'alt estatge inenarrable, no recitable, maravellós e gloriós pres son merir; sols referir se'n pot un poc. Es lo seu lloc alt als cels, sobre, lo sol la cobre, tota l'abriga, lluna calciga, obté repòs l'arma ab lo cos glorificat, de goig dotat perpetual; Déu eternal fill seu la mira prop sa cadira.

Io, Salomó, en lo dret tro mills no seguí, ni reverí tant alt ni bé na Bersabé, la mare mia, com fer devia, car li neguí què requerí.

Esta priora mare senyora, stant a la dreta, reïna feta celestial, ceptre real té e corona al cap, redona, de dotze esteles; vist primes teles, roba daurada, de vais forrada la cortapisa.

Ella divisa, millor conex, usa, fruex,

clarament veu la faç de Déu, ella conquista pus alta vista que tots elets. Entre'ls perfets és pus perfeta, més que profeta, patriarquesa, apostolesa, màrtir secreta, verge pus neta, més confessora.

De preicadora alt en tribuna, trona comuna, mentres vixqué Déu no volgué ella hi preicàs, car no fon cas convenient: impertinent fóra estat vist que Jesucrist testificat fos e preicat per mare sua, car no desnua dubietat lo parentat testificant. Bé fon preicant instruïdora, referidora als croniquistes evangelistes, e dels dexebles en la fe febles confirmadora, consoladora de tots molt bé. Bé merexqué per semblant scola, doncs, l'aureola dels preicadós. Entre'ls doctós, mestres sabents, alt entenents e metafísics, metges o físics fon pus sabent, molt més veent que'ls compresós ni que'ls cursós.

Adam format, ans fes pecat més no sabé, véu, conegué; Joan Baptista mai hac tal vista; mai en Tabor ab tal claror ni tant hi veren cinc que hi vingueren; mai Pau véu tant, Jacob lluitant, ni Moïsès, ni qui'n véu tres, lo u adorant, Joan orant, als pits durment, subtil scrivent, ni'l pedregat; mai han plegat al seu entendre, veure, compendre dels vells algú; e menys degú dels sants moderns. Los quatre

perns llatins doctós, grecs inventós, mestres d'Atenes, gran Origenes ni Dionís, tants de París teòlegs grans, tres bords germans, ni'l de Domàs, Bernat, Tomàs, sant preicador de Boca d'Or, rei Honorat, Francesc plagat, lo gran Antòfol quant fou Cristòfol, ni quant partí lo drap Martí, mai han sabut, vist, conegut ne tant entès, ni han après tan alts decrets. Tants dels secrets mai a hom nat fon revelat; mai tant sabí, qui obtenguí la saviesa a mi promesa per do de Déu; mai hom tant veu en mort ne vida.

Es reverida per tots los àngels, virtuts, arcàngels e potestats, los principats e dominants Déu adorants, e querubins, trons, serafins. Tots obeexen e la servexen, per Déu alçada, alt exalçada, sus ells senyora, ordenadora e cancellera.

Com dispensera partix los dons. Que dó perdons a son fill mana, mare humana sos pits mostrant, d'ell impetrant pels peccadós, sos oradós fills adoptats; ha sos optats de quant demana. Gràcies mana, tota n'és plena; abundant vena, distil·lant font; és segur pont; molt prest se cala, dreça la scala per qui li plau; ell' ab sa clau obre la porta, e a Déu porta qui la invoca; ella advoca millor qu'Ester com d'Assuer obtenc los seus catius

jueus de corporal e temporal mort ésser quitis. La taqueuitis, n'Abigaïl ab llur estil ni eloqüència, benivolència mills no captaren ni impetraren del rei David als llus marit e fill perdó. Remissió més general a l'humanal llinatge fel del rei del cel, Déu creador, senyor major, té impetrada, ver'advocada elegantíssima, sapientíssima, dels miserables.

Los fills culpables Jesús fill seu stant en la creu li comanà, e ordenà que mare fos als venidós a nova sgleia. Açò li deia Joan mostrant per fill donant. La mare santa tals fills trasplanta del militant al triunfant; com fa la lloca, sos fills col·loca dejús ses ales, alt en les sales celestials.

Ulls corporals, cor ne orella que'ls aparella Déu als servents seus diligents, mai han oït, vist, ne sentit tal divinal goig eternal de paraís; que hu referís no és decible n' intel·ligible; aprés ta mort veuràs tal cort inenarrable. La molt amable alt en lo cel ab gran recel los vius conserva, de mal preserva, e per ells prega, al qui s'encega los ulls li obre, al fill que és pobre prest l'enriquex. Qui'n malaltex ella'l guarix. De Déu partix ab vigil cura, ab la mesura ben asacsada e recalcada, ben afluent a la corrent, coru-

mullada, no arrasada, sens frau, fal·làcies, totes ses gràcies e mercès moltes.

Tercera part de la lliçó de Salamó

Doncs si bé scoltes lleva'ls ulls alt, fes un gran salt, surt ab bell tranc, ix d'aqueix fang on jaus mullat, de sangs sullat, tinyes e ronya. Tu, sens vergonya, en lo fangàs ple d'albaraç me par hi jagues, ab altres plagues prou verinoses e doloroses, e no les sents. Són-te plasents perquè les ames e no te'n clames ni te n'acuses, ans les escuses; febra tens vera, arma i cos, qu'era cotidiana glòria vana; tens icterícia, per avarícia groc tot lo cos; tens hereós bestial fúria de gran luxúria, frenetiquea, ira, bravea, folla furor; d'alè pudor tens de golassa; tants mals a traça tens de enveja; úlcera lleja e corrosiva de vida 't priva; parlitiquea tens de perea.

Tals distrasies e txatxetxies, llangors agudes, si t'hi ajudes poràs curar si vols cercar devotament e humilment la medecina vera, divina. Déu verdader, qui n'ha 'l poder, si tu 'l supliques e li repliques, ell t'oïrà e guarirà. La Cananea, no de Judea, mas de Sidònia, ab

querimònia porfidiant e alt cridant «Senyor mercè!», d'ell obtengué que fon curada: endiablada sa filla era. Ab fe sancera, sords, muts, llebrosos, secs, tremolosos, orbs axí nats, tròpics inflats, tísics febrosos, los puagrosos, coxos, artètics, folls e frenètics, subets, litàrgics, mentres vixqué e li plagué, quants hi venien tots obtenien llus sanitats. Primer, peccats los remetia, puis los guaria la corporal e temporal infirmitat. Tal sanitat hi trobaràs si tu vendràs ab fe, sperança e confiança; com na Sofia: sang flux tenia antigament, lo vestiment sols li tocà, de fet curà; e com plorant, los peus llavant ab untament de fin ungüent, venc Magdalena; solemne strena Dimas hagué: per prompta fe hac paraís; pren per avís Centurió e el reiató, què obtingueren quant hi vingueren ab tanta fe.

Ves-hi també, no dubtes pus, perquè Jesús prest te repare, piadós pare, Crist redemptor e Salvador. Al cel muntat, aparellat és per oir qui vol guarir, e perdonar, justificar lo peccador. Cridant «Senyor», si hi vols venir, pot-te guarir, si molt lo pregues e no'l renegues d'ell despitant e blasfemant com foll heretge. Ell és ric metge, aromatari e ungüentari, cirurgià. De quant ell fa mai ne pren res;

Déu or mai pres, ni vol grans pagues; sols vol tes plagues li manifestes; tes deshonestes e praves obres vol li descobres e les confesses, a ell t'endreces, d'ell sol confies, abrenuncies Bel e Satan e a quant fan exarmadores, encortadores, les piromàntiques e nigromàntiques de Zabuc filles, ab ses fetilles. Tu, encegat, desesperat, de quant dit és fas lo revés, Bel no bandeges, ans lo festeges, e res no fas sens Satanàs; vicis amats, continuats; tes passions e il·lusions axí revesses, quant pots desfresses e les amagues; bé t'embriagues fort de vinagre; ple de puagre tens lo cervell.

Pren lo consell del sant Silvestre, papa e mestre, que divertí a Constantí que no 's llavàs (pus ver sullàs) en tantes sangs (molts infants francs matar volia); per altra via, sens sangs tocar, tants txics matar, ell lo féu sà e cristià. Consell pus breu pren d'Elisseu: ves set vegades per set errades, set dolenties, set astrosies que són en tu, llava't tot nu al flum Jordà. Com acordà duc Nahaman, al riu te man llebrós, mesell, te faces bell, fent-hi set banys. Dorm per set anys no en mal llit, nu, no vestit, no pas cubert, en lo desert a la serena: sobre ta squena e tot lo cos caiga lo ros. Com bou remuga, com féu Nabugadonosor, rei: de

tant homei e crueldat en son regnat fets al proïsme, a Déu altisme tanta ofensa hac conexença; repenedit, devot, contrit tornà's a Déu, humilment féu tal penitència, gran paciència com Job hagué; a Déu plagué, cobrà'l perdut. Axí salut prest cobraràs e reviuràs ressucitat com lo tocat per Elisseu; com aquell féu, ulls obriràs, badallaràs tu set badalls, perdràs set calls e set brians, quals en les mans tens e als peus.

Lleva't d'on seus (mala cadira); surt, fuig e tira, pus no t'hi sigues. ¿Per què t'obligues ab neus e pluges a guardar truges per les montanyes? Par que t'hi banyes en aiguarrós; roses e flos, clavells, gesmir hi creus collir quant ensollat, porc engrassat, jaus en lo fang. Déu t'ha fet franc, net e llibert; en lloc desert te fas catiu, fuigs de Déu viu, dexes senyor ton creador omnipotent, fas-te servent del teu pecat; Déu oblidat, vas al diable. Fuig de l'estable tan profanat, descaminat, luxuriós, pròdig, golós. Ab gran instància, de la substància de ton ric pare e bona mare ta part has presa; has-la despesa prodiguejant, meretricant a ton delit; has pres partit molt honorós, ab lo fangós porc t'acompanyes, de ses castanyes e segonades, faves sobrades no't pots fartar. ¿Que hi vols restar?

Les dones totes saps que són glotes més
que la mar; foc de cremar, terra del ros,
d'infern caós, no són pus glots; Xúquer
llus clots no 'ls ompliria, ni hi bastaria
Ebro tampoc.
Fuig de mal lloc, pus no hi atures, ves
on t'apures al foc, com l'or; com fènix mor
home ja vell; com serp de pell, àguila ve-
lla te renovella. Muda de viure, dexa
lo siure tan ociós e pereós, dreça't, par-
tix. Com Jacob, ix de Canaan. Servix La-
ban set anys pastor: fel servidor, poràs
haver Lia primer; set més per cel d'ha-
ver Raxel; sis anys de tornes perquè ric
tornes; primer treballa, pugna, batalla,
obté victòria, puis Raxel, glòria si vols
complida. Ta carn oblida, món, fill (si'n
tens), muller, parents; ans soterrar, re-
nunciar primer a béns no't torbe gens:
mai fall fosser, menys hereter. Qui, pres
l'aladre, mira'l baladre restat darrere,
dret solc no spere ni bon recapte: no's
pot dir apte per alt regnar. Per dret llau-
rar e fer guaret e bon esplet, t'ànima
i cos juny-los abdós jus jou sancer,
tots d'un voler e d'un consell fent bon pa-
rell. Pren per pilot aquell prom Lot, hos-
te tan bo; ses filles no, ni sa muller (mi-
rà darrer e tornà's marbre). De poble bar-
bre volent exir, segur fugir de Faraó,
de la presó d'Egipte vil, per adalil pren

Moïsès. No't record res de les carns cuites, cohombros, fruites, figues, magranes egipcianes, terra llexada; mas, trespassada la Roja mar, cuita mirar la serp de coure. No't poran noure les serps detràs, e gustaràs, lo fust amprant, sabor mudant d'aigües amargues. Fes que t'allargues no fent vedell per Déu novell en lo camí. Avança't-hi, no murmurant ni Déu temptant, ab Josuè seguint lo bé. Passa dellà lo flum Jordà. E no t'atures per les pastures de Galaat com fills de Gat e de Rubèn, mas fort entén per nou altar e triunfar en terra amable, desiderable, on los vivents terratinents porcions han. També Joan, vestit de pell d'algun camell, los molls vestits, grossos convits fogint, llexant; llagosts menjant en lo desert, lo sucre verd o mel silvestre, pren-lo per mestre. Fuig com Mateu del taloneu de canviar; dexa peixcar com Pere féu; e com Andreu, sobre parats, nau e filats a qui'ls repare, llexant son pare, en Zebedeu, en son bateu o nau tot sol ab tot son bol; e la sposada en sa posada, e lo mantell de terçanell e de cendat desabrigat o nu corrent, adolecent, Joan fogint, a Déu venint treballant sies.

Les tues vies desigs e fins, tots tos camins, tot lo teu cor, voler, amor, tes accions, intencions, a Déu ordena, girant

la squena al ja passat. Si del fossat fet tan fondable per lo diable, món, carn (antics tres enemics), no't pots retraure e t'hi fa caure fragilitat, lleva't, girat a la paret, en tu retret, com Ezequies e, mort Uries, com David féu, e com a Déu negà greument; amargament plora, com Pere; no's desespere, com Caïm, Judes, per les caigudes, l'ànima tua; per culpa sua, quant en tu sia, en frau, falsia perquè no sages, guarda't no vages com jovencell; en lo consell o foll ajust, malvat, injust, d'impiadoses, malicioses, dones roïns, en los camins de peccadores, infels, traidores, pus no hi estigues, e mai te sigues en la cadira de dol, frau, ira e pestilència.

Ab gran prudència e caritat, hostalitat (si n'has mester) a tu primer, puis als servents, aprés parents, los afins teus, pobres si'ls veus, aprés veïns, puis pelegrins los peus llavant, past, vi, llit dant, morts soterrar, catius quitar, malalts guarir, los vius vestir, òrfens casar, trists consolar, spirituals e corporals tals obres pies fent com Tubies e Agostí, Llorenç, Martí e Nicolau, Tomàs, palau en lo cel obra. D'allò que't sobra, presa ta part e restant fart del que és de més, almoines fes. Si, com Sufia, dant quant havia a l'edefici; e si l'ofici fas o faena

de Magdalena, donant ungüent o llavament tant preciós al gloriós Omnipotent; si carament Marta solícita ab obra lícita a Déu ministres, als seus ministres, qui són los pobres, fent pies obres, sens vanaglòria, havent memòria que'l pare teu tot quant fas veu (Déu de concòrdia), misericòrdia d'ell obtendràs, impetraràs; los teus peccats rasos, dampnats, seran delits, tots extinguits. Si cinc talents o dos que tens acomanats, ben esmerçats negociant e ben obrant, redoblaràs e los retràs multiplicats, no soterrats sens guany algú, com féu de l'u lo necligent e vil servent; mas, fel factor, a ton senyor raó daràs: quant tornaràs de ton viatge, dar-t'ha per gatge com mercader, no quart diner tan solament, mas mil per cent; a la final, guany e cabal tot t'ho darà e teu serà eternalment. E si, felment, ta vida activa e volitiva elecció a la lliçó divina gires, jorn e nit mires la curial llei e moral qual Déu tramès per Moïsès en dues taules (sols diu paraules tres sobiranes, les set humanes), jou tot cortès, prou llauger pes de tol·lerar, si'ls vols portar, en quant faràs prosperaràs abundantment.

Lo instrument lo qual descriu lo rei Daviu en son psaltiri, ha nom saltiri, fet de deu cordes. Fes que't recordes ab har-

monia e melodia tots temps sonar. E per servar cordes sisena e la novena del rompiment, per lo ponent tan perilloses, de fraudoloses dones t'absenta; stranya, parenta, totes les llexa; d'elles t'esquexa, descús e talla; prest te'n desmalla, ben avorrides, destituïdes, abominades, lluny bandejades. Pus no te'n cures, fes te'n procures oblivió; oració t'hi farà ajuda. Puis coneguda has llur manera, muda carrera, llexa'l camí llur, serpentí, tan espinós e verinós, costes, barrancs, ullals e fangs, xara, baladres, llaços e lladres. Lo de mà squerra molt hom s'hi erra: tir' a l'infern; gira'l govern, ferma e baxa timons de caxa, mira sovent brúxola, vent, compàs e carta; d'esculls t'aparta, de naufragar e d'encallar; mira la stela, muda la vela, guarda'l mudar d'encapellar, cala primer com fa nauxer ben atentat. Humilitat serva, man dreta ves; via streta, qui duu a vida de bé complida, pren ab la creu: iràs pus breu; lo menys ferrat mai fon errat. Dexa'l real, tir'a l'hostal; d'aquella'ntrega verge sens brega, humil, cortesa, sabent, entesa, ab gran mesura dels hostes cura, mai se n'agreuja, aquí t'alleuja, aquí t'atura. Casa segura, plasent e rica, lo bordó hi fica; fes-hi mallada, pren-hi posada, bé t'hi valleja, fort t'hi ormeja e t'enfrenella.

Cartes cancella de ta'ncartada, llexa sposada; nòvi'abomina, ací reclina; muller deposa, ací reposa; drudes encorre, ací recorre; viudes aïra, aquesta't gira; monges esquiva, ab esta't priva; beguines llexa, ab esta't fexa; beates fuig, ací confuig; vèrgens rebuja, ves esta puja; jóvens evita, velles vomita, belles no'n veges, no mires lleges, totes bandeja, totes morreja, d'elles te clama: esta reclama, esta servix, esta seguix, esta sols ama.

Ton cor enflama en molta amor; ab gran temor santa i humil, no pas servil, la honraràs; esperaràs que ella t'empare com vera mare. Cuita lo pas, torna'l seu mas segurament; devotament, quant la veuràs, l'adoraràs ab set prostrades, agenollades, ab genoll nu, a n'Esaú com Jacob féu de fet que'l veu; e ploraràs, imploraràs lo seu auxili, perquè l'exili teu revocat sia i cassat; suplicaràs e obtendràs que, perdonat, pacificat, rebut seràs. Per bon solaç e festejar, fer-t' ha menjar d'un gras vedell; d'or bell anell, e què calçar te farà dar, e prima stola; sons de viola, orgue, tambor, arpa, tambor, farà sonar. Aprés dinar reposaràs; contemplaràs sa plasent cara de mare cara, no de madastra, ni germanastra, ni de cunyada, ni desdenyada mu-

7 6 est 42

ller diable, ni desamable dels pobrellets, pobills, txiquets, mar'enviudada, aprés casada, als fills cruel, les quals sens fel, bandos e guerra ab l'hom en terra viure no solen. Tal mare colen los bons fills fels qui alt als cels pujar cobegen, los qui sedegen ésser tots seus.

E puis ja veus prou clarament com la serpent, o Llucifer, fon conseller no pas forçant, Ev'acordant, de tot son grat, fent lo peccat, lo pom mordé. Lo que'n perdé, esta hu cobrà, Satan sobrà, dampnat, infel; de Israel verga exint, fort percutint ducs de Moab, tallà lo cap del duc inic, mills que Judic; millor que dita la tebesita, mola llançà; lo clau ficà mills que Jabel, del duc Obel llur cap ferí e conterí molt virilment; e dignament cobrà la stola qual per sa gola Ev'hac perduda. Doncs nom li muda fent-li bell ves: «Eva'l revés en «ave» gira. Gabriel mira com saludà: li començà: «Ave Maria». Diu-lo-hi tot dia, e «de Déu mare», perquè't repare com a padrina; «Salve Regina, dolçor de vida», sovint la crida.

E no t'oblide perquè't convide ací dinar, sobre l'altar pels pexcadós e successós fet en la barca, no pels de l'arca raus de la tora, mas per la nora de son fill sposa que dir-se gosa Sgleia novella, on s'aparella altar e ara; taula s'hi para on

menjaràs mentres viuràs, no'l fruit vedat ab què enganat fon l'hom primer per sa muller; no dir poràs que t' enganàs ta companyona, d'Eva sa dona, com Adam dix. Allí's partix molt alt pulment; si prestament tu despertat, de peus llevat jus lo ginebre, prest volràs rebre pa rescaldat, subcinerat, aigua bevent e dignament lo sumiràs, anar poràs, per tes jornades e nits comptades pus de quaranta, fins a la santa de Déu montanya. Menjar t'afanya, si t'hi convida, tal pa de vida, pa de virtut, pa de salut, pa angelical, pa divinal, forment candel. Pus alt del cel és devallat; humilitat del cel l'ha tret, en Natzaret mòlt e çernut, pastat, fengut dins en Betlem, Jerusalem, fort lo puntxà e l'enfornà; fon pel costat ubert, buidat com aquell pa qu'en Lleida's fa.

All'ís cogué e no' n prengué, com l'hagué cuit, puja ne fruit. Salem peccà, mes bé hu plorà; bé son pecat fon castigat. Vespesià la'n dissipà, Titus també sa part hagué en la victòria. Llexe la història e llur imperi; vull l'alt misteri de l'enfornar arromançar perquè't declare del que mon pare lo rei David en salms ha scrit molt llargament, queucom breument, del dit dessús.

Partint Jesús de la gran cena on Mag-

dalena untat l'havia, tirant sa via ab sos criats, d'ells dos llegats, Pere, Feliu (Pere qui's diu ver confessant; Feliu preicant ab dimisòria), executòria del que volgué ell trameté. Executaren e deslligaren què'ls fon manat. Camí ferrat tirà de fet, ab prou gran fet, ves la ciutat, com profetat fon llargament. L'omnipotent Messies ver son alt poder e senyoria mostrar volia ans de sa mort: ésser rei fort, príncep de pau, lleó fort, brau e vencedor, duc regidor de Israel, Emanuel e untat Crist. Volgué fos vist en la gran festa on trobà presta recepció. Rebetlió no li tardà. Humil entrà, no ab rigor, mas ab amor, simplicitat, benignitat, no faustuós, mas poderós senyor regnant; rei no portant davant bandera ni gent guerrera entorn armada, la spasa alçada, pali brocat, carro daurat, alt, triunfal, ceptre real, coron', anell ni lo mantell frederical, sense fiscal, procurador, posentador ni alguacir, sens sons clangir d'anyafils, trompes, tals reals pompes als reis tirans, gentils, profans del món llexant; no cavalcant cavall cosser, mas en somer, no en rocí, mas en pollí no gens domat ni aveat a dur cabestre, anava'n destre. Mai portà càrrega, feltre ni mànega sobre los rebles. Los seus dexebles en lloc de bast, sense contrast se concordaren dot-

ze i posaren los seus mantells, segut sobr'ells, rei mansuet, sobre l'asnet fill de femella.

L'asna aquella que fon trobada al peu lligada a un pinell, prop lo castell ple d'almugaves e de gens braves, moltes squadres, cullerats lladres, saltejadós e robadós, inics contraris, als comissaris e tots ells massa, com a bagassa sodomitava e fornicava ab sos tacanys, molts deus estranys, pseudo-divins, àsens, rocins. Quants hi anaven; la cavalcaven com a publica; venc la inica coxa e manca per dolor d'anca e fals corter, sens traginer ni altra guarda, sens bast, albarda, collar, tifells, sens cascavells, petral, rançal, boç e dogal, llançada càrrega, la sobrecàrrega, bagues, civelles, garrots, armelles romputs, llançats. E oblidats deu manaments e los tants cents bans o calònies e ceremònies, venc quasi nua per culpa sua e tant abús. Duia, sens pus, sobre la pell un mandil vell, antic, spletat, un poc pintat; ja no's mostraven ni se'n membraven d' algunes marques de patriarques del temps passat; del tot cessat era l'untar; Judà regnar, ceptre perdut, bisbat venut; sacerdots llecs, guiadors cecs (si cec orb guia erren la via, caen abdós dins en lo fos) llecs són mal destres, per ésser mestres, cecs mals doctós de llei, colós. Per

ço barons ni pròmens bons, hom de Déu
sant ni profetant ja no hi havia; per ço
vivia desenjoiada, desabillada e des-
guarnida, destituïda com a infel; ja
sent Miquel nola guardava, ans la llexava
abandonada, acomanada a llops e cans,
buitres, milans, corps e voltós per guar-
dadós; no se'n serví, tal la jaquí.
De la cansada e cancel·lada llei
d'escriptura era figura; axí cert era com
la figuera que malaí prop lo camí, fruit
no tenia; e maceria edificada e rello-
gada, morts los primés, e nous feinés.
E com Vastí, qui no obeí, ni volc res
fer per Assuer, rei no tement son
manament, ensuperbida perdé la vi-
da e la persona, anell, corona, ceptre
real; cercà son mal, prest lo trobà; Es-
ter guanyà la senyoria Vastí tenia. Per
Jezabel, reina rebel, d'alt espenyada e
calcigada per Jehú rei, l'antiga llei fon
figurada, en la entrada del vencedor se-
nyor major rei derribada, per cans men-
jada. Fills de Leví, príncep rabí, mal
doctrinats, no castigats, les grasses reses
que eren trameses ells les menjaven, fla-
ques posaven als sacrificis e d'altres vi-
cis encriminats, morts e dampnats cert
indicaren, pronosticaren mal creticar a
mort finar, perdició, dampnació d'es-
ta parlera vella somera d'aquell Balam.

Lo prom Abram molt ric e vell, mula, camell
ab daurat fre, no palafrè ni dromedari,
del cavalcar-hi no se'n curà; sols cavalcà
ase somer, anant certer al munt Tabor.
Lo rei senyor ric cavalcà, qui l'ado-
rà e reverí ase pollí, qui'l conegué
quant ell naxqué tot profetat e figurat
fon o figura. Ab rams, verdura de les mur-
teres, brots d'oliveres e altres arbres
molts d'aquells barbres qui s'hi trobaren,
ne enramaren Jetsemaní; rau ni rabí de
Betfaget ram ni ramet cert no tallaren,
ans s'amagaren de gran matí. Fon lo ca-
mí, com a bell prat, tot enramat per ar-
tesans, pocs ciutadants; molts estrangés
e forastés se desbrigaven e despullaven
lo que vestien e hu estenien per on pas-
sava. La gent portava ab gran plaer, al
cap, llorer signant victòria, designant glò-
ria, e'n les mans palmes; e tocant palmes,
alguns cantant, altres ballant, qui pre-
ceïen e qui seguien. De la primera llei
e tercera, no fariseus ni seduceus, scri-
vans, rabins, no vells mesquins ni jóvens
grans, mas txics infants e molt gentils ab
nous estils molt reverien e beneïen ab
psalmodia lo qui venia, rei redemptor e
salvador, en nom de Déu, ab clara veu a
tots un crit: «Fill de David alt, hossannà».
Com rei entrà ab gran honor, com ver se-
nyor Déu e Messia, sols aquell dia pels

llecs admès. Lo jorn despès tot en preicar. Com no trobàs qui'l convidàs, ell se n'anà. Aprés tornà rei ab rigor, fort ab vigor. Los billonés, falsos banqués, sacerdots vells, ab certs cordells començà batre, e'ls féu abatre, tançar, fallir, mancar, fogir; llurs bancs trencà, e derrocà la vella tenda de compra i venda e logreria, de simonia lleig ensutzida e pervertida, feta no poca de lladres cloca e vellegassa, fera vinyassa tant per malea com per perea dels podadós, conreadós, llarga talada, llobacejada sens morgonar ni scanyotar, los ceps molts vells, pàmpols vermells, la sarment groga; la sinagoga celler tot buit, vinya sens fruit, exorca, erma. Terra pus ferma, nova, més plana, blana, solana, tot bon terreny lluny de l'areny, bon regadiu de font o riu, mogué, llaurà. Planta trià stranya, pus sana de muntalbana, boval, negrella, no ferrandella ni monestrell, mallol novell volent plantar e conrear pus fructuós e virtuós. Com féu Noè, triar volgué del bosc sarments de gentils gents: poble tot laic, poc del judaic, vell, entecat. De cep corcat sarment plantada, ni de brocada, ni de esporguim tard fa raïm ni cabrerots. Dels sacerdorts algú no'n pres; rabins no-res, llecs los prengué. Lo camp, doncs, bé set palms comptats, drets se-

nyalats, fondo clotà; sarments plantà, no
de rebusca de la llabrusca, com Noè pres;
plantant-hi més per endolcir, assaborir
amargor tanta de borda planta, llim, fem
e fang de terra i sang fets d'animals qua-
tre brutals: lleó bravea, moltó simplea,
luxuriar porc e tragar, bugia enveja. Al
qui glopeja lo vi, sovent, for e prudent,
grans cantitats, les qualitats dels animals
li resten tals. Causà-hu Noè: primer be-
gué, torbà's del vi, Cam l'escarní. Sar-
ments elets hi mès Déu nets, portants dol-
çor a la licor de sos raïms; fems ni tar-
quims no hi hac mester; per son plaer
d'aigua i sang pròpia hi mès gran còpia;
raels meteren, totes vixqueren, sinó'l
dampnat Judes penjat; puis, acotades,
mès en brocades, e encanyà; e concertà
del seu costat més arreglat e millor rec
mai serà sec. Ni aiguamoll, sisca, fenoll,
èvols, braceres, carts, romagueres, canyo-
ta, gram, cuca, faram, si hi naxeran no
hi crexeran. Ben vallejat, embardizat
com fonc mester, obrà-hi celler, torre,
aljup, premsa, trull, cup e nous ve-
xells.

Faenés novells altres llogà al que
plantà mallol novell; del celler vell que
derrocà, foragità los vells que hi eren, per
lo que feren, matant arreu, fins a l'hereu,
per llur malícia, per avarícia, los fraus e

logres. E perquè sogres ab nores sues
totes ser crues, descominals, braus ani-
mals, de mal e lleig e fer meneig (ex-
periència ne fa sciència e bastant prova),
la vinya nova, pus ver Esgleia, que de
nou feia per muller presa, de tal contesa
volent llunyar e separar nora donzella
de la llei vella, com d'ella fos fill sols pel
cos, no conegut ni gens volgut pels de
Judà, del·liberà mare jaquir e adherir
a sa muller, com al primer Adam fon dit;
com ver marit, hora per hora, l'arca o
tora de fust obrada, noble, portada per
caminants per colls e plans, taules e ver-
ga, mannà soberga, los cinc volums,
drets e torts fums, lleis e judicis, los sa-
crificis, alisos pans, bastó en mans a
l'inmolar, guaspes tallar, les cerimònies
e querimònies ja malastrugues, quax ba-
llarugues, txiulets, juguetes barceroletes,
fluxes lliçons de txics minyons, li deset-
xà e rebujà com a fumosa casa plujosa
e descoberta, restant deserta vella i antiga.
La Sgleia amiga ell de sa mà cert la
s'obrà, ciutat murada, en monts fundada,
temple inmoble; e al nou poble, hòmens,
barons, d'altes lliçons, no sols polítiques
mas metafísiques sobre natura, ultra me-
sura tot trancendent enteniment, féu
auditori, scoles, pretori, ferm culiseu; bo-
tiga'n féu molt sumptuosa e cabalosa,

rica, fornida de infinida gran drogueria, de pedreria pus preciosa, més virtuosa en medecina, la pedra fina filosofal qual mai fon tal feta ni vista per alquimista; de general, tiriacal, bezaart fi; de tot verí guaridor fel; mannà del cel maravellosa, molt saborosa e delectable, inextimable, de gran valor; per sol'amor no pas venent ni preu prenent, repartidora e donadora franc als confrares.

En senyal d'arres e testimoni del matrimoni tan excel·lent, li féu present no arres d'or, d'ordi un cor e mig contats quinze'rgentats, ni d'or anell, corder, anyell, no carn ni grex; mas, si matex dant per estrenes, mès en rehenes sa majestat, divinitat, ànima i cos.

Mai tal socós ni tan alt do en lo món fo; mai fon llegat tal prelegat, ni tal herència, magnificència, mai tal se féu. Tot lo salt meu e quant David hac proveït per fer la obra, sitim, manobra, argent e or, tot lo tresor per mi despès en los obrés les mans pagant, no valgué tant. Octavià cert quant llegà tot son imperi al gran Tiberi; quant Gostantí restituí donació, oblació quesvulla fos, quant del seu cos fon metge destre papa Silvestre, cert no llegaren ni res donaren que valgués tant: pus triunfant don'a sa sposa e la'n dotà.

Més li encartà fent testament, ferm disponent de fet tan sobte aprés son opte, ressucitat, al cel muntat, taula compondre, regne dispondre; no monarquia ni senyoria gens mundanal ni temporal, tost transitòria e dil·lusòria, ni part de terra ab cruel guerra, de gent traidora, conquistadora: a infinits, d'Egipt'exits, jueus promesa, e sols obtesa per dos d'aquells e per novells, pels caminats ab grans debats, perills, temós, treballs, suós; cultivadora, posseïdora no sens afanys al més cent anys; mas supernal, celestial, eterna glòria als qui memòria d'ell mort hauran, tots quants volran ésser fills seus; fills, doncs, hereus per son plan do, per mèrits no, del regnat seu.

Ab gran conreu del seu camp pla qual ell plantà, dels seus criats dotze triats féu capitans, e pres-ne tants en sacerdots dels pus devots, com féu Esdràs del vells pus clas; dotze també, com Josuè, pròmens trià quant lo Jordà volgué passar. A io regnar quant comencí, constituí dotze prefets, en tots los fets ma cort regissen e just partissen les racions. Mes tants barons los figurí io quant obrí los lleonets dotze txiquets, d'or fi, molt bells, per capitells, al meu real alt sitial.

E més manà, com de Judà pus car fill seu en Jacob féu, entre'ls germans tribs

començants fos preferit e reverit, en
Simó Pere major prevere féu en clavari,
per ell vicari, ab general e liberal gran
potestat, ab honestat, a deslligar, obrir,
tancar, clau no errant, al freturant los
seus tresòs. Dels successós per ell triats
e ordenats a tal ofici, fa'l sacrifici sols
lo prevere; altri no spere tan alt poder;
no'l pot haver àngel, llec, dona mala ni
bona. Sols capellans per les llurs mans
féu partïdós e donadós als casats llecs,
llatins e grecs, fels, llargament. Bé scasa-
ment a beguinotes, fictes devotes qui
totes festes se paren festes al combregar.
Massa privar causa menyspreu; lliurar-se
deu molt cautament; e majorment a lès
contràries, per ser molt vàries e contuma-
ces e pertinaces, plenes de cisma: perd-
s'hi la crisma, pèrfidament, del prepotent
ver Déu, hom, rei. E de sa llei se deses-
peren, encara speren altre Messies, ni
són juïes ni cristianes, hoc són marranes
e filistees, cert cananees, samaritanes,
incrèduls, vanes, apostatades; són bateja-
des e la judaica llei, e musaica, en lo cor
tenen; a llur dan prenen lo pa sagrat
sens fe, sens grat, indignament; mas cer-
tament per llur error no'n perd valor,
ni'n val res menys per llurs desdenys, l'alt
sagrament.
Ell, doncs, volent complir sa'mpresa,

ab gran llarguesa (com, profetat, fon figu-
rat antigament), son testament ab mort
volc cloure; ell serp de coure, aram, llau-
tó, en pal bastó mès a través per Moi-
sès, en alt alçada, entrecruada, clavada
ab clau de treva i pau, arc i senyal ce-
lestial, iris pintat fon lo posat al firma-
ment; ell fonament, pedra molt ferma
en què's referma tot lo senat, apostolat,
pels artesans edificants ans reprovada,
puis paredada, feta angular; pedra calar,
sens mans tallada, e declarada per Daniel
del rei cruel regnes rompent, d'or e d'ar-
gent, d'aram tercer, lo quart d'acer, quint
terra cuita, crexent ab cuita, feta tama-
nya com gran montanya; oricorn fort
domat e mort, cantant donzella humil e
bella; brúfol portant jou, dret llaurant;
anyell rostit, tot engolit; os no trencat;
ell, gra sembrat, mort verament, molt fruit
retent; ell, bàlsem fi de l'Engadí; raïm pen-
jat, en pal portat al coll per dos guar-
dejadós (lo cristià de cara hi va, jueu
d'esquena; primer lo mena poble rebel).
Ell, com Abel, mort e batut; Josef venut
a gent dolenta, per dinés trenta, per sos
germans; de peus e mans Samsó lligat;
Jonàs llançat, tres jorns begut, pel peix re-
tut qui's diu balena, fora'n l'arena tor-
nat en sest; Isac fill prest la mort volent,
obedient al pare seu; de fill de Déu, ver

redemptor, llarg comprador, pagador franc; del cos la sang ell, pelicà, sos pits nafrà pels fills salvar e restaurar scampant-la tota (com una gota sola hi bastàs) no gens escàs; féu abundosa e copiosa redempció.

Tal passió, açots, colona, de juncs corona, martell tan greu, llança, claus, creu; set molt estranya, sponja e canya, vinagre i fel, mort tan cruel, vituperosa, tan dolorosa, ell la's volgué e la prengué per amor nostra e per fer mostra d'inmensitat de caritat. Ell, jutge just, Adam pel gust condemn'a mort; morint a tort ell e greument, molt justament volc anullar e revocar dita sentència, dada en absència als naxedós fills successós generalment. Molt carament de tos peccats fets e innats ell féu ajust, e, alt en fust, d'on fon llevat lo pom vedat, pels ignocents, cinc mil docents any seixantè los remeté. Hora matexa fon la madexa dracma deena, hora novena llavós trobada, al coll portada ab alegria, qual ja peria l'errant ovella, los errós d'ella portant al dos, fill prodigós fon acollit; l'enfellonit fora romàs, morí lo gras e roig vedell, de cos e pell inmaculat, sacrificat per lo comú alt e tot nu.

Ver hom e Déu, sobre la creu fermant la squena, nostra cadena d'acer tan fort

d'infernal mort morint desféu; sa mort reféu lo nostre stat mortificat, donantli vida cert sa ferida. Humanitat, divinitat mai se partiren, no's desuniren ni dellexaren. Bé hu confessaren e conegueren en lo que veren dels miradós executós alguns sabuts, en les virtuts e grans senyals tots divinals e molts secrets que hi foren fets. Just lo preicà preu quant tornà Judes traidor; cridà'l «Senyor» Dimas lladró; centurió o cap de cent dix verament: «Fill de Déu és»; Pilat, francès, rei l' escriví; gentil Longí Déu l'adorà com se veu sà (ans era cec). Lo sol s'estec de dar claror per son senyor ser turmentat; anuvolat, lo cel tronà, fort llampegà movent grans vents, tremolaments feren les terres, dels monts e serres roques caigueren, en si's romperen; cent cinc ciutats, ab tots sos nats, en orient, de fonament, foren perides; feren solsides moltes muntanyes; nacions stranyes del cap del món, fins on se pon el sol tots jorns, veent tals contorns temorejaren, Déu invocaren. Com un gentil, mestre subtil, dit Dionís, lo món sentís fort tremolar, ves eclipsar lo sol e lluna contra comuna astrologia, en jorn de dia ves tal foscura, Déu de natura dix soferia, o periria la mundanal universal màquina sempre.

Aquest destempre ben prop lo véu lo
mal jueu major prelat, del gran bisbat
sols per lo guany en aquell any arrendador,
príncep traidor ab sos secaços hipocritas-
sos; mas no hi cregueren, ans dels que hi
eren allí venguts, escomoguts més per
temor que per dolor ni pietat, a pas cui-
tat esbalaïts, batentse'ls pits, barbes pe-
lant, los caps calant, trists se'n tornaren,
mai atorgaren haver fet mal. Lo triunfal
títol subscrit, per tots llegit (grecs e lla-
tins), als raus rabins no'ls paregué que
digués bé «rei dels jueus»; ab agres veus
ne despitaren e infestaren ne fos llevat;
mas a Pilat no li plagué, ans romangué,
a llur despit, com fon scrit.
Dels moniments molts dels durments
o morts sants cossos, ab pell, carn, ossos
ressucitaren, e recitaren què vist havien
lla d'on venien; l'altar celat pel vel tallat
se descobrí. L'infern obrí llim e presó;
com féu Samsó ab clau de compte; l'al-
cait en prompte apresonà e fort lligà
sa cavalcada, al llim tancada, qual ell tenia
ab tirania ànimes santes: qui pot dir quan-
tes! A mi, per gràcia, ab pertinàcia, cert
no morí; io'm penedí ans de morir; gens
referir no gos lo crim. Tots los del llim
o si d'Abram, Eva i Adam, sos descen-
dents Déu conxeents, de fet cobrà e
se'n portà tots Déu lloant, Caïm dexant

e tots los mals, perpetuals habitadós en lo caós, tots temps penant.

En entretant Josef, baró decurió e noble nat en la ciutat, Arimatia, prop vas tenia, o fossa nova semblant a cova, tallat en roca a pic de broca, fet per a si. Ell proveí ab diligència haver llicència de Ponç Pilat ser soterrat, qual obtingué; comprat hagué net drap de llí, nard, benjuí, altres, perfums, segons costums és dels jueus, tot a grans preus, lliures bé'n cent; devotament lo cos lligat, embalsemat, lo soterrà, e cimentà la porta closa ab molt gran llosa. Pels seus lo cos furtat no fos, los raus dubtaren; per tant instaren sa sepultura, ab molta cura, per un baró centurió fos ben guardada, sa gent armada, tots ben pagats.

Puis esglaiats terç jorn matí, quant fort sortí del moniment, esmaiament e por hagueren. Tots lo cregueren ésser ver Déu; tots una veu de fet cuitaren i hu recitaren dins la ciutat: «¡Ressuscitat és verament!». Mas, promptament d'ells sobornats, d'ells menaçats, molt variaren e deposaren mentint vilment.

Ans, certament, que lo dit cos despenjat fos de la creu alt, encara calt, del dret costat on fon nafrat gran sang n'ixqué, aigua també; lo poble ho véu. Tot açò's féu per a figures, psalms e scriptu-

res' dar compliment. L'Omnipotent, quan féu fer l'arca al patriarca antic Noè, aigua volgé punís lo vici e fos inici a la virtut. Lo retengut poble prou bo per Faraó com a catiu, restà tot viu e féulo franc aquella sang del sant anyell, e fon coltell de gran matança en la criança d'Egipte tanta. Puis la gent santa Déu féu passar la roja mar com per trespol. Del rei l'estol, la aigua'l negà. Mes Déu manà que'l poble ves com, Moïsès ferint la roca, aigua no poca manal n'ixqué, del qual begué tot Israel. Ezequiel (ell profetant, Déu inspirant) gran aigua viva, neta, absterciva promet donar per denejar los delinqüents. Als penidents sedegants crida, beure convida, Déu l'aigua franca. Com llana blanca promet tornar, e canejar, les astrosies, per Isaïes. Dexe'n Déu, vena abundant, plena d'aigües vivents, als descreents, diu Jeremies. Scriu Zacaries ab profecia: «En aquell dia e temps de pau, en lo palau del rei Daviu font gran com riu s'hi mostrarà e llavarà la mestruosa». Aigu'abundosa del dret costat, per un forat del temple exint, fon vist guarint les malalties.

E ell, Messies, volc començar sanctificar aquell llum gran com sant Joan lo hi batejà; e com tornà de l'aigua vi, artxiticlí beure manà. Allí mostrà co-

menç de glòria: la natatòria de Siloè la
mostrà bé. Prop de Sicar promès donar
a l'aldeana samaritana aigua de vida,
font infinida, perpetual. Font d'aigua tal,
ja figurada e profetada, per Déu prome-
sa, mai fon obtesa pels de natura ni de
Scriptura pobles passats, a Déu ingrats,
ni quant suà sang, com plorà orant en
l'hort; sols aprés mort fon dada, cert,
quant fon ubert lo costat seu. Alt en la
creu, mig començades e sols forjades
les claus del cel, a Pere fel promeses dar,
volc acabar: subtil manyà, ell les temprà
com bon armer, temprà l'acer ab aigua i
sang. Bé lo barranc, flum e torrent pas-
sà bevent càlzer e got, rei sacerdot Mel-
quisedec. Ubert lo rec del costat dret,
fon lo pertret o aparell pel senat vell
tot revocat e reprovat dels usuraris e
potecaris llur receptari. Ubert l'armari
de deïtat, per pietat al nou sacrari an-
tidotari novell donà, on ordenà set me-
decines ab set divines, spirituals, no na-
turals proprietats, ab calitats, ben di-
visades e graduades a quatre graus (tres
per tres claus, quart per la llança, ab sa
balança just tres pesades); ben dispensa-
des les cantitats ab què'ls prelats sos
ungüentaris e pimentaris fessen un-
güents e fins piments preservatius e
curatius, ratificants e conservants la sa-

nitat, suavitat beneita, noble, salut al poble, novell ramat elet, triat, anyells, moltons, barbuts cabrons abandonant.

A ell alt cridant, anyell benigne, com fa lo cigne ab veu molt fort prop de sa mort, ab lo cap dret, haver gran set de tots cridà, per tots pagà ell bastantment; l'obedient anyell, corder, qui volenter hi és vengut, és franc remut complidament.

Lo fre mordent de dur cervell, sa odre vell embotanat, desempegat, jueu altiu, resta catiu per culpa llur; puis en lo fur o profecies del ver Messies no han fermat, en son ramat no són comptats; desveïnats, no'ls és permès posseir res en realenc.

Lo rei que venc del cel al món, Messies fon; no l'han cregut, han-ne perdut llur bovalar, en l'amprivar prioritat, la salvetat en prats, pastura, per oradura. Los que, llogats, humiliats obrar volran, e suaran en les cavades, no fent llobades, del divinal diner real seran pagats. Los enganats moros e atres, turcs, idolatres, feroces, braus, romanen sclaus descaminats.

Són figurats l'enterc hebraic, lo gentil laic, pobles abdós, pels servidós dos jovencells, l'ase ab ells ensemps restats baix, no muntats fer en la penya altar, ni

llenya pel sacrifici de Abram, inici,
començador de fe i amor. Isac tercer
lo poble ver e cristià, qui creu e fa lo
que Déu vol; aquest tot sol, lo u de tres,
sols elet és; los dos damnats.
Molts són cridats, pocs los elets. Déu
quants ha fets vol ser salvats, e molts mal-
vats ésser no hu volen, puis ells se tolen
lo bé promès afectant més la vida grassa,
restar en plaça: ploga o no ploga troben
qui'ls lloga; no'ls plau lloguer ni'l lloga-
der conduidor, convidador no'ls plau
oir, molt menys seguir; ni les figures,
santes Scriptures llegir, entendre; lo ver
seny pendre a ells s'imputa.
Déu no refuta qui s'hi atança; no fo-
ra llança ni desempara l'hom qui's pre-
para rebre sa gràcia, tot quant li plàcia
fent, obeïnt, Satan jaquint; dret a ell ve,
promet la fe fent homenatge de vassallat-
ge perpetual, rebent la sal de sapièn-
cia en mans, presència del seu curat,
propri prelat e sacerdot (solemne vot a
Déu n'ha fet). Aquest de fet és ben rebut,
franc e remut, lo seu rescat per Déu pa-
gat degudament.
Per incident me vull llunyar, for'aviar
un poc el renc, saltar entenc fora'l cavat:
tant he mal grat de les mesquines fictes
beguines. Prest puis me moc, llur saber
poc e molt cuidar vull insertar.

Veig la beguina saltamartina de se-lla'n sella, de vetla'n vetla, gira-mantells, pica-martells, disputadora, demanadora de qüestions e fent raons als confessors e preicadors. De Déu demana, puis d'ell emana, tan virtual universal e fructuosa, tan graciosa font d'aigua viva, com no's diriva a tots los vius per eguals rius, car molts no'n prenen e los que'n tenen no per egual. Demanant tal és atrevida com la guarida del flux antic. Com en poblic oís preicar al popular lo ver Messies, fort malalties li ves curar, volc s'arriscar la veu alçant e fort cridant; a qui'l portà e l'alletà alt beneí. Déu l'argüí sols per parlar. Dix: «L'escoltar e e creur'aprés valen molt més». Marta també la reprengué com replicà quant ell manà; «Llevau la llosa». Ella dubtosa dix: «Pudirà. Quatridià ja és podrit». «¿No t'ha io dit», dix, «si creuràs fets singulàs te faré creure?». Doncs més val creure que disputar ni altercar. D'on altercant e inquestant, causa movent l'omnipotent, altre senyor que Déu major vol inquirir. Tal departir és gran error.

Lo creador en fer, crear, no pot errar; vol, pot e sap, tiny lo seu drap vermell, verd, blau, groc, com li plau. A son plaer, fa com l'oller, qui d'una massa ne fa terrassa, olla, scudella, plat, canterella,

morter, llibrell, gentil vexell, lleig, com se vol. Déu al mallol que'l s'ha plantat hi ha llogat quals ha volguts; d'ells són venguts ab sa llegona a prima, nona, vespres, completa; faena feta, crida'ls fainés: los matinés cansats, suats, e los llogats a la vesprada; dóna'ls soldada, egual diner: axí hu vol fer.

¿Qual injuria si per un dia tots vol pagar? ¿Qui's deu clamar si tal l'ha feta e contrafeta: si Raquel, Lia, Marta, Maria, si Ester, Vastí, Rut, Noemí? ¿Al seu partir qui hi pot res dir? Per sol'amor fa bo i millor al plaer seu. Qui ell vol, beu sa aigua o gràcia ab eficàcia, tant com ne cap en lo seu cap.

La qui no'l vol, altre Déu col; moltes peus tenen, ni hi van ni hi vénen, les mans per pendre, cap per apendre, orelles, ulls; per sos entulls no'ls plau oir, ni obeir los crits e lloure; no's volen moure, sos rolls obrir; son elegir ab llibertat, sa volentat no l'han forçada.

La mal dreçada roman en sec; qui's clou son rec, son portell tanca, l'aigua li manca ab gran raó. Qui ab oró se aparella e va ab cistella, cedaç, garbell o txic vexell de l'aigua pendre, bé deu rependre, si's mor de set, lo mal pertret propi mateix; no d'on parteix la font tan ampla qual Déu exampla per rius, braçals,

conduits, canals e cequioles, rolls e fillo-
les, distil·ladós e brolladós, mijanes
causes.

Ab orde, pauses, conte, mesura, pes
e dretura, l'aigu'abandona, franca la dó-
na l'alt cequier a l'hereter, qui pel que
ou sa terra mou ab jou e rella; ab sa tru-
gella, exada, pala, son camp eguala, fa-
hi cavallons ab alerons, obre boqueres,
clou talponeres del seu ribatge; sols pac
mundatge a l'escurim, traga'l tarquim
del seu portell.

Qui son cervell e los cinc senys a Pas-
qua al menys cada any no herbeja e no'ls
deneja, fa's erm, desert. Lo temps hi pert,
té martellada l'antrecuidada beguina fo-
lla qui, quant bull l'olla, no hu coneix clar;
no sap filar, ni res cosir, ni menys llegir;
e del saber, poder, valer, fer e crear,
gràcies dar, secrets juís, ne vol avís, o
s'entramet.

Que Déu permet és infal·lible, cert e
creïble. Tot hom diu Déu qui ferm no
creu e no creurà, damnat serà e ban-
dejat. Tot batejat, d'aigua manal e na-
tural (no d'alambí oli, llet, vi, ni tal li-
cor: no hi han valor), per son prelat pro-
pi curat (en temps de presa, si fall endre-
ça de capellà, tot cristià hi pot soplir,
si sap ben dir sens barbarisme mots del
baptisme), l'aigua vessant l'Esperit Sant,

pel llavament obté granment fe d'hom mateix, si ja's coneix, o del padrí, si és txic padrí, e dels presents: fe dels parents d'aquell malalt del terrat alt fet un forat, per ells calat, jaent al llit, que fos guarit, tant hi bastà que romàs sà.

Si per fe stranya l'home tant guanya, ¡quant més per pròpia lo qui'n te còpia regenerat e orenat, recreat, fet, per Déu elet fill adoptiu, caritatiu, qui sperarà e ferm creurà aquells cartells, qui pels mantells al ruc posats e pels sobrats dotze sportins del peix cofins e pa plegats!

Són figurats per dotze, tretes del riu, eletes, pedres molt belles; Josuè d'elles féu fabricar novell altar. Són denotats, pronosticats los dotze mots dictats per tots los majosdòmens, apòstols, pròmens de la apostòlica, una, catòlica e santa Sgleia; no segons creia lo maniqueu, contra qui's féu credo novell en un consell sant e consult: «quicumque vult», per Atanàs ab bon compàs fet gentilment, diu verament lo qu'és de creure. Açò par beure tot tal creent qui, prou sovent, de tot son tort ací'n la cort de son prelat s'és composat.

E dels engüents e sagraments s'és ja untat e ben dinat; no en posada pel rei dexada ab na Vastí, qui sols bastí di-

nars a fades, mullers malvades, mas en bellíssim hort de l'altíssim rei Assuer (per ell fet fer, ab consellés, contra mullés, en or, argent) menjant, bevent a son delit; no compel·lit: ab fe formada, acompanyada de virtuosos e piadosos fets obrant bé; no morta fe, mas ab fe viva, caritativa, tot elevat.

Zaqueu, pujat en arbre creu, pot veure Déu; Jesús lo crida e s'hi convida ab ell restar, ensemps menjar; si no ho recusa ni se n'escusa per pres haver de nou muller, és convidat, assegurat no dubte entrar a l'alt sopar celestial, si nupcial roba polida porta vestida. Qui mal ropat serà trobat en semblant cena, pres en cadena serà lligat, d'infern llançat en la foguera.

Doncs la uxera qui té'l retret sagell secret, la clau del pa, com dit és ja (pa consagrat, pa enfornat, pa cuit e bla), puis per sa mà has a sopar, la deus pregar sia contenta e que consenta tu entres dins. Mentres temps tins, de roba muda, e la saluda tots temps ab «ave», pregant te llave los teus delictes.

Quarta part de la lliçó de Salamó

Per tants conflictes qui són en tu, io, importú e transformat, ben informat te só tramès. E ja d'hui més s'acosta l'alba; ta llengua balba ha queucom dir e contradir, a mi respondre la veig dispondre e tremolar; aconsolar te vull un tant.

Si est dubtant en alguns passos, e't paren cassos mal dits e nul·les o falses butles lo que t'he dit e repetit tant de les dones, les abandones. Si hi has dubtat, la voluptat te fa torbar: fa't exorbar los ulls e seny. Raó't costreny a ta edat; consells t'he dat de prou prudència: experiència tots los conferma. Hages-ne ferma opinió, oblivió del voluptari.

Si'm fas contrari del manament segonament en paraís (ans del divís, ja proveït) per Déu fon dit: «Multiplicau e augmentau, ompliu la terra», qui no s'aferra ni se n'atura, ans se'n desix, poc obeix, trenca'l manar; responc-te clar, tal argument és defallent. Adam creat fon e format engendrador, començador d'humà llinatge; fera ultratge e gran peccat si engendrat ell no hagués; tots los aprés Adam venguts no hi són tenguts. També

peccara si no'ngenrara Emanué; Abraham també, e Joaquim; fóra gran crim, en aquells dies, si Zacaries se'n fos estat: no fóra nat aquell Joan, dels nats pus gran qui mai fill féu ni hac hereu sense peccar.

No hi cal estar molt en açò; semblant lliçó fon alt parlar del consagrar: «Açò fareu per record meu» a tots se dix, mas no's partix ni's fa per tots. Aquells dos mots: «Tots engendrau», «tots consagrau», són parlar breu manat per Déu, llargs en virtut a multitud e en camí, no a cascú singularment.

L'omnipotent Jesús, hom ver, no hac muller; si'n fos tengut n'haguera hagut. Nunca peccà; doncs mai trencà la llei aquesta. Ell a la festa fon convidat del tan amat cosín germà, e hi confermà lo matrimoni ab testimoni miraculós; mas ell l'espòs no volc cumplís, ni que dormís mai ab la sposa. Doncs prou par cosa més voluntària que neccessària. Cert l'engendrar o lo servar l'establiment pròpiament, és dit consell.

Qui l'obrar d'ell en tot semblar, ben imitar, vol e seguir, be'n pot fogir, sense peccar ni llei trencar. Faça-hu quisvulla; tu te'n despulla de tal calor; no't faça por per ésser buit de fills o fruit si és vedat, ni ton curat t'escomunique ni que t'abdique entrar als temples.

Si més contemples les maravelles d'algunes d'elles, ¿com referir el argüir de la molt alta e, sense falta, sabent reïna Sabà?. Austrina se nomenava; ab si menava, de sabiesa e gentilesa ben abillada e avisada, gentil companya de llei bé stranya. Ella, famosa e poderosa, en lo moral e natural molt erudida, havent oïda l'anomenada per món anada del meu poder e alt saber, més divinal que humanal, per més entendre de mi aprendre, lo món passant, entravessant, a veure'm venc e ab mi tenc grans parlaments. Donà'm ungüents molts fins d'olor; de gran valor donà'm planter e sementer, de bàlsem brots; en Gadí tots vinya'n plantam; sovint parlam e discutim, molt departim d'astronomia: molt ne sabia. Ella'm signà e designà: «En aquest fust un rei robust molt desijat serà penjat per los jueus, mals vassalls seus, en creu ben alt». De l'hort del salt prest lo'n traguí e l'amaguí jus la pecina; d'ell medicina l'aigua prenia; hòmens guaria sols la llacuna: dones denguna no's llig guarís. Per llur avís, aprés per dies, Jesús Messies als fariseus e seduceus los al·legà e divulgà; tal diligència per més sciència al jutjament, fort argument a ells seria.

Llarg respondria si no dubtàs temps hi bastàs. Curt hi vull dir. No'm cal des-

dir per poca streta: un'oreneta cert no fa stiu. Muller la viu de infel rei, fon fora llei, de tot hagué, també's caigué.

Si més t'impliques e fort repliques de virtuoses dones, famoses e venerades, qui són estades (vèrgens, fadrines, monges, beguines, poques casades) canonizades per papa, santes, sibil·les tantes Déu redemptor per venidor pronosticants, de algunes grans (mas foren poques) mares e soques de llei antiga bó és te diga la veritat.

Per equitat e Déu honrar, per ell formar de Eva lo cos, qui d'hom fon os, carn de carn llur, perquè fan dur per genitura obrant natura en lo món hom algun queucom, són poc amables, no extimables que valguen més per ses mullés. Car matrimoni no's testimoni no sospitós, ans prou dubtós. Inducció, pressumpció és de bondat; seguretat no'n porta gens, car moltes gens fills d'altri crien. Cové doncs sien no molt amades, mas comportades per ses aïnes, com les gallines qui tot ho sullen on se recullen per tants ous pondre.

Mas vull respondre a l'argument generalment, per què les dones formà Déu bones. Bondat alguna, sols la comuna, si's volen, tenen; d'elles ne prenen alguna part; les més a part ben lluny l'arrullen

e la's despullen, de si la llancen. Les que s'atancen fer qualque bé sots llei e fe, són estimades, un tant preades, en gran record (com l'home tort, rei entre els cecs), per alguns llecs mencionades, perpetuades per llonga fama. D'aquestes ama lo que han bo; no tot lo so que'n fa la gent, mas solament sola virtut: la fortitud de na Judic; d'Ester te dic la complacència; per sapiència Rebeca mira; de Sarra tira (o Sarraí), qui requirí Abram tocar la mossa Agar; fidelitat, humilitat molt gran de Lia; la parleria e bell estil de Abigaïl; d'Elbora tria sols profecia; Raab celant; lo clau ficant al pols Jabel; amant Raquel; viudatge d'Anna; de na Sussanna pren continència; la penitència de Magdalena; de l'alta Elena peregrinatge; espitalatge, dels pobres zel, de Isabel, reina, contessa e menoressa; de Caterina, Tecla, Marina, Anastasia, Agnès, Llucia, virginitat ab caritat, per fe martiri. Sens ereptiri ne pots amar, ben afamar e ben voler, dir ab plaer sols tals virtuts.

Solicitud de dones vives te prec esquives, sols te deportes de semblants mortes llegint llur vida, car han seguida en qualque pas, sens contrapàs, la bona via de qui m'envia: axí desfàs e satisfàs tos arguments e pensaments. Llexa dis-

putes e no refutes los consells meus; cert si no'ls creus viuràs penat, morràs damnat.

Ta testa calba puis és ja l'alba volrà dormir. Vull-me'n partir; coman-t'a Déu.—

QUART LLIBRE.

D' ENVIUDAR

Primera part. Com ordenà sa vida

Puis que sa veu io no sentí, de fet sortí tot elevat, alienat, esbalaït, pel que oït llavòs havia.

Com qui somia cosa plaent, sobtosament si's despertat ne ha mal grat e li sap greu com plaer seu li han torbat; desconsolat, com fon Tobies com Azaries àngel Rafel se'n tornà al cel, e congoxat; e com ujat fon sent Ambròs, qui fon al coś de sant Martí, també Frontí fon al de Marta (llegint la carta de celebrar sobre l'altar ells s'adormiren; dormint partiren de sos bisbats; per Déu guiats mirablement, ells realment feren l'ofici, lo sacrifici, santes pregàries per funeràries dels susdits sants; llurs ajudants, vent-los besar, massa tardar, los despertaren: perquè els torbaren del que lluny feien e tan clar veien, los desplagué, cascú n'ha-

gué enuig un tant); e com parlant Déu
instruís, los senys obrís a les figures,
santes Scriptures les declaràs a Cleofàs
(altre ab ell en lo castell aposentats, ma-
ravellats del que parlà, trencant lo pa
lo conegueren; quant lo volgueren des-
paregué: molt los dolgué com s'absentà;
e com trobà sant Agostí aquell fadrí
riba la mar, volent buidar l'aiguam d'un
clot (li dix:—Arlot, què penses fer?—; ab
alt saber lo txic respòs; ab gran repòs
ell escoltant, l'infant parlant, perdé'l de
vista; ab cara trista restà pensant); io,
per semblant, tal me trobí. Aprés cobrí,
en seny tornat, encadarnat per l'escoltar
e tant vetlar, tantost pensí e comencí
rememorar e recordar, recogitant e reci-
tant lo que entenguí e comprenguí de
la creença, per ma valença a mi explica-
da e declarada. Fon lo moral e doc-
trinal per mi palpable e practicable;
mas lo subtil, de fort estil, cert transcen-
dent mon sentiment, teòric alt, tro-
bant-me falt, de vista llosca e ab una fos-
ca, flaca prensiva (com la visiva del duc,
e rat qui's diu penat, e del mussol, al
raig del sol), d'ull lo perdia, no l'entenia,
sols lo cobrava. com se calava a l'apren-
sible, intel·ligible per mi, grosser. Fiu
mon poder no m'oblidàs, que'm recordàs
per profit meu e ara teu, fill Baltasar.

Sens pus tardar, tantost vestí'm, del llit leví' m e, devallat, agenollat, a Déu lloí e beneí, regraciant e soplicant sa gloriosa e piadosa beneita mare, que ella'm separe del vell llevat e, renovat, de l'infernal drac Belial me preservàs.

E com pensàs que'l temps passat mal compassat, perdut, no's cobra, metí en obra l'oït novell de bon consell. Sens temps remetre, volguí prometre, fiu jurament, vot, sagrament, ab cor d'atendre, mai muller pendre, mas viure franc; mai en un banc seure ne taula, ni mai paraula, raonament, mot, parlament d'elles sentir, ni mai oir llur malempoli; bollir en oli, menjar les mans, morir abans, ans peus estendre, que muller pendre; ans soterrat que mullerat. De continença fiu prometença.

Puis fui delliure, mudí de viure, llexant l'activa, contemplativa cercant la vida, prenint la mida e l'exemplar de contemplar dels ermitans, sols habitants en los secs erms, on viuen ferms, sens matrimonis ab tals dimonis.

De fet ho fiu. Aquell estiu io fiu ma via ves la mongia ben ermitana, la catalana, damunt Falset, deçà Poblet, qui's diu Cartoxa, on la gent coxa puja ab afany. Qualque mig any io hi aturí

on aporí, ab lo prior (bon confessor) examinant e rominant ma conciència. La penitència haguí finida.

De la llur vida fui molt content, e certament vestit m'hi fóra si la traidora de bigamia, tal com la mia, tant no'n vedàs que m'ordenàs a missa dir. Al monestir dona hi entràs ni s'acostàs nunca n'hi veren. Ans me digueren que la reïna dona Marina, desafainada, una jornada sols per mirar hi volc entrar ab ses donzelles. Claustra, capelles, quant calcigaren tot ho llavaren e for' tragueren; ells mai ixqueren del cor, tancats. Molt són guardats d'ocasió. D'oració ells me'n mostraren; molt m'endreçaren per llur virtut lo temps perdut que l'esmenàs; que ordenàs lo venidor, vivint millor, me consellaren. Tots m'abraçaren e m'oferien Déu pregarien per mi tostemps.

De tots ensemps pres comiat. Per Déu guiat ves Santes Creus, ab moltes neus e prou gran fret fui a Poblet; camí ferrat a Montserrat, prop Tarragona, fui a Vallbona. ¡Quin monestir per convertir tot peccador! Per la fredor molt me cansà Benifassà e Vallivana. Fui per la Plana e per la Vall, ab gran treball, a Vall de Crist. Quant haguí vist io Portaceli, cert fui a l'eli de cansament, mas certament, segons mon vot, res pus devot ni més

compost, lloc pus dispost en tots no viu.
Ab raó's diu del cel la porta. Cert no hi
és morta la continència; de l'abstinència
ells han la suma; mai carn hi fuma, ni a
llur costa dona s'acosta. Be hi reposí
fins deposí lo llassament. D'ells molt con-
tent, enamorat de llur bon grat, cinta
ma espasa, torní'm a casa, on io hui
stic en pau, vos dic.

Segona part. Continua son viure

Noranta cinc o cent anys tinc, dels
quals cinquanta o los xexanta dels meus
millós, penes, dolós m'han espletat.
En veritat lo sant sermó de Salamó
qui'm fon tramès, los anys de més me
stalvià e desvià. Io, mal nodrit, vell en-
durit, dolent, vilà, com lo milà del terç
any vell, per un budell ja m'hi calava,
ja m'acordava a fort cadena.
Ma gran esmena del temps perdut no
conegut, si la't recite, creu sols imite lo
publicà, qui explicà son falliment tot
humilment, no pas com féu lo fariseu
va, gloriós, superbiós.
Io, instruït e corregit, Déu ajudant
e graciant, ab escandalls e prou treballs
mon temps limite. Dones evite per

no torbar, com realgar. Sols un cambrer,
un escuder e comprador, coc, pastador,
tres me servexen e mai me dexen; llur sou
los pague e'ls afalague. No tinc censals;
de naturals, primiciades e just delmades
rendes io visc. Lo meu partisc, finant més
dies en obres pies e penitència. Per
abstinència, llit sus la llenya, e d'estra-
menya tinc los llançols, los camisols
d'aspre cilici. Per exercici de ma perso-
na, alguna stona io cave'n l'hort per
mon deport; aprés passege fins que fa-
mege. Dijous, diumenge e dimarts men-
ge carn sense greix, los tres jorns peix,
l'u aigua i pa; si no'm trob sà pa i vi ver-
mell. De gros burell és mon vestir. A
mai jaquir missa tots jorns, cerque per-
dons, sovint confesse e mai no cesse ho-
res diürnes dir e nocturnes per morts e
vius. Io rem catius, encarcerats e enviu-
dats sovint visite; los hostes site, cert
ma posada no'ls tinc tancada; los malalts
cure, pubills procure, do past al pobre,
vist-lo i cobre.

No les femelles! Bé fer a elles, o adju-
tori, no és meritori: gens no'ls ne faç,
de fret o glaç, de set o fam (tant les de-
sam!) si's vol morissen, llamps les feris-
sen e les cremassen, sal se tornassen
com la de Lot. Llança'n un clot qui res
los dóna; mai qui'ls perdona llur falliment

peca greument. Molt fort errà com no scorxà en Assuer a sa muller Vastí, reïna. També na Dina morir deguera per ser vaivera. Millor li'n pres a Finehès com acosà e travessà ab lo punyal dins lo tendal la dona dita madianita; nom de guerrer justicier li n'ha restat perpetuat. Aquell Ramon qui darrer fon comte en Tolosa, deliciosa, molt andeguera sa muller era, ab art trobada matà penjada sàviament, mas ferament. Bé hu acordaren los qui mataren ab gran foguera muller primera del fort Samsó. Per dir cançó, tambor sonar, massa cuitar, primer exir, bé féu morir cremada nua la filla sua lo duc bastart. Hagué gran art lo caminer de sa muller partint lo cos; cascú bon tros dels trips n'hagué, de què's mogué fer gran venjança de benjamines e gabesines de Galat. Aquell untat bon rei Hieu noblement féu d'alt espenyar, tota sclafar, a Jesabel, reina cruel, dona malvada; en la entrada, ben calcigar e rossegar la llexà a cans: sols peus e mans, lo que'n romàs, en un nou vas, per ser estada ab rei casada, fon soterrat. Bé fon irat ab gran raó l'antic baró duc Moïsès ab Finehès e vencedós per ser tudós de les casades viudes portades madianites; cert infinites les violades, totes trobades, manà matar

e degollar; les vèrgens no, e guanya'ls ho virginitat. L'apostatat en Julià bé castigà braves mullés: ben nou millés, per les mamelles en les ramelles d'arbres curtades, ben aguades, vives penjà. També venjà Hèrcules tost: en un recost cent mil armades aparellades per ell combatre, sabé'ls rebatre lo llur arnès, ab un revés molt les vexà e les llexà totes nafrades e degollades baix en la foia. No menys en Troia: Pantasilea ab sa ginea (qui pot dir quantal), millés quaranta mortes tallaren. També's mataren los persians més d'atre tans d'elles millàs. En altre pas, onze mil belles vèrgens puncelles de la Bretanya, moltes d'Espanya, caigueren mortes entre les hortes e lo ribatge d'un gran vilatge: ab gran companya en Alemanya prengueren mort. No's féu gran tort aquella nècia dita Lucrècia, gentil, infel: mogué-la-hi fel, de què's vol fos matant son cos; car conexia que merexia, per son fallir, tantost morir. E la cunyada enamorada d'Octavià també's matà sabent què feia, car ella's veia fort avorrida e ben fornida de puteria; sa porreria mort mereixqué: per ço prengué verí tan fort.

Si tal deport, semblants jornades ab tals porrades sovent havien, millós serien. Si io podia, io'ls ne daria; dic a les males; totes són tales les que conec.

TERCERA PART. [RECORDA LA DONA SUA]

Per lo que'ls dec per ses proïsmes e pels baptismes, on som llavats tots batejats, si he fals dit ja me'n penit cert de bon cor. No hagen por (les assegure), si bé'm murmure, que io'ls fes frau; car no's tan brau, fer ni felló, cert lo lleó com pintat par.

Per no dexar elles irades, avalotades, ves mi del tot, vull dir un mot per llur confort. Tot lo llur hort, d'espines ple, de carts també, he praticat; bé he examinat ma vida tota; en la llur flota, dels arbres vius he vist molts nius de verderols e d'oriols e molts vespers; tots sos vergers he ben cercat; he-hi sols trobat un virtual arbre fruital, sols, singular, de virtuts clar, ben empeltat; crec ha trencat l'ull al diable; una lloable, sola, famosa e fructuosa, ben coneguda dona tenguda per prous, valent, Déu molt tement e cristiana, tota humana, comunicable, dolça i amable e graciosa, certa, curosa, neta, gentil, sabent, homil e poc parlera, mas gran fainera, dona endreçada, ben esforçada en tot quant feia; ses hores deia e tot l'ofici, mas lo servici e treballar

per son orar no romania; a tots paria la llur persona més hom que dona. Des que só nat, tanta bondat no viu en fembra. D'aquesta'm membra que fon casada e ben criada, molt instruïda e tal nodrida pel marit seu, lo qual la véu molt ben morir; restà (sé·us dir) desconsolat, alienat, fora de si. Bé'l coneguí subplantador e lluitador; blanc e vermell és lo nom d'ell. D'ella'm recort: Is, primer mort, lo peix llisser hac nom primer. Fon ma veïna, mare, padrina e fel amiga, no massa antiga, dona molt clara, a mi molt cara; res en lo món mentres hi fon no amí tant, fiu dol e plant gran quant fallí, de cor l'amí extremament.

Puis solament en llur comuna n'he trobat una la qual mereix un poc de greix e qualque festa, per sola aquesta los dic me plau ab elles pau final fermar.

QUARTA E DARRERA PART. [ACABAMENT]

De la sens par verge excel·lent, de Déu potent mare, Maria, no m'estaria devotament, atentament, no pas cuitat, majoritat dir cascun dia. Sa confraria de la Seu, gran, tostemps que van a soterrar e a honrar ses professons, misses, sermons,

servixc quant puc. Sa stola duc, del rei
empresa, als pits bé estesa, blanc ab ge-
rreta o terrasseta, ab flor de llir; e sens
fallir, set vergonyants, les quatre grans
festivitats, tinc convidats dos tots dissab-
tes dels qui d'acaptes porten sa vida. Ab
semblant brida, regnes e mos, de tot mon
cos la fi n'ordene.
Perquè esmene lo que m'hi fall en es-
ta vall tan llacrimosa, la gloriosa jorn
e nit pregue, qu'ella m'aplegue ab sos
servents primés corrents per ses mon-
joies, guanyant les joies de l'alt repòs.
Esperar gos, ab fe fiant, que, ella ajudant,
atenyeré e guanyaré aprés ma mort lo
segur port, celestial, perpetual alt con-
sistori.
Al purgatori, per mos peccats mal es-
menats, sé prou hi dec; quant puc la prec
que me n'aparte,ací que'm farte, per fer
esmenes, de mals e penes sols corporals;
les animals e desplaés quals les mullés
en temps passat me han donat, e mal pre-
sents per los turments, en compte vagen.
Ara m'ensagen males humós; penes,
dolós tinc al present; io ara 'm sent
mal als talons, en los ronyons pe-
dres, arena; dol-me la squena, muscles
e colzes; tinc tots los polzes; no puc te-
nir, ni menys regir, tassa ni pinta, plo-
ma ni tinta; l'ull dret tinc roig; ni'm veig

ni m'oig; no puc ja siure ni menys escriure.

Molt més ne resta d'aquesta gesta que no t'he dit: temps m'ha fàllit. Cert, vell fexuc, ja pus no puc.

En lo present, mon fill plasent Baltasar Bou, no hi ha res nou; antic és tot. Io, car nebot, t'he sols rescrit què'm par profit, mel e mantega: si bé's mastega, pot ben valer a ben saber, conèxer clar, bé specular e inquirir, bé dicernir què's Déu amar, què descansar, què eligir, què avorrir. Tals dos contraris exemples varis, clares semblances e concordances, los manifesten, més los assesten que l'alt volar.

Lo dïsputar grans qüestions en los sermons, imperceptibles, no aprensibles, subtilitats, alietats de Trinitat, si en peccat fon concebuda, si fon remuda, predestinar, la fe provar, dits d'en Pertusa, d'en Llull sa musa, de Ocam, Ascot llur vari vot, coses molt primes ab subtils rimes, plau a les gens; profit no gens ne sol restar. De tal preicar, a mon parer, és tal plaer lo escoltar com lo comptar d'altri florins e dels oints les harmonies e melodies: han-ne delit; quant han oït, lo so és passat. Qui'n serà estat, ni recitar ni recontar no hu espereu; sols oireu: —Be han sonat, bé ha preicat a mon plaer.—

Axí certer me pres a mi. L'alt so que oí molt me plagué; mas no cabé en mon vexell, lo meu cervell poc ne prengué. Què retengué t'he scrit dessús, lo menys confús que he pogut. Del que he sabut he fet procés, però sotsmès tot a la llima del qui és cima dels correctós. En ses errós contra la fe si mal dit he, no ben rescrit, he-hu per no dit e revocat; per anul·lat vull sia hagut.

Fall-me virtut, vull-me'n jaquir. Sols te requir sovint hi lliges e que hi afiges lo que hi sabràs: per temps creuràs lo que t'escric, lo que io't dic. Si mai pratiques ni t'emboliques gens amb les dònes, sols te consones ab l'alta mare, qui ab Déu lo Pare, l'Esperit Sant d'ells emanant, té Fill comú, qui viu Déu u en unitat e trinitat eternalment.

Tots, finalment, hòmens e fembres, pròmens, profembres, vixcam deçà, salvats dellà, direm:—Amén.—

NOTES

Pàgina 21, ratlla 16.— Mossèn Joan Fabra fou procurador reial del regne de València i va intervenir en el «Passo honroso de Suero de Quiñones» (14 de juliol de 1434).

Pàg. 21, r. 21.— Callosa d'en Sarrià, abans d'en Bou, poble vora el riu Guadalest, on probablement anà Jaume Roig fugint de les epidèmies que regnaren a València en 1459 i posteriorment. Hom diu que en moriren 12.oco persones.

Pàg. 23, r. 9. —El culte de latria és el que solament es dóna a Déu.

Pàg. 23, r. 28. —Al·lusió a la paràbola del servent fidel que soterrà el talent argentí i al qual l'amo va renyar per tal com, deixant-lo a un banquer, hauria obtingut interessos.

Pàg. 24, r. 9. —Ací hi ha una al·lusió al cuc filaner de la seda.

Pàg. 25, r. 23. —L'autor declara taxativament el nom que ha de dur la seva obra. No exclou, però, els altres que hom li ha donat.

Pàg. 25, r. 25. —Jaume Roig dedica l'obra a Baltasar Bou, nebot seu, senyor de Callosa, mort en 1469 i en casa del qual es va hostatjar.

Pàg. 26, r. 4. —Mansuetud i virtut són qualitats heràldiques del bou, animal que era a l'escut de la família Bou.

Pàg. 26, r. 5. —El bou és l'atribut de Sant Lluc, l'evangelista que parla més extensament de la naixença de Jesucrist.

Pàg. 26, r. 6. —Referència a l'aparició de sant Miquel Arcàngel al Mont Gàrgano.

Pàg. 26, r. 8. —Hom suposa que Taurus, signe del Zodíac, és favorable als que eren nats sota ell.

Pàg. 26, r. 8. —Hom diu que el papa Silvestre I disputà en el primer concili romà (315) amb rabins. Un d'aquests matà un brau, pronunciant-li a cau d'orella el nom de Jehovà. I sant Silvestre el ressuscità i l'amansí pronunciant el nom de Jesucrist.

Pàg. 27, r. 18.—L'autor, abans, es declarava centenari. Ara diu tenir vuitanta anys. I potser que en realitat fos al volt dels cinquanta.

Pàg. 28, r. 30. —Al·lusió a diferents classes de noblesa valenciana.

Pàg. 30, r. 31. —Tecnicismes del joc de cartes. «Envidar» és convidar o provocar el joc. Si les envides no són acceptades, guanya qui envida. Qui les accepta, para les fallides.

Pàg. 31, r. 1. —Marc Tuli Ciceró.

Pàg. 31, r. 1. —Segons diverses cròniques, eren al voltant de setanta les famílies que bastien la tora de Babel i, per tant, les llengües que hi varen néixer.

Pàg. 31, r. 2. —El *Catholicon*, el vocabulari llatí de Joan Balbi, era molt usat en el segle xv; se'n ser-

ví Joan de Janua per confegir el *Comprehensorium* (València, 1475), tan important per l'història de l'impremta en la nostra terra.

Pàg. 31, r. 3.—Ugutius o, en forma nostrada, Uguici era l'autor d'un extens diccionari llatí.

Pàg. 31, r. 3.—Papias, el famós gramàtic medieval, autor d'un vocabulari llatí que hom ha considerat el primer intent seriós de diccionari.

Pàg. 31, r. 3.—*Libri etymologiarum beati Isidori.*

Pàg. 31, r. 18.—El poble de Soterna era dit de Cerdanet per raó del nom del seu senyor misser Cerdà de Tallada, propugnador de la reforma dels sistemes penals. L'ermita gòtica de Sant Miquel de Sotemes (als afores de València) és precisament aprop de la Presó Model.

Pàg. 34, r. 6.—«Flaviol» és emprat en sentit metafòric, a conseqüència del qual tota la frase vol dir que el fill acomiadat encara no era púber

Pàg. 34, r. 14.—El Grau, raval marítim de València.

Pàg. 34, r. 19.—Adhuc en prosa, desprès de nomenar els sous, hom suprimia el mot «diners», que aquí hauria anat darrera del mot «nou».

Pàg. 34, r. 31.—En 1311 Bernat d'en Clapés fundà un hospital situat a l'actual carrer de Molvedre i que el segle XVIII fou unit a l'Hospital General. Jaume Roig en fou administrador.

Pàg. 39, r. 31.—Al·lusió al costum gairebé desuet que els padrins senyen els fillols en els moments solemnes de la vida d'aquests.

Pàg. 40, r. 11.—Sibila de Fortià, quarta muller de Pere III.

Pàg. 40, r. 27.—Chabàs opina que és Bessé, de l'Alvernya. Morel-Fatio creu que és Besiers.

Pàg. 40, r. 29.—A França hi ha moltes poblacions anomenades Saint-Dénis. Prop de París hi ha la més famosa, sobretot per l'abadia on estan soterrats molts dels reis francesos.

Pàg. 45, r. 15.—Chabàs troba més natural que hagués dit «no els soterraren en lloc sagrat», per tal com tots els detalls són de càstig.

Pàg. 50, r. 4.—Un timbre nou (moneda apareguda en 1445) valia deu sous valencians (1'88 pessetes aproximadament).

Pàg. 50, r. 6.—La Devesa és una mena de bosc, molt pintoresc, entre l'Albufera de València i la mar.

Pàg. 50, r. 25.—«Vervins» podia ésser una mena de tela o de brodat fet a la ciutat francesa així anomenada.

Pàg. 51, r. 7.—Situació del joc de cartes en la qual, no podent seguir el contrari, hom llança una carta que volia conservar.

Pàg. 52, r. 22.—Aquesta roca és un dels carros monumentals que precedeixen a la processó del Corpus Christi, a València. I, més concretament, deu ésser «la roca diablera» a la qual es refereixen diverses frases populars despectives.

Pàg. 53, r. 16.—La lliura valenciana equivalia a 3'75 pessetes.

Pàg. 54, r. 24.—Una de les moltes al·lusions al dèbit mensual de la dona.

Pàg. 57, r. 27.—Antic convent de monges avui ja no existent, que era pels voltants de l'actual mercat central.

Pàg. 57, r. 30.—Convent de monges franciscanes de santa Clara, anomenat de Santa Isabel i, també, de la Puritat. Existia prop de l'actual Teatre de la Princesa.

Pàg. 58, r. 2.—Els banys d'en Sanou eren a la parròquia de Sant Llorenç.

Pàg. 58, r. 2.—Els banys d'en Suau són probablement els que encara avui funcionen amb el nom de «Banys de l'Almirall» i que conserven algunes de les poques romanalles d'arquitectura musulmana a València.

Pàg. 59, r. 21.—Al·lusió als mirmidons de Tessàlia, que varen néixer de formigues, mercès a Júpiter, per a substituir els homes morts en una pesta. «Mirmex» vol dir formiga.

Pàg· 60, r. 17.—Enumeració de jocs la majoria dels quals ja no són actuals.

Pàg. 62, r. 5.—Els brunaters eren els teixidors que en temps més moderns han estat anomenats «abaixadors».

Pàg. 62; r. 6.—Les talles eren unes canyes partides al llarg. El comprador en prenia una part i el venedor una altra. Quan el primer s'enduia alguna cosa a crèdit, feien una ratlla adjuntant les dues parts de la canya.

Pàg. 62, r. 22.—El joc d'escampella és l'actualment anomenat de «pic i pala». Amb una pala hom fa botar i tramet lluny una barreta de fusta amb els extrems en punta.

Pàg. 63, r. 19.—Gauderic de Soler va néixer a Perpinyà, fou canonge, tingué altres càrrecs a la catedral de València i morí en 1463.

Pàg. 64, r. 6.—Els beguins, o sia els conversos de

les terceres ordres, eren força nombrosos a València i fins hi tenien un hospital.

Pàg. 64, r. 19. —Al·lusió als braus que, voltats de gent, eren turmentats amb arpons, costum encara existent als pobles.

Pàg. 65, r. 27. —Santo Domingo de la Calzada, a la Rioja.

Pàg. 66, r. 16. —Amb la frase «fui en ponent» assenyala l'autor l'arribada a Sant Jaume de Galícia.

Pàg. 67, r. 8. —L'Ebre.

Pàg. 68, r. 12. —«Almodí» és un edifici per la contractació de grans. L'Almodí de València és ara Museu Paleontològic; el de Xàtiva és ara Museu Arqueològic.

Pàg. 68, r. 12. —La frase «bé sé per qui» al·ludeix al propi autor.

Pàg. 75, r. 24. —«Agnus Dei» eren medallons de cera amb l'anyell místic, beneïts pel papa. Hom diu que l'origen és el costum que tenien alguns fidels d'endur-se fragments del ciri pasqual, els quals suposaven preservatius contra el dimoni. Encara és viva a Catalunya la frase «pasta d'Agnus».

Pàg. 76, r. 19. —El «carrer fresc on feien rotllons», és l'actual carrer de Renglons. El Bovalar dels Agustins era davant del convent dels agustinians; avui hi ha l'església de Sant Agustí. La casa dels beguins i el convent de Sant Francesc s'hi trobaven aprop.

Pàg. 77, r. 14. —Referència a la parròquia de Sant Pere, pertanyent a la catedral.

Pàg. 82, r. 2. —Possible referència a Ramon Boïl,

governador de València de 1393 a 1407. Misser Rabassa és el compromissari electe per anar a Casp, que fou substituït per Pere Beltran.

Pàg. 83, r. 9.—Les nòmines i els breus eren cèdules amb paraules bíbliques o sense sentit que portaven els cristians supersticiosos per a lliurar-se de perills.

Pàg. 85, r. 25.—Benaguàcil, vila actualment d'uns sis mil habitants i a la vora esquerra del Túria.

Pàg. 88, r. 16.—L'autor al·ludeix el pelicà perquè antigament deia hom que aquesta au s'obria el pit per a nodrir els fills. Cal remarcar el joc de les paraules «novençana», «pel·licana» (de pel blanc).

Pàg. 88, r. 23.—Cilla, una vila, actualment d'uns 3000 habitants, propera a València. Generalment escriu hom Silla, per assimilació a una paraula castellana.

Pàg. 95, r. 13.—«Merlina» és un mot probablement format per Jaume Roig derivant-lo de «merla» o del famós Merlí de les novel·les bretones; en ambdós casos amb el significat d'encisera.

Pàg. 96, r. 8.—Un miracle semblant és contat en la vida de sant Joan Gualbert, al qual Déu aprovà d'haver perdonat l'assassí d'un germà.

Pàg. 99, r. 23.—«Brell» és el cant del verdum. Imitar-lo amb la boca humana o amb un instrument, és «brellar». Això es fa per a reclam de cacera.

Pàg. 102, r. 17.—«De mares mals», transposició de «mals de mare» o de la matriu.

Pàg. 103, r. 18.—Jaume Roig duu la simulació d'auto-

biografia fins a posar (única vegada en tota l'obra) el seu cognom.

Pàg. 106, r. 29.—Sant Pau diu als corintis (I, VII, 27): «Solutus es ab uxore? Noli quaerere uxorem».

Pàg. 108, r. 15.—Sant Josep.

Pàg. 109, r. 25.—A València encara es diu que els nois criats al carrer i de qualsevol manera, s'han criat «a la dula».

Pàg. 110, r. 18.—«La filla molt bella de Ragüel» fou Sara, que va tenir set marits morts pel diable i en acabat va maridar-se amb Tobies.

Pàg. 111, r. 1.—Chabàs diu que «litargia» es una malaltia produïda pel litargiri, escorrialla de l'argent al forn.

Pàg. 112, r. 14.—El crim de collera és descrit així: «si algú o alguns seran dada obra scientment que sien cativats per portar aquells en terra de sarraïns per vendre aquells».

Pàg. 112, r. 15.—Al·lusió a les malifetes comeses amb els vianants en el Coll de Balaguer, entre Tortosa i Tarragona.

Pàg. 114, r. 22.—Isaïes (III, 16 i seg.) enumera les vanitats de les dones.

Pàg. 114, r. 29.—Sagunt no ha estat mai Mont Verd.

Pàg. 115, r. 3.—Unes ruïnes prop del poble de Ribarroja i a la vora del Túria reben el nom de Palància i de València Vella.

Pàg. 115, r. 7.—Marc Aquili Aquilí surt en una memòria sepulcral (n. 3754 de Hübner).

Pàg. 115, r. 7.—Caius (no Quint), Valent (no Valentí)

és un capità de Cèsar que esmenten Beuter (I, 133) i Hübner (n. 3736).

Pàg. 116, r. 2.—Pere el Cruel.

Pàg. 116, r. 21.—Guadalaviar vol dir, efectivament, riu blanc. Fou donat aquest nom al Túria per l'escuma que feia en passar per les muntanyes.

Pàg. 116, r. 23.—El doctor Josep Llop parla en el seu llibre (València, 1675) de «la institució, govern polític i jurídic i observàncies de la fàbrica Vella, dita de Murs e Valls, i Nova, dita del Riu, de la Insigne, Lleial i Coronada Ciutat de València». La institució data d'un privilegi de Pere el Cerimoniós.

Pàg. 117, r. 2.—Al·ludeix a una casa de reclusió que fundà un marit davant l'infidelitat de l'esposa. Fou enderrocada en 1838.

Pàg. 118, r. 3.—El Trenc és una via afluent al mercat. Hom diu que el nom li pervé d'haver-se obert o trencat la muralla en temps de la conquesta. Es tradicionalment carrer de carnisseries, tollineries, etc.

Pàg. 118, r. 23.—Albir és un cap de la costa valenciana prop d'Altea. Com que la sardina d'allà té anomenada, hom ha suposat que podria identificar-se amb el «garrofer».

Pàg. 119, r. 26.—Al·lusió a un incendi en el mercat, l'any 1446.

Pag. 120, r. 14.—Finehès matà públicament un israelita i la dona que amb ell pecava, per a venjar l'honor de Déu. Llavors cessà el càstig divinal sobre els israelites, dels quals ja n'havien mort 24.000.

Pàg. 120, r. 15.—Ezequies, rei de Judà, greument ma-

lalt va rebre avís de Déu, mitjançant Isaïes, perllongant-li la vida.

Pàg. 122, r. 10.—Diu la gent que la tortra a la qual se li mor la parella, solament cerca les branques seques.

Pàg. 123, r. 21.—El pregoner o trompeta de la ciutat de València dugué molt de temps el nom d'Artús, potser com a record irònic del famós cavaller.

Pàg. 123, r. 24.—Segons sant Mateu, a la transfiguració del Senyor, només assistiren tres apòstols (sant Pere, sant Joan i sant Jaume), als quals va ésser preceptuat secret.

Pàg. 124, r. 24.—Sísara, general de Canaan, enemic d'Israel, fou vençut per intervenció de la profetessa Dèbora i mort per Jahel.

Pàg. 125, r. 12.—Hom diu que Sòcrates es va casar amb Xantipa, trobant que, si la suportava, res ja no li seria insuportable.

Pàg. 125, r. 20.—Herodies, muller d'Herodes, havia estat furtada per aquest a un germà.

Pàg. 126, r. 10.—Rebeca, esposa d'Isaac i mare de Jacob, afavorí aquest, segon nat, per tal que rebés la benedicció de primogenitura, tot presentant al seu pare dos cabridells.

Pàg. 126, r. 13.—Saül fou maleït per Déu per haver consultat la pitonissa d'Endor.

Pàg. 127, r. 20.—«Albarà» era un rebut; però «albaranet» era un rebut amb paraules a les quals hom suposava valor de sortilegi.

Pàg. 127, r. 21.—Algunes persones supersticioses duien penjant del coll una bosseta amb un tros

del cordó umbilical que creien eficaç contra la dissort.

Pàg. 132, r. 11.—Al·lusió al Far de Messina.

Pàg. 132, r. 12.—Montgibell és l'Etna.

Pàg. 134, r. 6.—Aquest és l'origen de la naixença de Jaume I, segons la seva crònica.

Pàg. 134, r. 14.—Na Sarraí és Sara, la muller d'Abraham, mare d'Isaac.

Pàg. 135, r. 1.—Booç, fill de Salomó, fou qui es casà amb la vídua Rut, espigolera.

Pàg, 135, r. 2.—Obed fou fill de Rut i Booç.

Pàg. 135, r. 11.—Godofred de Bouillon, duc de la Baixa Lorena, fou el capdill de la primera croada i rei de Jerusalem d'ençà de 1099.

Pàg. 137, r. 6.—Laban, germà de Rebeca, va casar les seves filles Lia i Raquel amb Jacob, fill de Rebeca.

Pàg. 141, r. 29.—Aquest fet va ocórrer a Samària.

Pàg. 142, r. 13.—Atalia fou filla d'Amrí, rei d'Israel, i esposa de Joram, rei d'Israel.

Pàg. 142, r. 22.—Tomiris, reina dels masagetes, vencé els perses i tallà el cap de llur rei, per a ficar-lo en una gerra plena de sang mentre li deia: «¿No agafàreu traidorament el meu fill? Ara us fartaré de sang.»

Pàg. 143, r. 14.—Justina, mare de Valentinià el Jove i esposa de Valentinià el Vell, fou molt partidària dels arrians i molt enemiga dels catòlics.

Pàg. 143, r. 21.—Elionor d'Aragó, néta de Jaume II, es maridà amb Pere I, rei de Xipre. En 1373 els genovesos saquejaren Famagosta durant tres

dies. En 1375 Elionor demanà al seu fill, Pere II de Xipre, que degollés davant d'ella Joan, germà de Pere I i principal autor de la mort d'aquest; i el fill obeí.

Pàg. 144, r. 7.—Probable al·lusió a Maria de Portugal, esposa d'Alfons XI de Castella i mare de Pere el Cruel.

Pàg. 147, r. 2.—Alexandre el Gran va morir a causa de la luxúria, als trenta dos anys.

Pàg. 149, r. 14.—Al·lusió a la papissa Joana, personatge de no demostrada historicitat que hom suposa cap de l'Església Catòlica entre Lleó IV i Benet III (segle IX).

Pàg. 150, r. 31.—Al·lusió a la moda del pentinat. Sant Vicenç, sermonant, posava en boca d'una dona: «Déu m'ha feta dona e io m'he fet vaca en aquests corns».

Pàg. 151, r. 30.—Sant Francesc d'Assís.

Pàg. 152, r. 1.—Al·lusió a Josep, fill de Jacob, i a la seva coneguda aventura amb la muller de Putifar.

Pàg. 152, r. 26.—Tamar, filla de David fou violada pel seu germà Amon.

Pàg. 154, r. 12.—L'autor suposa, amb alguns exègetes, que l'home fou criat als camps de Damasc.

Pàg. 155, r. 1.—Adam vol dir terra vermella.

Pàg. 155, r. 2.—La interpretació que fa l'autor del nom d'Eva és arbitrària.

Pàg. 155, r. 5.—«La lletra per Déu donada» és la Sagrada Escriptura.

Pàg. 158, r, 31.—El text d'aquesta ratlla fins a la 5

de la pàg. 160 es troba únicament al manuscrit.

Pàg. 160, r. 6.—«Non concepta» amb pecat original, per «concepta sense» pecat original.

Pàg. 160, r. 8.—Els versos «qui li diu pura» i «Aquesta sola», els repetim, com fa Chabàs, per tal d'insertar els que van del vers «que és llum, scola», al vers «que nunca torç». Aquesta darrera sèrie de versos són a totes les edicions i no al manuscrit.

Pàg. 161, r. 20.—Sant Joan, deportat a Patmos, escrigué l'*Apocalipsi*.

Pàg. 162, r. 24.—Els tres jueus eren Ananies, Misael i Azaries.

Pàg. 162, r. 30.—Ester fou reina de Pèrsia i esposa d'Assuer (Xerxes I), amb el qual es va casar havent repudiat aquest Vasti per no obeir-lo.

Pàg. 165, r. 2.—La germana de Moisès també es deia Maria.

Pàg. 165, r. 4.—Santa Salomé va anar al sepulcre amb santa Maria Magdalena, va demanar a Crist uns llocs per als seus fills i va rebre la contestació que no sabia el que demanava.

Pàg. 165, r. 5.—Micol va riure's del seu espòs David en veure'l dansar davant de l'arca.

Pàg. 165, r. 10.—Quan Job, assegut en un femer, es gratava les nafres amb una teula, la seva dona li va dir paraules cruels.

Pàg. 165, r. 15.—Tobies, cec i pobre, en oir belar un anyell a casa seva, va demanar a la seva muller Anna si seria furtat. La seva dona li va dir que posava massa cura en els interessos aliens.

Pàg. 165, r. 20.—Isaac manà a Esaú que amanís dos cabridells, per dar-li la benedicció de primogenitura. Jacob, que li havia comprat els drets, suplantà son germà.

Pàg. 166, r. 3.—Jacob, camí d'Haram va veure, dormint, una escala que arribava al cel, per la qual davallaven i pujaven àngels de Déu.

Pàg. 166, r, 4.—«Tora» és el llibre de la llei de Moisès.

Pàg. 166, r. 5.—La «terrassa d'or» servava dins de l'arca una mica de manà.

Pàg. 166. r. 6.—Aaron, ministre de Moisès, va convertir la vara entregada per Déu a Moisès, en una serp que va devorar les altres.

Pàg. 166, r. 6.—Probable al·lusió a la lluita de Gedeó contra els madianites quan llicencià, abans d'entrar en batalla, tots els que begueren abocats al riu.

Pàg. 166, r. 8.—Elies encara no ha mort, car fou arrebassat en cos i ànima per un carro de foc.

Pàg. 166, r. 8.—Tobies, per consell de l'àngel Rafael, va agafar en el riu Tigris un peix grandíssim, amb la fel del qual retornà la vista al seu pare orb.

Pàg. 166, r. 9.—La filla del faraó va treure del Nil Moisès abandonat per sa mare per a evitar la persecució.

Pàg. 166, r. 11.—Quan Samsó anà a mullerar-se amb una jove de Tamnata li sortí al camí un lleó, el qual matà solament amb els seus punys. Uns dies després la boca del lleó s'havia convertit en bresca.

Pàg. 166, r. 11.—Iram és un dels noms de Pèrsia en el concepte més ampli.

Pàg. 166, r. 13.—El faraó, enutjat, havia destituït el seu coper. Aquest somnià que espremia raïms en una copa i els servia al rei. Josep, fill de Jacob i Raquel, ho interpretà com anunci de reposició.

Pàg. 166, r. 16.—Siquem és, probablement, l'actual Naplusa (Turquia). Al pou de Siquem trobà Crist la Samaritana.

Pàg. 166, r. 16.—Jerusalem vol dir «visió de pau».

Pàg. 166, r. 18.—En el llibre dels *Proverbis* (XXXI, 14 i següents).

Pàg. 166, r. 17.—Un àngel va dir a la muller de Manué que tindria un fill, el qual començaria a lliurar els israelites dels filisteus. Aquest fill fou Samsó.

Pàg. 167, r. 2.—Ciutat i flor és, efectivament, el significat de la paraula Natzaret.

Pàg. 169, r. 1.—Jaume Roig dóna crèdit a moltes llegendes medievals referents a la naixença de Jesucrist.

Pàg. 172, r. 10.—Entre Abraham i la Verge Maria va haver, segons sant Mateu i sant Lluc, trenta nou generacions. Entre Salomó i la Mare de Crist vint i cinc.

Pàg. 172, r. 23.—Salomó va negar a Betsabé, sa mare, la mà de la Sulamita per a Adonies, germà major de Salomó.

Pàg, 173, r. 25.—Els cinc al·ludits són sant Pere, sant Jaume, sant Joan, Moisès i Elies.

Pàg. 173, r. 26.—Sant Pau fou enlairat al tercer cel, on va oir paraules inefables que no pot pronunciar l'home.

Pàg. 173, r. 26.—Jacob va venir al món agafat d'un taló de son germà Esaú, i tota la joventut d'ambdós va ésser una lluita mútua.

Pàg. 173, r. 27.—Al·lusió a Abraham, a qui aparegueren, a Mambré, tres àngels i els va adorar com si fossin un sol.

Pàg. 173, r. 27.—Sant Joan Evangelista, en el darrer sopar, va recolzar el cap damunt el pit de Jesús.

Pàg. 173, r. 28.—Sant Esteve, el primer màrtir de la fe catòlica, morí apedregat per la gentada.

Pàg. 174, r. 5.—Crisòstom vol dir boca d'or.

Pàg. 175, r. 2.—Abigaïl es va casar amb David en restar vídua de Nabal, home intemperant pel qual havia intercedit la seva esposa davant David.

Pàg. 178, r. 5.—Bel Zebuc és el déu de la ira.

Pàg. 178, r. 21.—Elisseu manà a Naaman que es rentés set vegades al riu Jordà; i Naaman restà net de llebrosia.

Pàg. 178, r. 31.—Nabuconodosor II de Babilònia ficà en un forn, perquè no havien volgut adorar un ídol, Ananies, Azaries i Misael, els quals en sortiren indemnes. El rei, furiós, es posà a bramar, menjà herba i gairebé perdé la figura humana.

Pàg. 179, r. 7.—Un cadàver sepultat a la tomba d'Elisseu, ressuscità en tocar aquest.

Pàg. 179, r. 25.—L'autor parla bé dels seus pares, dels quals havia parlat tan malament en començar.

Pàg. 180, r. 11.—Història de Jacob en fugir de son germà Esaú.

Pàg. 181. r. 20.—Enumeració de les conversions de

sant Mateu, cobrador de contribucions, sant Pere i sant Andreu, pescadors, sant Joan i sant Jaume, fills del Zebedeu, que abandonaren aquest. El mateix Joan deixà la seva esposada i, en mans dels seus adversaris, el llençol amb què anava embolcallat.

Pàg. 182, r. 4.—¿Al·lusió a l'actitud prudent envers Senaquerib?

Pàg. 182, r. 5.—David, que s'era amistançat amb Betsabé, muller d'Uries, posà paranys a Uries fins que aconseguí que el matessin. Després es casà amb Betsabé.

Pàg. 186, r. 13.—Al·lusió a les paraules (*Nombres*, XXIV, 19): «Sortirà l'estrella de Jacob, anomenat també Israel, i s'aixecarà el bastó d'Israel i ferirà els capitans de Moab».

Pàg. 186, r. 15.—Judit, vídua de Manasès i habitadora de Betúlia, la ciutat assetjada per Holofernes, anà al campament d'aquest, i aprofitant en la intimitat una embriaguesa, va tallar-li el cap en rodó.

Pàg. 186, r. 16.—Aquesta tebesita o tebana, quan Abimelec assetjà Tebas, el va ferir llençant-li al cap una pedra.

Pàg. 187, r. 9.—Al·lusió al Mont Sinaí i a les quaranta jornades que hi va passar Moisès.

Pàg. 190, r. 19.—Jehú fou rei d'Israel i venjà Elies de les persecucions de Jezabel. Entrà a la ciutat d'aquesta, matà la reina i llençà el seu cadàver als gossos.

Pàg. 190, r. 24.—Leví, per Helí. Helí, efectivament, fou un gran sacerdot dels jueus, que tenia dos fills, Ofni i Finehès, els quals es guardaven la carn

dels sacrificis i als quals llur pare no renyava prou enèrgicament.

Pàg. 191, r. 4.—Al·lusió al sacrifici d'Isaac. Tabor, per Mòria.

Pàg. 194, r. 14.—Les taules de la llei i el bastó d'Aaron.

Pàg. 198, r. 12.—Al·lusió a una de les profecies de Daniel.

Pàg. 198, r. 21.—Al·lusió als dos exploradors tramesos per Josuè a la terra de promissió i que en retornaren amb un raïm colossal.

Pàg. 199, r. 21.—L'autor suposa que de la creació del món fins la mort de Crist transcorregueren 5260 anys.

Pàg. 200, r. 13.—Una antiga tradició suposa que Pilat, el procurador de Judea, era de la Gàl·lia.

Pàg. 200, r. 13.—Longinos, segons uns, fou solament el centurió que travessà amb una llança el costat de Crist crucificat. Segons altres, Longinos, en veure els prodigis que acompanyaven la mort de Jesús, exclamà: «Veritablement és aquest el Fill de Déu».

Pàg. 200, r. 25.—Sant Dionís Areopagita.

Pàg. 206, r. 1.—Abraham pujà al mont Mòria amb l'ase, dos joves i Isaac. Segons Jaume Roig, els dos joves representaven els pobles jueu i gentil i Isaac, tercer, el poble cristià.

Pàg. 216, r. 15.—Jahel va eixoplugar en la seva tenda Sísara, enemic dels israelites que fugia d'aquests, i abusivament li va traspassar al cap amb un clau.

Pàg. 216, r. 18.—L'alta Elena és l'emperadriu santa Elena.

Pàg. 216, r. 19.—Santa Isabel, reina d'Hongria i terciària franciscana.

Pàg. 220, r. 3.—Cleofàs, deixeble de Crist, feia amb un company, el dia de la resurrecció, el camí d'Emaus.

Pàg, 220, r. 10.—El rei Arlot era una mena de caporal que presidia les dones públiques de València, quan sortien del bordell per anar a esglésies, professons, etc.

Pàg. 221, r. 30.—La cartoixa de Scala Dei.

Pàg. 222, r. 20.—Al·lusió a les paraules de Crist en la Creu: «Eli, eli, lamma sabacthani».

Pàg. 226, r. 3.—Dina, filla de Jacob i Lia, fou raptada per Siquem i venjada pels seus germans.

Pàg. 225, r. 22. —Jezabel, fou esposa d'Acab, rei d'Israel i perseguí el profeta Elies, que l'havia blasmat per adorar els deus falsos.

Pàg. 226, r. 15.—Al·lusió a Santa Ursula i les seves companyes.

Pàg. 226, r. 23.—Probable al·lusió a Cleopatra. Octavi era cunyat d'Antoni.

Pàg. 228, r. 9.—«Blanc e vermell». La paraula «blanc» al·ludeix a Jaume, per les vestimentes i pel cavall ab què representen el sant; «vermell» vol dir Roig.

Pàg. 228, r. 10. —«Is, primer mort, lo peix llisser hac nom primer» vol dir que Isabel, la muller de Jaume Roig, tingué per cognom, abans de casar-se, Pellicer.

Pàg. 229, r. 3.—Sembla que aquesta terrasseta o gerreta amb un llir fou l'insígnie de l'orde de la Ge-

rra i del Grifó, renovada per Ferran d'Antequera en el setge de Balaguer.

Pàg. 230, r. 19. —Francesc de Pertusa va escriure vers 1440 una obra teològica en la nostra llengua, el manuscrit de la qual és a la Biblioteca Capitular de València.

Pàg. 230, r. 21. —Duns Escot, el Doctor Subtil, i el seu deixeble Guillem Occam.

GLOSSARI

Figuren en aquest glossari la majoria de les paraules i accepcions que no s'ajusten, per la forma o pel significat, al català modern; les que ometem no poden oferir dificultat al lector.

Els mots que surten en més d'un passatge els citem una sola vegada, llevat de quan varien de significat.

A continuació de cada paraula o frase indiquem, per mitjà de dues xifres, la pàgina i ratlla en què es troba.

Abenrois, 123.33, Averrois
abdui, 85.13, ambdues
abexà, 34.7, aventà
abstereiva, 203.14, netejadora
acanyissen, 94.4, baten amb canyes
acquistà, 115.24, adquirí
adives, 51.17, solatge
adverava, 36.17, demostrava
afollades, 150.29, malmeses
aguats, 226.15, esquifits
ahurta, 150.17, obstina
aidant, 33.13, ajudant
aiguasal, 127.24, aigua de salmorra
aïnes, 215.29, eines, orgues genitals
aix, 43.30, eix
ajustats, 71.4, reunits
aladre, 145.10, arada
alardos, 58.21, manifestacions militars
alba, 217.4, blanca
albaraç, 175.16, mena de llebrosia
alcandora, 151.13, vestit blanc i folgadíssim
alcavor, 47.13, espai damunt del forn
alcofollades, 150.29, amb una mena d'adob
alerons, 209.9, mena de cavallons per al regatge
alfaní, 36.2, alfenic
alfaquí, 68.27, jurista musulmà
alfarda, 51.27, ornament de les dones
alferecia, 90.16, epilèpsia
alforro, 90.17, pel·lícula blanca de la boca

algemia, 31.17, llenguatge popular
alguasirs, 68.18, agutzils
algeps, 74.6, guix
aliàs, 147.31, les altres coses, el que resta
al·legà, 214.27, instruí
almeixia, 75.17, mena de roba
alquenat, 39.6, amb color d'olivella
alquermes, 130.5, mena de licor
alquible, 70.9, lloc de la mesquita
als, 39.11, altres coses
alt, 42.23, desig, enamorament, gust
altisme, 23.17, altíssim
al·lisien, 141.7, lesionen
amarinada, 202.2, disposta per a navegar
amfibòlics, 126.3, anfibològics
amicícia, 26.30, amistat
ampraven, 58.9, amparaven
amprivar, 205.20, pasturar
andana, 59.17, anada, torn
andeguera, 225.9, corredora
angevera, 41.2, bossa
anglès, 50.26, tela provinent d'Anglaterra
ansalada, 35.15, enciam
antrada, 27.24, terme d'esgrima
apellido, 27.24, crida
aprés, 40.20, després
aptea, 87.18, aptitud
aplatà, 90.30, aixafà
arbitram, 44.20, opinàrem
arboreda, 50.4, arbreda
arer (o erer), 29.18, mena de garbell
arispea, 60.30, asperesa
arlot, 220.10, noi
artxiticlí, 203.30, el qui presideix un convit
arreen, 25.20, agencen, preparen
arrullen, 127.12, fan rodar
artalets, 58.8, mena de pastissos
artizat, 115.29, artisà
assitiat, 86.9, col·locat
asuava, 109.25, suavitza
astrosies, 203.19, dissorts, malaurances
atalls, 93.5, dreceres
atràs, 71.10, darrera
atzebres, 122.21, zebres
atzucac, 123.4, carreronet
aücant, 25.5, udolant
ausades, 58.16, en veritat, a fe, força
austrina, 214.4, meridional
avilen, 144.22, envileixen

babarota, 94.18, idiota
baboïnes, 144.23, babuïns, simis
babota, 94.18, idiota
bades, 29.20, guaites
baf, 62.24, mot onomatopeic
banant, 99.4, pregonant
banc del fre, 52.27, regnes de luxe
bancals, 61.27, cobertors dels bancs
banyada, 58.19, bany

barça, 35.9, petita sàrria coberta
Barut, 130.22, Beirut
barralets, 53.5, mena de porrons
basalís, 98.25, basilisc
baudor, 43.14, goig
baxa, 42.4, ball estilat a Flandes
beatilles, 93.8, mena de tela
beguinatge, 64.10, vida dels beguins. Veg. nota
bellmarí, 122.4, foca?
benjamines, 225.20, de la tribu de Benjamí
bergada, 65.30, colla
beurajades, 82.18, beuratges
bezaart, 195.5, betzoar (mena d'antídot)
birla, 62.21, bitlla
bogia, 41.10, símia
bol, 181.25, enginy de pesca
bonien, 43.17, remorejaven, vituperaven
bornàs, 83.5, donés tombs
bossot, 38.5, bossa gran
boval, 192.21, mena de vinya
bovalar, 76.17, prat per als bous
borell, 99.23. Veg. nota
breu, 74.31, aviat
breus, 83.9. Veg. nota
brogina, 34.13, corda de la xarxa
broque, 47.29, esperono
bruxellat, 80.18, calb
bruxelles, 50.26, tela o randa de Brusel·les
brunater, 62.5, teixidor. Veg. nota
buf, 62.24, onomatopeia
bvgia, 193.7, símia
burça, 88.11, borda

cacefatons, 126.5, successió de sons desagradable
caçre, 67.23, presó
caga-poquico, 59.21, criatura esquifida
calcatrís, 121.30, aixafador
caïa, 54.31, queia
calàs, 43.2, engolís
cales, 82.20, mena d'estimulants
Calis, 114.31, Cadis
calònies, 189.20, penyores
calls, 179.10, ulls de poll
candel, 187.14, xeixa
candelera, 69.6, mena de caixa
canees, 46.31, cavalls, aques
canejadora, 62.8, la que mesura amb la cana
canela, 55.25, candela
cantal, 127.19, roc
canterella, 207.31, cantiró
canyelons, 58.12, confits amb canyella
capbreva, 61.14, inventaria
capida, 27.14, vel per al cap
caplleuta, 24.14, mena de fiança
caponat, 58.14, carn de capó
caponats, 1 4.3, eunucs
caramida, 139.20, calamina, imant
caser, 21.1, casolà

casquetes, 36.3, mena de dolços
cardó, 118.13, aspre
Cartaina, 114.27, Cartago
catives, 28.5, captives
cateminant, 72.23, catequitzant
cele, 61.2, amago
celerat, 112.14, criminal
cellerera, 102.24, encarregada dels queviures
cembells, 95.7, cimbells
cendat, 181.26, cendal
centil·les, 95.4, espurnes
cerró, 35.9, sarró
cinquagesma, 59.31, pasqua de Pentecostès
certer, 161.24, cert, certament
citronat, 58.11, amb llimona o poncil
clangir, 188.23, sonar, tocar
clarea, 58.6, mena de vi
cloca, 95.1, lloca
clos, 87.8, claustre
coc, 73.20, cuinar
coinquinat, 95.11, tacat
Colac, 114.26, Colcos?
colen, 28.14, curen
colent, 234.12, donant culte
colones, 158.7, columnes
cominals, 85.1, ni bons ni dolents
companatge, 35.11, el que es menja amb el pa
comprensós, 173.20, l'Església triomfant
contat, 49.15, comptat
continent (de), 34.4, tot seguit
coprons, 83.5, carpons
coques, 132.9, classe de vaixells
cor, 195.13, mesura hebrea
cornell, 63.17, marit d'adúltera
cornella, 63.18, adúltera
corro, 64.18, rotlle
cors, 43.6, cos
cort, 38.30, cúria, tribunal
corumull, 112.21, curull
coser, 35.25, corser
cosseguelles, 60.10, pessigolles
cosser, 52.27, corser
cossari, 112.13, corsari
costol, 126.18, conhort
costuma, 27.24, costum
cot, 75.15, cota
covenia, 49.19, convenia, calia
covents, 74.6, convents
crebantament, 131.18, trencadissa
creix, 111.12, dot per a donzelles
cremalló, 25.9, cremell
cresòlica, 130.2, crisòlit
crètics, 128.2, menstruals
cristiri, 97.6, ajuda, purga, clíster
cruant, 96.26, senyant en l'aire?
crivell, 29.18, mena de garbell
cullerat, 112.14, criminal de collera. Veg. nota
çuna, 121.20, llei dels musulmans
cur, 26.30, em proposo
curat, 65.2, rector, capellà
cursós, 173.21, l'Església militant

curtades, 226.4, tallades
curt gambal, 59.7, mena de ball

dans, 25.18, danys
darbada, 68.20, pertorbada
de calt en calt, 73.24, tot seguit
dejús, 43.27, a sota
deligible, 151.25, triable
dellexaren, 200.5, abandonaren
demèrits, 161.5, culpes
denejar, 203.15, netejar
deportí, 44.7, alegrí, esbargí
dereós, 132.20, rosegat
derrota, 49.14, camí
desalt, 42.24, enuig, desgrat
desbost, 66.31, deposat
descolle, 145.9, afluixi
descominals, 205.12, descomunals
desempenat, 39.27, esplomissat, sense res
desferrat, 63.22, lliure de ferros
desmalla, 184.6, deslliga
desrobada, 36.28, despullada
dessús, 43.27, a sobre
desvarions, 60.21, desvarieigs
devés, 64.11, envers
dismendera, 87.25, desmentidora
diornal, 92.29, diürn
dirivaré, 90.30, derivaré, recontaré
divertí, 178.16, dissuadí
divisa, 55.1, monograma; 73.12, propòsit
divisades, 67.16, ornades
dix, 34.11, digué
drap de boca, 55.30, tovalló
drudes, 113.23, amants, concubines
duais, 50.25, teles de Douay
ducs, 186.13, capitans
dux, 80.6, dugué

elada, 110.5, superba
Elbora, 216.14, Débora
eli, 222.30. Veg. nota
embabuxà, 50.11, engalipà
embreguen, 25.12, promouen baralles
empagesit, 106.19, envilit
empatxant, 41.14, obstaculitzant.
encamarar, 118.22, adulterar
encanyà, 193.18, protegí amb canyes
encapellar, 184.20, maniobra nàutica
encartalles, 37.21, cartes nupcials
encollen, 137.4, preparen
encortadores, 132.17, fetilleres
endetxava, 66.29, es planyia
enfastijat, 62.28, fastiguejat
enfitillada, 82.17, encisada
engan, 40.19, engany
enfiteotes, 156.22, enfiteutes
ensivillar, 30.2, cordar el calcer de civella
ensollat, 179.13, embrutat
enterc, 205.28, tossut
entrecuidada, 209.16, marejada?

entregament, 46.13, íntegrament
entrevall, 6613, intèrval
entulladisses, 138.30, tulides
entulls, 120.29, teles sobreres
ereptiri, 216.23, esforç
erogància, 68.22, gosadia
erubecència, 155.14, rubor
esc, 118.20, esquer
escaltrits, 60.9, llests
escampella, 62.22. Veg. nota
escurim, 209.11, escorrim
esdevenc, 44.9, esdevingué
espatxem, 98.12, despatxem
espletava, 42.7, exhauria; 54.7, esmerçava
esquira, 127.6, rancúnia
estec, 72.24, estigué
estiomena, 146.14, nafra pútrida
estorts, 70.24, lliures
estralla, 143.1, destral
Estràngol, 132.12, Stromboli
exàvega, 98.29, mena de xarxa
exella, 38.6, aixella
exert, 81.3, empelt
eximenees, 93.9, xemeneies
exorava, 57.8, imprecava
exorba, 77.31, encega

fabres, 58.20, coblejadors?
factor, 183.15, administrador, representant
fadolles, 39.7, dret censual
fall, 21.20, manqui
falles, 55.26, fogueres
falç (al) (o *falç*), 34.9, al revés
fassida, 75.29, farcida
fe, 26.6, fenc, herba
fel, 161.23, fidel
fenella, 47.23, clivella
feneu, 197.27, talleu
ferrandella, 192.22, mena de vinya
fer sales, 42.1, tenir recepcions
fidà (es), 46.23, pagà
fisen, 94.4, punxen
fictes, 130.30, fingits
fitonesses, 147.28, pitonisses
fluxell, 29.12, coixí de plomes
foies, 65.26, clotades amb conreus
for, 30.14, preu, taxa
forro, 64.18, lliure
frederical, 188.21, imperial
friandaries, 197.20, llamineries

gaben, 28.11, lloen
gabesines, 225.20, de Gabaa, tribu de Benjamí
Gadí, 214.6, Engadí
gaiol, 121.14, gai
garauller, 131.11, espiral, ars
garips, 62.14, esgarips
garrofer, 118.22, nom d'un peix
gebel·lins, 129.22, cebellines
generoses, 67.19, mena de dones nobles
geumencia, 82.12, geomància
ginea, 27.8, descendència
gineta, 121.25, gat masquer
gingebrons, 58.12, confits amb gingebres

gint, 167.15, astuciosament, bellament
ginyant, 29.19, ideant
giradós, 74.19, cintes de senyal
glot, 142.25, golafre
gobel·lets, 58.8, mena de vasos
golassa, 176.21, papida
gonelles, 50.26, faldes, túniques
gorrat, 81.18, guarit
gotirlons, 47.5, cretins, amb goll
granyons, 92.23, grans de blat sense esclofolla, cuits
grec, 58.6, mena de vi
guarria, 52.17, guariria
guerxer, 140.14, estràbic
Guici, 31.3, Uguici. Vegeu nota

hac (*han-lo per*), 29.9, el tenen per inútil
hanning, 118.11, ànecs
Herodina, 125.23, Herodies
hoc, 109.8, si
hontes, 62.11, vergonyes
llores, 227.30, devocionari
hosta, 40.31, hostalera
hostilles, 112.20, atuells de la llar
Huetaviar, 116.21, Guadalaviar
hui, 34.12, avui

inegrotable, 163.11, que no pot emmalaltir
inquestant, 207.26, imprimint informant-se
iteraren, 84.29, repetiren, feren fer

Jabel, 216.15, Jabel
jaç, 24.8, jau
jaïlla, 125.13, lliga
jamés, 27.2, jamai
jaquint, 24.25, abandonant, deixant
jorn d'arrar, 64.25, jorn d'esposalles
jorn de cobre, 56.25, dia festiu
jorn de pris, dia de justa, de lluita
jovades, 169.5, mesura de la terra
jubileu, 24.26, centenari
Judes, 133.13, Judà
Judic, 216.9, Judit
juleps, 58.5, aigua de roses?
junt, 49.14, arribat
junyí, 42.51, vaig justar
jus, 41.1, sota
jusmeten, 132.31, es posen sota
justina, 75.23, gipó interior
juguetes, 194.20

labil, 80.29, esbarós
lambre, 51.31, ambre?
litàrgia, 111.1. Veg. nota
lladrupejar, 144.47, sobrar (freqüentatiu)
llagotege, 61.1, adulo
llavanera, 30.15, bugadera
lledesme, 82.8, llegítim
llegona, 208.4, lligó

lleteroles, 90.12, músculs del coll del bou
lletovari, 58.13, electuari
llevada, 27.25, moviment inicial
llisser, 228.11, llissa
llexà, 37.3, deixà
lloçanes, 47.12, dones públiques
llores, 28.3, brunes
llosc, 134.11, miop
lloure, 26.4, reclam?
lluciades, 95.5, esmolades
llur, 52,18, sa
logreria, 192.9, usura

maceria, 190.12, tanca de pedra
madrines, 68.6, llevadores, comares
Mafomet, 70.26, Mahoma
malandressa, 138.8, torpesa, malignitat
males, 93.7, maletes
malqueria, 51.9, malvolença
malvesia, 58.7 malvasia
mallada, 84.30, pleta
manlleuta, 24.13, mena de préstec
maragde, 120.25, maragda
mardà, 132.28, be procreador
màrrega, 188.29, roba pobra parracs
martilogi, 92.5, martirologi
marts, 50.25, pells de marta
membrar, 26.23, recordar
menic, 89.5, mesquí, pobre
menja-bonico, 59.21, esquifit
menut (per), 87.4, detalladament
mercat, 80.22, barat
meretricant, 179.27, freqüentant meretrius
merir, 172.16, merèixer
merlina, 95.13, Veg. nota
mester (fa), 40.4, cal
mia, 64.7, meva
mília, 50.3, mil
millàs, 109.18, milers
mills, 86.15, millor
mirable, 68.22, admirable
moxell, 29.16, grapat
moll, 84.4, moll dels ossos
moms, 42.3, pantomimes
monacort, 75.1, clavicordi petit
monestrell, 104.8, mena de vi. Veg. nota
morrem, 70.18, morirem
mosquets, 129.24, begudes amb mesc
mostalla, 100.29, mostassa
mufrons, 109.23, búfals?
muïna, 79.17, filla de cavall i pollina
muja, 56.18, classe d'almesc
mundatge, 209.11, impost per neteja de la sèquia
muntalbana, 192.21, classe de vinya
murta, 52.30, murtra
mussades, 86.6, esmussades
museria, 113.24, peles?
mustassaf, 118.31, funcionari municipal

Nabugadonosor, 178,31, Nabucodonosor
naccis, 128.11, classe de moneda dolenta
nades, 134.2, ninfes
nauxer, 184.20, mena de pilot (de vaixell)
negrella, 192.21, classe de vinya
nequissima, 115.20, dolentísima
niellada, 72.17, mena n'esmalt. Veg. nota
nobles de nau, 46.23, cartes monedes
nocura, 140.10, dany
noga, 89.7, perjudiqui
noïble, 145.19, perjudicial
nòmines, 83.9, Veg. nota
nòvio, 65.23, nuvi
nunca, 40.18, mai
nores, 122.30, rocs

oblivió, 212.20, oblit
obs, 52.10, necessitats
obtesa, 196.9, obtinguda
oi, 32.26, odi
ojau, 87.7, oïu
olre, 56.24, fer olor de
optat, 134.9, desig
oradura, 205.21, bogeria
orelletes, 35.3, mena de bunyols
oricorn, 124.17, unicorni
orifans, 109.22, elefants

padastre, 37.11, parastre
pagó, 53.3, paó
panissoria, 113.26, forn
parats, 94.28, fustots, bigues
pardos, 58.20, jugadors?
parlador, 92.19, locutori
parenceja, 30.25, simula que estima
pariposa, 122.11, papallona? camaleó?
parlitiquea, 176.23, paràlisi
parrà, 123.20, semblarà
pastorasses, 68.15, bàrbares
paternostres, 97.5, rosaris
pecoral, 26.28, bestial
peita, 156.31, tribut
peiter, 157.11, cobrador de la peita
pelador, 29.4, depilatori
pelea, 66.18, batussa
pel·licana, 88.16, pelicà. Veg. nota.
penser, 28.27, pensament
percint, 35.1, cinturó
perdons, 75.6, jubileus
perro, 69.14, gos
petral, 189.16, pitral
pevets, 87.13, combustibles odorífics
plaïbles, 55.20, plaents
plant, 228.15, plany
pofembra, 84.16, profembres
Pol, 115.15, Pau
pollaceres, 119.6, venedora d'aviram
popàvem, 79.2, afalagàvem?
poplexia, 43,11, apoplexia, feridura
populàs, 70.16, plebs
porra, 81.17, decebuda

porrelletes, 100.28, porros
porrogar, 68.2, prorrogar
pos, 86.2, repòs
posava, 36.17, atribuïa
preïc, 74.9, sermó
prensiva, 220.25, comprensió
presa, 42.30, beuratge
prenguist, 52.9, prengueres
profocant, 102.18, provocant
proïsme, 23.13, pròxim
prom, 133.13, prohom
pronitat, 171.6, propensió
pruent, 193.20, coent
public, 117.8, bordell
puis, 31.12, puix; 32.18, després
puja la quinta, 57.12, aixeca la veu
pulment, 187.5, menjar
punta-corrible, 80.29, enformador
punya, 35.17, esforç
pus, 37.9, més
pru, 91.13, cou

quaix, 194.19, gairebé
qual, 195.3, que
quala, 106.3, qual
quatridià, 207.20, quatre dies
querimònies, 184.19, observances
queucom, 29.8, quelcom
quitats, 51.11, pagats
quitis, 175.2, lliures

raberes, 132.28, remats
ràbies, 119.7, sang coagulada
raels, 32.12, arrels
Ragüel, 110.18, Raquel
rall, 88.20, mena de xarxa petita
rançal, 189.16, regna
raus, 29.10, rabins
raxa, 69.8, rauxa, ràbia
realgar, 124.1, sulfur d'arsènic
rèbea, 107.30, quieta
rebles, 188.30, pedruscall
rebotejava, 78.25, retrucava
recogità'ls, 105.16, els meditià
recudia, 83.7, retornava
referta, 79.28, dita, proverbi
refetor, 92.15, menjador, refectori,
relonges, 123.10, rellotges
rem. 224.20, redimeixo
rembria, 171.28, redimiria
renadiu, 59.20, nat fora de temps
reng, 37.16, lluita cavalleresca
repetnadora, 79.19, que llança cosses
reportoris, 30.29, repertoris, índexs
requesta, 42.22, petició
reverí, 172.23, reverencià
revessia, 148.8, esperit de contradicció
revida, 90.4, repeteix
ricós, 116.28, ric
rigolatge, 44.11, diversió, gatzara
rodada, 40.24, posada en la roda del turment

roin, 65.28, dolenta
rolls, 209.1, correnties d' aigua
rominant, 222.2, meditant, rumiant
ros, 178.30, rosada
rosega altàs, 76.5, aprofitadora
rollons, 76.19, mena d'esclops
ruat, 80.19, arrugat

salmedines, 68.6, nom d'uns magistrats
sabida, 51.20, saberuda
sacs, 129.20, saqueig
saf, 62.25, safa, gibrella
sagrament, 68.7, jurament
salà, 70.2, oració pública dels musulmans
salt, 166.11, prat
salts, 81.25, assalts
saltamartina, 207.1, llagosta del camp
saura, 125.4, gralla
scaig, 31.13, romanalla
scandides, 31.17, mesurades
scarcella, 59.6, nom d'una mena de ball
scanyotar, 192.14, netejar un camp
scelerades, 45.4, criminals
sec (*se*), 72.25, s'assegué
seent, 28.28, immoble
seita, 167.6, asseguda
senès, 135.9, de Siena
senys, 71.16, mena de campanes
serena, 122.2, sirena
sest, 198.30, blanc del tir
sgleia, 72.21, església
sibil·lant, 25.4, xiulant
sirgant, 24.9, cuc de la seda
site, 224.21, hostatge
sitim, 195.22, classe de fusta
siure, 230.3, seure
soaris, 83.12, galons d'or o argent
solsit, 58.5, preparació de les menges
solzides, 200.20, ensulciades
sor, 52.15, monja, germana
sovent, 41.29, sovint
sove, 37.29, apallissi
spital, 35.6, hospital
stola, 189.23, escapulari
storta, 65.18, retorçuda
strado, 60.28, estrada
strobs, 51.10, estrebs
sturça, 88.11, estruç
subets, 177.7, ensopits?
subcinerat, 187.8, cuit al caliu
sues, 23.21, seves
sulle, 69.28, embruto
surreptícies, 108.12, subreptícies
sus, 174.19, sobre, damunt
sutzura, 161.21, brutícia

tabalet, 127.20, medicina casolana
tabuixà, 50.12, entabuixà, engalipà
tala, 93.29, tal
taloneu, 181.20, capsa de recaptacions

talponeres, 209.16, talpares
tall, 12.21, guisa
talles, 62.6. Veg. nota.
Tamar, 142.22, Tomiris
tarquim, 161.10, llot
tartugat, 58.12, carn de tortuga
tassalls, 118.11, penques de carn seca i salada
Taülfus, 115.13, Ataülf
tàvega, 98.30, calabós
tebesita, 186.15, de Tebes
tema, 104.9, dèria
tenats, 84.11, lleonats
tenc, 37.16, tingué
terçanell, 181.26, mena de seda
terrasses, 83.13, gèrretes
tifell, 189.16, atuell
timbres nous, 50.4, moneda valenciana
timiama, 75.27, preparació odorífica
tins, 26.11, tens
tiriacal, 195.5, antídot
toc, 99.29, tacte
tocados. 67.12, pentinats
tolt, 107.1, tret
torçor, 110.8, mordassa
torçons, 102.19, entortolligaments
tornellà, 78.18, lligà
toros, 60.5, braus
tossegós, 112.25, tossidor, que tus
tossos, 45.2, clatells
tost, 43.3, aviat
tració, 28.12, traïció
tracmanyà, 83.29, conjuminà
tranc, 176.9, gambada
treça, 51.27, ornament del pentinat
treu, 61.10, mena de vela
triagués, 81.13, els que fan antídots
tribs, 164.24, tribus
trips, 225.18, budells
trossa, 67.9, equipatge
troter, 34.20, correu a peu; 40.5, cavall
trugella, 209.7, atuell agrícola
turma, 90.12, testícul
txamerot, 38.5, mena de teixit
txaquiosa, 36.6, xacrosa
txoca, 62.22, joca

ubert, 62.28, obert
uxera, 211.19, portera
ujat, 219.21, cansat
ullals, 184.13, tolls d'aigua
ultra, 41.12, a més
urquesses, 81.10, dones de l'infern
urtxella, 56.22, mena de liquen
útil, 73.15, utilitat

vado, 60.29, gual
vais, 50.25, pells d'esquirol
valent, 82.31, bo
valleja, 184.30, tanca
variaven, 82.15, desvariejaven

varions, 65.11, disbarats
vellegassa, 192.11, vellarda
vena, 71.24, venguí
verdesca, 166.11, verdanc
vervins, 50.25, mena de teixit
ves, 107.25, proverbi, frase, vers

vibra, 25.15, víbora
viu, 84.7, carn viva
visiva, 220.25, vista
viures, 220.25, queviures
vogi, 92.6, cicle
vogia, 74.21, girava
volenter, 98.28, de bon grat
volrien, 30.9, voldrien

xara, 184.13, llei civil musulmana
xovar, 112.20, eixovar
xuf, 62.24, mot onomatopeic

ERRADES PRINCIPALS

Pàg.	Ratlla	On diu	Ha de dir
44	15	pastís, d'hom	pastís, capolat, trit, d'hom
52	20	matinada, sols	matinada, poca mainada, sols
53	12	aparellades; al terç	aparellades e arreglades; al terç
54	24	podrint. Quant	podrint. D'alre pudia quant
62	5	brunater	bruneter
63	2	fou	fon
71	16	mans, e les	mans, los senys tocans, e les
75	17	almexa	almeixia
80	29	l'hàbil	làbil
98	16	car	com
115	7	L.	Q.
120	14	Fineres	Finehès
137	24	*a o e*	*a, o, e*
141	27	menjassen; puis	menjassen; la u menjaren; puis
155	19	proij' i	proig i
170	8	així	axí
170	10	xic	txic
172	2	naixeria	naxeria
182	6	greument:	greument,
184	25	hostal;	hostal
184	28	agreuja,	agreuja:
185	26	tambor	tamor
188	29	mànega	màrrega
190	5	nola	no la
191	15	ciutadants	ciutadans
192	29	sacerdorts	sacerdots
193	20	prudent	pruent
201	30	conxeents	conexents

INDEX

73

Date Due

	INTERLIBRARY LOAN		
	MAR 17 2004		
	APR 28 2005		

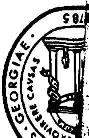
BRODART CAT. NO. 23 233 PRINTED IN U.S.A.

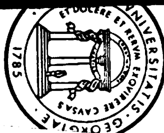

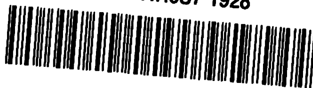

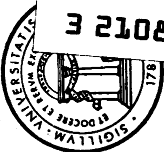

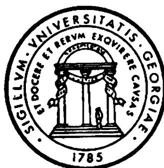

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · GEORGIAE
ET DOCERE ET RERVM EXQVIRERE CAVSAS
1785
